

УКРАЇНСЬКІ
- 0 - ПІСНІ - 0 -
ВИДАНІ М. МАКСИМОВИЧЕМ

ФОТОКОПІЯ З ВИДАННЯ
1827р.

ПІДГОТОВКА ВИДАННЯ І ГОЗВІДКА
ЧЛЕНА КОРЕСПОНДЕНТА АН УРСР
П. М. ПОПОВА

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УРСР
КИЇВ — 1962

УФ
У45

Збірник Максимовича 1827 р. був першим науковим виданням українських народних (переважно ліричних) пісень.

Своє велике наукове й художнє значення він зберігає і в наш час, але давно вже став бібліографічною рідкістю, майже недоступною навіть спеціалістам.

Перевидається цей збірник фотографічним способом, в супроводі розвідки члена-кореспондента АН УРСР проф. П. М. Попова, який готує серію перевидань класичних збірок і досліджень української народно-поетичної творчості.

Додається також портрет М. О. Максимовича.

Це видання присвячується V Міжнародному з'їздові славістів у Софії.

Книга розрахована на фольклористів, літераторів, істориків та на широке коло читачів, які цікавляться історією української пісні.

МАЛОРОССІЙСКІЯ

ПѢСНИ,

ИЗДАННЫЯ

М. МАКСИМОВИЧЕМЪ.

МОСКВА.

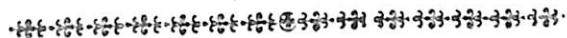
ВЪ ТИПОГРАФІИ АВГУСТА СЕМЕНА,
ПРИ ИМПЕРАТОРСКОЙ МЕДИКО-ХИРУРГ. АКАДЕМІИ
1827.

Печатать дозволяется съ шѣмъ, чтобы по напечатаніи, до выпуска въ публику, представлены были въ Ценсурный Комитетъ : одинъ экземпляръ сей книги для Ценсурнаго Комитета, другой для Департамента Министерства Народнаго Просвѣщенія, два экземпляра для ИМПЕРАТОРСКОЙ публичной Библіотеки и одинъ для ИМПЕРАТОРСКОЙ Академіи Наукъ. Апрѣля 27 дня, 1827 года. Книгу сію разсматривалъ Ординарный Профессоръ, Надворный Совѣтникъ и Кавалеръ

Иванъ Снегиревъ:

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Наступило, кажется, по время, когда познаюмъ истинную цѣну народности; начинаеть уже сбываться желаніе—да создастся поэзія истинно Руская! Лучшіе наши Поэты уже не въ основу и образецъ своихъ швореній поставляютъ произведенія иноплеменные; но только средствомъ къ полнѣйшему развитію самобытной поэзіи, которая зачалась на родимой почвѣ, долго была заглушаема пересадками иностранныхъ и только изрѣдка сквозь нихъ пробивалась.

Въ семъ отношеніи большое вниманіе заслуживаютъ памятники, въ коихъ полнѣе выражалась бы народность: это супъ пѣсни—гдѣ звучитъ душа, движимая чувствомъ, и сказки—гдѣ опсвѣчиваетъ

ся фантазія народная. Въ нихъ часто видимъ баснословія, повѣрья, обычаи, нравы и не рѣдко событія дѣйствительныя, кои въ другихъ памятникахъ не сохранились: сказка—складка, а пѣсня — быль, говоритъ пословица. Въ семъ смыслѣ весьма значительны, а попому достойны вниманія и уваженія были-бы розысканія слѣдовъ народной мифологіи, обрядовъ, собраніе пѣсень, пословиць и п. д.—Особенно языкъ совершенствуется изслѣдованіями остатковъ оцъ прошедшаго, въ коихъ онъ ближе къ своему корню, слѣдовательно чище въ составѣ и крѣпче въ силѣ. Это можно опнестн въ особенностяхъ къ пѣснямъ Славянскимъ, кои видимо опличаются своимъ изяществомъ. Сіе изящество ихъ можетъ послужить яснымъ доказательствомъ, что поэзія есть врожденное качество духа человѣческаго, что истинная

поэзія можетъ быть его собственнымъ произведеніемъ (*).

Съ такимъ образомъ мыслей я обратилъ вниманіе на сіи предметы въ Малороссіи и на первый разъ издаю выборъ пѣсень сей страны, полагая, что онѣ будутъ любопытны и даже во многихъ отношеніяхъ полезны для нашей Словесности—будучи совершенно увѣренъ, что онѣ имѣютъ несомнѣнное достоинство и между пѣснями племенъ Славянскихъ занимаютъ одно изъ первыхъ мѣстъ.

Предоставляю другимъ приводить онныя въ систему и выводить

(*) Въ статьѣ Г. Бродзинскаго о народныхъ пѣсняхъ Славянъ (переведенной въ Вѣстникѣ Европы 1826 года № 13)—много сказано весьма хорошаго о семъ предметѣ; онъ говоритъ: Славяне остаются нынѣ народомъ единственнымъ, котораго вкусъ, обычаи и пѣсни — напоминаютъ намъ картину Греціи древней. Стр. 47.

дальнѣйшія послѣдствія : изложу
вкратцѣ ихъ содержаніе и харак-
теръ.

Возникшая подобно кометѣ Ма-
лороссія долго превозжила своихъ
сосѣдей, долго перепадала съ одной
стороны на другую и была полько
обуреваема бѣдствіями и безпокой-
ствами, которыя не дали развитья
духу народному и произвели
только внутреннее волненіе. Мас-
су ея составили не одни племена
Славянскія, но и другіе Европейцы,
а еще болѣе кажется Азіяпцы. Не-
довольство и отчасти угнетеніе
свели ихъ въ одно мѣсто; а жела-
ніе хопя скудной независимости,
испительная жажда набѣговъ и ка-
кое-то рыцарство сдружили ихъ.
Опвага въ набѣгахъ, буйная забыв-
чивость въ весельѣ и безпечная
лѣнь въ мирѣ: это черты дикихъ
Азіяпцовъ—жипелей Кавказа, ко-
торыхъ невольно вспомнише и те-

перь, глядя на Малороссіянина въ
его костюмѣ, съ его привычками.
Такимъ образомъ коренное племя
получило совсѣмъ отличный ха-
рактеръ, облагороженный и возвы-
шенный Богданомъ Хмѣльницкимъ.
Свойства кореннаго племени ка-
жется наиболѣе сохранились между
дѣвами и женами, кои, будучи отплу-
чены отъ удалыхъ козаковъ сво-
ихъ, въ отношеніи къ нимъ весьма
грубыхъ, чуждыхъ всякой домови-
пости, и неимѣя никакого участія
въ общественномъ быту ихъ, на-
ходили все въ мирныхъ занятіяхъ
домашней, сельской жизни.

Скорооспитанное соединеніе прехъ
первоначальныхъ образовъ жизни—
иногда *набзднической*, буйной,
беззаботной, съ лѣнивымъ однооб-
разіемъ и скудностію жизни *пасту-
шеской* и осѣдлостію *земледѣль-
ческой*—вопъ что составило по-
томъ особенность Малороссіянь

замѣтную еще и донинѣ, по причинѣ малолюдскости. Изъ сего очерка можеть сдѣлапья нѣсколько понятнымъ и содержаніе и характеръ ихъ пѣсень.

Во первыхъ представляются пѣсни, содержаніемъ своимъ имѣющія смерпъ козаковъ, опѣвдъ ихъ на чужбину, тоску по родинѣ, иль схватки боевыя; а потомъ воспоминаніе объ нихъ. Здѣсь всегда почпи находите тоску матери о сынѣ, или сестры о братѣ; любовь опцовскую едва ли гдѣ встрѣпите. Находите также пѣсни о Гайдамакахъ, споль же удалыя, какъ и самый предметъ.—Особенно замѣчательны *думы* (*) — герои-

(*) Малороссійскія *думы* извѣстнѣ Сербскихъ пѣсней. Въ нихъ гораздо болѣе сладкой меланхоліи; въ пѣсняхъ же военныхъ болѣе силы и картинъ пѣпическихкихъ.—*Бродзинскій*, смотри Вѣспникъ Европы 1826 № 13, стр. 52.

ческія пѣснопѣнія о *былинахъ*, опносящихся преимущественно ко временамъ Гетманства—до Скоропадскаго. Ихъ и нынѣ еще поютъ слѣпцы-бандуристы, коихъ можно назвать Малороссійскими рапсодами.

Восемь таковыхъ думъ издалъ Князь Церпелевъ подъ названіемъ: *Опытъ собранія старинныхъ Малороссійскихъ пѣсней*.

Каждая дума посвящалась какому-нибудь историческому случаю, либо лицу—въ особенности Хмѣльницкому, Палѣю, Мазепѣ и другимъ.

Сказаніе о частныхъ домашнихъ событіяхъ у козаковъ, составляють переходъ опъ думъ къ повѣствованіямъ вымышленнымъ или балладамъ, каковы на пр. пѣснь о Твардовскомъ, пѣснь о построеніи Кіева, кои поютъ также спарики-бандуристы. Желательно, что бы ктонибудь изъ земляковъ моихъ, въ

Полтавской Губерніи или близъ Кіева живущихъ, успѣшилъ сохранить для Словесности сіи памятники.

Пѣсни женскія во первыхъ суть выраженіе поски по родинѣ, отъ копорой были оплучаемы дѣвы обманами козаковъ; нѣкопорыя, какъ бы повѣсповоательныя (какковы: о *Лемеровнѣ*, о *Бондаровнѣ*), показываютъ припѣсенія и неистовства, какія перпѣла дѣйспвипельно Малороссія отъ Канѣвскихъ и другихъ Пановъ. Пѣсни любовныя принадлежали, кажешся, сперва собспвенно женскому полу, вмѣстѣ съ самымъ чувспвомъ. Онѣ исполнены пылкой спраспи. Измѣны часты: онѣ либо были сносимы съ безнадежнымъ опчаяніемъ, либо опмщаемы были чарами, чпо слѣдовапельно вспрѣчаешся не рѣдко; вѣра въ чарованья оспалась и понинѣ у женщины. —

Пѣсни мушинъ, гдѣ видна нѣжнаость чувспва любви, принадлежатъ, кажешся, къ послѣдующему времени.

Къ пѣснямъ женскимъ можно опнеспи пѣсни *праздничныя* и *обрядныя*, кои носятъ на себѣ иногда печать древней Славянской Мифології; но вообще, показывая приверженность къ удовольствіямъ земледѣльческой и семейственной жизни, предспавляютъ собою образцы весьма изящной, есптественной идилліи—(таковы *веснянки*, *троицкія*, *свадебныя*, *на обжинки* и другія пѣсни — смопр. книга чепвертая). Въ семъ опношеніи едва-ли какая спрана можетъ назваться споль *пѣсенною*, какъ Малороссія: памъ каждое время года, каждое заняпіе къ сельскому быпу и жизни семейственной опносящееся, сопровождающся особенными пѣснями.—Сюда же

можно причислить и пѣсни *заклѣпательныя* (*), подобныя Скандинавскимъ.

Наконецъ должно сказать, что у нихъ находится очень много пѣсень веселыхъ и каррикапурныхъ, иногда весьма забавныхъ, но наиболѣе пакихъ, при концѣ коихъ всегда покраснѣетъ спыдливость, и которыя болѣею часпю составляютъ изуспную собственность народа, а не принадлежность поэзи. Веселость у нихъ не пакова, какъ въ пѣсняхъ *Краковяковъ*,—она превращается либо въ грубое, либо въ непристойное. Ихъ воображеніе, ошъ досуга или съгѣря разгулявшееся, не знаетъ себѣ мѣры. Сіи пѣсни, по веселому,

(*) Образцы паковыхъ мнѣ показывалъ покойный *Зоріанъ Ходаковский*, послѣ ко-его остался знатный запасъ для изданія Малороссійскихъ пѣсень.

рѣзвому напѣву и мѣрному складу, наиболѣе супъ плясовыя, и упо-пребляюща не сполько по словамъ своимъ, сколько по музыкѣ, часпю весьма хорошей, каковы на пр. извѣстныя: *Метелиця, Горлиця, И шумѣть и гудѣ*. Еспъ Руская пословица: *слова изъ пѣсни не выкидать*; посему я и не помѣщаль ихъ, и для образца предложилъ нѣсколько: *Била жѣнка мужика; Чи лѣвъ мужа не жена*. Должно сказать однако-жъ правду, что многія изъ нихъ весьма оспроумны и забавны, паковы на пр. *Мужикъ каже ячмень, жѣнка каже гречка*; или

*Танцѣвала рыба зѣ раколѣ,
А петришка зѣ пѣстернаколѣ,
А цибуля зѣ таснокѣлѣ,
А дѣвчина зѣ козаколѣ.
Цибулиця дивѣется,
Якѣ хорощѣ танцюется!* и проч.

Что касается до характера пѣсень Малороссійскихъ, то сей вопросъ отношу только къ пѣмъ, въ коихъ видно главное стремленіе поэзіи народной. Я ихъ сравнивать могу въ особенности только съ Рускими, ибо пѣсни прочихъ племенъ Славянскихъ мнѣ не сполько извѣстны.

Форма Малороссійскихъ пѣсень, равно какъ и самой языкъ, занимають средину между Рускими и Польскими. Съ первыми онѣ сходны *тоническимъ* размѣромъ (*), и слѣдовательно пѣмъ движеніемъ, какого не имѣють Польскія. Съ Польскими пѣснями онѣ (а особливо нѣжныя) имѣють необходимую частую риему или по крайней мѣрѣ созвучіе, звонкія и частыя уменьшительныя слова, отъ

(*) Пѣсни силлабическаго размѣра сложены болѣе для пѣнья бандуристовъ.

чего зависятъ нѣжность и гармонія, которыми онѣ превосходятъ Рускія пѣсни.

Существенное ихъ различіе, по моему мнѣнію, состоитъ въ слѣдующемъ. Въ Рускихъ пѣсняхъ выражается духъ покорный своей судьбѣ и готово повинующійся ея велѣніямъ. Рускій не привыкъ брать дѣятельнаго участія въ переворотакъ жизни, попому онъ сдружился съ природою и любитъ живописать еѣ, часто прикрашивая; ибо здѣсь только можетъ свободно излиться его душа. Онъ не ищетъ выразить въ пѣснѣ обстоятельство жизни дѣйствительной; но напротивъ желаетъ какъ-бы опдѣлится отъ всего существующаго и, закрывъ ухо рукою, хочетъ, кажется, потеряться въ звукѣ. По сему Рускія пѣсни отличаются глубокою унылостію, опчаяннымъ

забвеніемъ, какимъ-то раздольемъ и павною пропаяженностію (*). Въ Малороссійскихъ меньше-пакой роскоши(**) и пропаяженности; онѣ, будучи выраженіемъ борьбы духа съ судьбою, опличаются *порывами* страсти, *сжатою* пвердостію и силою чувства, а равно и естественностію выраженія. Въ нихъ видимъ не забывчивость и не унылость, но болѣе досаду и поску; въ нихъ больше дѣйствія. Сіе-то дѣйствіе оппечаталось и въ послѣдующихъ пѣсняхъ драматической формою, и Князь Церпелевъ справедливо замѣчаетъ(***), что въ

(*) Есть Сибирская поговорка: *Въ Руской пѣснѣ парень да дѣвка; а у насѣ, по которой улицѣ идешѣ, про ту и пѣсенку поешѣ.*

(**) Исключая пѣсни обрядныя, гдѣ часто онѣ сходятся съ Рускими и другими: почему такъ—видно изъ предыдущаго.

(***) Вѣспн. Евр. 1827. № 12, 276.

Рускихъ превосходитѣ описательная поэзія, что въ нихъ встрѣчаемъ разсказъ сочинителя, между пѣмъ какъ въ пѣсняхъ Малороссійскихъ находимъ драматическое изложеніе предмета. — Сила ихъ много зависитъ отъ *лаконизма* самаго ихъ языка.

Тоска, которая составляетъ важнѣйшее свойство Малороссійскихъ пѣсней, не прикрываетъ ихъ, но проникаетъ. Она опзывается во всѣхъ пѣсняхъ; даже иронія, къ коей весьма склонны Малороссіяне, часто смѣшивается съ оною, изъ чего происходитъ совѣмъ особенный, оплично хорошій родъ пѣсень.—Образцы таковыхъ елегико-ирическихъ пѣсень помѣщены въ 3й книгѣ моего собранія, на пр. *Летитъ орелъ по - надъ моремъ; Ой козаче, козаче! молодой*

бурлаче; *Да оре Семенъ оре*,
и проч.

Пѣсни нѣжныя опличаются не-
подражаемымъ просподушіемъ и
естественностію, которой ни ма-
ло не противорѣчаютъ непрерыв-
ныя сравненія. — Духъ, не нахо-
дя еще въ себѣ самомъ особен-
ныхъ формъ для полного выраже-
нія въ его глубинѣ зарождающихся
чувствъ, невольно обращается къ
природѣ, съ которою онъ, по
своему младенчеству, еще дру-
жень, и въ ея предметахъ ви-
дитъ, чувствуетъ подобіе свое-
гораздо явственнѣе и вѣрнѣе. По-
сему — то находите столь частыя
сравненія съ окружающею безукра-
шенною природою, — столь частыя
бесѣды съ буйнымъ вѣтромъ, *дроб-
нымъ* дождемъ, черными пучами.
Унылая, вѣщая зозуля, одинокій
яворъ, плакучія ивы и гибкія ло-
зы, печальная калина, крещатый

барвинокъ (*) — сіи эмблемы опі-
дѣльныхъ соспояній духа невольно
ему напоминають его самага, и
онъ выражается ими какъ бы по-
тому, что не можетъ иначе (*);

(*) Любопытно бы знать, какъ перешло
къ Малороссіянамъ уваженіе къ *rutb* и
шалфею, кои всегда вмѣстѣ такъ часто
встрѣчаются въ ихъ пѣсняхъ. — Сіи двѣ
травы имѣли большію значительность
въ среднія времена, такъ что про нихъ,
по тогдашнему обыкновенію, были сла-
гаемы Латинскіе стихи, на примѣръ:

Non est metus mortis,
Cui est Salvia in hortis.

Или: *Salvia cum Ruta*

Faciunt tibi pocula tuta.

(*) Въ примѣръ Малороссійскаго изрѣ-
ченія, сильнаго своимъ безсиліемъ вы-
разиться, можно привести слѣдующее
увѣреніе или божбу: *коли я тее, або
от-тее: такъ нехай линѣ абы-що, Богъ
зна що, от-що, а не тѣлько що!*

когда напрошивъ въ метафорахъ Рускихъ пѣсень замѣчаемъ больше искусственности, нѣкотораго рода произволь и желаніе прикрасъ.— Если *сравненія отрицательныя* сопоставляютъ, по мнѣнію Гг. *Глаголева* (*) и *Гибдича* (**), отличительное свойство народной поэзіи Руской, то Малороссійскія будупъ отличатся *положительностію* своихъ сравненій.

Что касается до пѣнія, то у Рускихъ гораздо лучше поютъ мужчины—это какъ бы ихъ принадлежность; въ Малороссіи сею способностію, и часто въ высо-

(*) *О Рускихъ народныхъ пѣсняхъ*. Труды Общества Любителей Россійской Словесности Ч. XI, 1818. стр. 38.

(**) *Простонародныя пѣсни нынѣшнихъ Грековъ Н. Гибдича*. Спб. 1825. стран. XXXIII.

кой степени, обладаетъ полъ женскій.—

Самый напѣвъ или музыка, если онъ равно хорошъ и въ Рускихъ и въ Малороссійскихъ пѣсняхъ, по должно признаться, что въ послѣднихъ онъ несравненно разнообразнѣе; различіе поже: въ Малороссійскихъ нѣтъ такого раздолья, но сильнѣе спрасть.

Изъ великаго множества въ народѣ обращающихся пѣсень, нѣкоторыя были помѣщаемы болѣе или менѣе исправно въ разныхъ поврежденныхъ изданіяхъ; въ пѣсенникахъ весьма не рѣдко искаженные, наиболѣе же противъ языка. Особаго собранія собственно Малороссійскихъ пѣсень еще не было. Переходя изъ устъ въ уста, онѣ часто лишаются многихъ стиховъ, либо оныя измѣняются; часто пѣсни не допѣваются, или даже перемѣщиваются; такимъ обра-

зомъ поспепенно опходятъ опъ первобытнаго вида.—Не лъзя и думать, что-бы можно было воспла-новить оный; но я спарался слычатъ и соглашатъ разногласія; случалось сводить иногда двѣ въ одну; либо одну раздѣлять на двѣ; я избиралъ какъ находилъ сходствениѣ съ правильнымъ смысломъ и — сколько понималъ — съ духомъ и языкомъ народнымъ (*). На первой разъ я не могъ болѣе: кто будетъ имѣть случай—соберетъ больше, искуснѣйшіе—сдѣлаютъ лучше. Я желалъ показать доселѣ еще не совсѣмъ извѣстныя сокровища народной поэзіи въ наспоящемъ видѣ; посему соблюдалъ строгій выборъ и помѣщалъ пѣсни либо замѣчатель-

(*) Посему-то пѣсни V и VII суть только отрывки, кои помѣстилъ я, опасаясь, что-бы они совсѣмъ не потерялись въ народѣ.

ныя по красотамъ піипическимъ, либо представляющія образъ мыслей, бытъ домашній и пр.

Не вездѣ спавилъ я знаки ударенія, ибо въ стихахъ будупъ ударенія опличатся опъ обыкновеннаго выговора. Сія гибкость и свобода словъ Мадороссійскихъ, въ опличіе опъ Польскаго языка, соспавляетъ немалое достоинство относительно стихосложенія. Рускій языкъ сію гибкость имѣетъ еще въ бѣльшей степени; одно слово принимаетъ удареніе часпо на всѣхъ слогахъ: *зелѣный, зелѣная; зеленый, зеленая; зѣлены* и пр. или:

Полети мой соколѣ

Далеко, высоко —

И далеко и высоко. . .

Такимъ выгоднымъ свойствомъ языка могли-бы воспользоваться

наши Поэты, нимаго не погрѣшая пропивъ духа языка. Впрочемъ при пѣннѣ, для котораго вѣрояпно складывались слова, одинакимъ протяженіемъ гóлоса уравниваются слоги различныхъ удареній; между пѣмъ какъ смѣряныя слоги нашихъ стиховъ рознятся. — Такая гибкость словъ и поническая мѣра подобно какъ въ Рускомъ языку; а рифма, часпья (рифмующіяся или по крайней мѣрѣ созвучныя) уменьшительныя слова и самое даже произношеніе на распѣвъ въ простомъ разговорѣ, коими Малороссійскій языкъ сходенъ съ Польскимъ — показываютъ, до какой степени проспирается его музыкальность. При всемъ томъ онъ способенъ принимать опредѣленный размѣръ и не въ однѣхъ пѣсняхъ пльсовыхъ, что также и въ Рускомъ, а еще чаще въ Польскомъ, вспрѣчается; но въ большихъ даже пѣ-

сахъ, какъ показали Г. Котляревскій въ своей *Енеидѣ*; и сочинитель *Твардовскаго*, споль удачно опъ начала до конца выдержаннаго. Пѣсня за *Немень иду* показываетъ способность Малороссійскаго языка къ размѣрамъ разнообразнымъ (*).

Наконецъ скажу нѣсколько словъ о правописаніи, мною, изобрѣщенномъ сообразно свойствамъ сего языка. — Въ каждомъ языкѣ есть какъ-бы любимѣйшіе звуки; пакъ въ Малороссійскомъ звукъ И, — и сколько оному приписываютъ обыкновенно грубость языка, спольковъ самой вещи онъ сославляетъ его благозвучіе. Сей звукъ имѣетъ только два измѣненія: *острое* и *мягкое*.

(*) Изслѣдованіе о размѣрѣ и рифмахъ, какія именно, когда и отъ чего были вводимы — предославляю другимъ.

Объ остромъ И.—Буквою Ъ мы изображаемъ двойной звукъ ІЕ. Въ Рускомъ языкѣ, который (по свойству сѣверныхъ языковъ) любитъ болѣе губные, нежели горшанные звуки, въ буквѣ Ъ совсѣмъ не слышенъ звукъ І: онъ слился въ Е и чрезъ то содѣлалъ его оспрымъ. Посему буква Ъ замѣнилась-бы или просто буквою Е, или, какъ въ Польскомъ и Сербскомъ, буквами ІЕ.—

Въ Малороссійскомъ наоборотъ: перевѣсь оспаеется на сторонѣ І: звукъ Е слился въ І и чрезъ то содѣлалъ его оспрымъ. Посему слова, гдѣ въ Рускомъ пишуть Ъ, по всѣмъ Малороссійскимъ нарѣчіямъ, постоянно произносятся какъ оспрое И. Такимъ же образомъ произносятся она большею частію и у Болгаръ.

Нѣкоторыя исключаютъ букву Ъ изъ Малороссійскаго правописанія: но я увѣренъ въ противномъ.

Въ оспрое И часто измѣняется и прочія гласныя буквы, а особливо въ словахъ односложныхъ. Писавшіе донинѣ у насъ на Малороссійскомъ языкѣ, обыкновенно писали пакъ, какъ выговариваются, на пр. край мене — писали крій мене; ячмѣнь — ячминь; кѣнь — кинь; вѣкъ — вѣкъ... *Г. Павловскій* выдумалъ пакѣй способъ, чпо-бы звукъ И, произносимый оспро, писать І, а потверже выговариваемый, писать Ы; твердое Е писать чрезъ Е, а мягкое чрезъ Ъ. —

Ожидаю, чпо будутъ многіе охуждать меня за оспступленіе; но я совершенно убѣжденъ, чпо не должно пакъ писать, какъ обыкновенно пишуть, но какъ нибудь иначе, если не пакъ, какъ я пишу: предлагаю мой способъ и основанія онаго.

Я хочу удерживать коренныя

буквы; а въ пѣхъ случаяхъ, гдѣ онѣ выговариваются иначе, отмѣчаютъ только ихъ особеннымъ знакомъ; по типографской необходимости, я избралъ знакъ а. (іе дѣлаю во первыхъ потому, что пишу не для однихъ Малороссіянъ, но и для Рускихъ, коимъ не понятно будетъ многое, если писать по произношенію и не сблизить хотя нѣсколько правописанія Малороссійскаго съ Рускимъ. Припомъ, нѣтъ ни одного языка, гдѣ бы произношеніе буквъ не имѣло особенныхъ измѣненій и особенныхъ примѣчаній: а я ввожу очень немного. Не лзя чипать совершенно такъ, какъ пишемъ по Руски; но неправильно бѣ было и писать такъ, какъ говоримъ.

Можно-бы согласиться было писать по Малороссійски какъ говорится, если-бы во всѣхъ измѣненіяхъ слова, постоянно удержи-

вался одинъ и тотъ же звукъ; но сего не бываетъ: имениш. мой конь (пишуть мій кинь), родител. моего коня, дател. моему коню; имениш. слѣзы, родит. слѣзѣ (пишуть слизѣ); нога уменьшит. ножка (пишуть нижка) — какимъ же образомъ составить лексиконъ? Пишуть одинаково нижѣ — ножѣ, и нижѣ — нежелі; но если, удерживая коренную гласную, напишу: ножѣ, нежѣ — будетъ понятіе. Сверхъ сего гласныя буквы не вездѣ въ оспрое и измѣняются: такъ и въ образомъ собственно измѣняются онѣ по произношенію Переясловскому или Кіевскому (между Днѣпромъ и Сеймомъ), которое можетъ почестъся центральнымъ(*), чистѣйшимъ и нѣжнѣйшимъ. Опъ

(*) Такъ и въ Рускомъ или правильнѣе сказать Великороссійскомъ языкѣ Московское-столичное произношеніе.

Сейма вверхъ по Деснѣ буквы сіи
измѣняются какъ-бы въ звукъ
УИ или **ЮИ**; конь, соль — не
произносятся какъ въ Переясловѣ
чисто *кѣнь*, *сѣль*; но *кунь*,
сюиль; далѣ къ Липивѣ — *кунь*,
суль; а по ту сторону Днѣпра,
у Руснаковъ: *квунь*, *конь*, *кюнъ*
(какъ Французское *и*) и чисто *кинъ*.
Буква **И** послѣ гласныхъ, и **Ѣ** по-
стоянно выговариваются какъ ос-
строе **И** — Здѣсь спановится виднѣе
удобность моего правописанія: пи-
шу *кѣнь*, *сѣль*, *мѣй*; Малороссія-
нинъ пусть произнесетъ каждый
по своему; а Рускихъ прошу выго-
варивать по числному нарѣчію бук-
вы: **Ѣ**, и послѣ гласной, *а́*, *е́*, *о́*, *и́* —
какъ острое *и*.

О мягкомъ или глухомъ И.
Внимательно прислушиваясь къ
лучшему произношенію Малоросси-
янъ, я замѣтилъ, что у нихъ нѣтъ
столь твердаго звука, какъ въ Рус-

комъ **И**. — Второе измѣненіе зву-
ка **И** у нихъ бываетъ мягче и
глуше Рускаго **И**, больше горпанью
(по свойству языковъ южныхъ или
восточныхъ); слѣдов. Руское **И** у
нихъ всегда мягче; а Руское **И** часпо
дѣлается пверже, но не какъ **И**, а
звукомъ среднимъ между Рускими **И**
оспримъ и **И**. — *Мы, милый, бы-*
стрый, долина, Литва, листъ :
здѣсь **И**, **И** вездѣ произносятся
одинаково, глухо. Посему **И** безъ
значка, и **И** должно произносить
одинаково! —

Сдѣлаю еще нѣсколько грамма-
тическихъ замѣчаній, и во первыхъ
о глаголахъ.

1.) Неопредѣленное наклоненіе,
какъ и въ церковномъ, Сербскомъ
и Богемскомъ языкахъ, кончается
собственно на *ти* : *спѣвати*, *гу-*
ляти. Въ спрадапельномъ залогѣ
также окончаніе либо *тися*, ли-
бо *ться*; но въ семъ послѣднемъ

случаѣ выговаривается твердо, какъ *щя*: *сподѣватися* и *сподѣваться* (произносятся *сподѣващя*); такъ и въ претъемъ лицъ наспоящаго времени *тсѧ*, выговаривается какъ *щя*: *гнѣщя* вмѣсто гнѣся, *льющя* вм. льюся.

2.) Руское окончаніе *илѣ* въ претъемъ лицъ мужескаго рода всегда замѣняется окончаніемъ *ивѣ*: *ходивѣ*, *сидѣвѣ*, *стоявѣ*, *взявѣ*, вмѣсто *ходилѣ*, *сидѣлѣ*, *споялѣ*, *взялѣ*.

3.) О претъемъ лицъ наспоящаго времени единственнаго числа замѣнить должно, что по намъ, гдѣ въ Рускомъ окончаніе *итѣ*, въ Малороссійскомъ всегда *ѣ* измѣняется на *ѣ*: *хѣдитѣ*, *стойтѣ*, *шумѣтъ*; а въ шѣхъ случаяхъ, гдѣ въ Рускомъ глаголѣ предъ *тѣ* находится *ѣ* (на пр. *кличѣтъ*, *идѣтъ*, *свищѣтъ*, *наступѣтъ*), въ Малороссійскомъ удерживается всегда

только *ѣ*, а *тѣ* опускается; слѣдов. говорится: *кличѣ*, *ведѣ*, *свищѣ*, *наступаѣ*; а гдѣ предъ *ѣ* стоитъ *ѣ*, намъ часно выпускается *ѣ*: *наступаѣ* и *наступѣ*, слѣвае и слѣвае.

4.) Будущее время имѣють иногда такіе глаголы, кои въ Рускомъ не употребляются въ семь времени, на пр. *могѣ*, въ будущемъ: *могѣму*, *могѣмемѣ*. — Также въ повелительномъ: *лягѣймо* (ляжемъ), *ходѣймо* или *ходѣмѣ* (пойдемъ). Замѣнимъ, что въ двухъ послѣднихъ словахъ удареніе надъ буквою *ѣ*, и она выговаривается остро, почему и поставилъ я значокъ. Такъ всегда во впоромъ лицъ повелительнаго наклоненія: *косѣтъ*, *пасѣтъ*, *берѣтъ*, *носѣтъ*, *бѣжитѣ*. — *тѣ* же остаются буквы въ претъемъ лицъ наспоящаго времени изъявительнаго наклоненія, но удареніе

уже большею частію надъ буквою предыдущею, а не надъ И, которое произносится уже не остро, но глухо; почему и спавлю оную просто безъ значка: *хóдитъ, ко́ситъ*. (Въ словѣ, на пр. *бѣжѣтъ*, удареніе оспашеся надъ глухимъ И).

б.) Умаляются не однѣ имена, но также глоголы и междометія: *прóчь* (прочь)—*прóчки*; *спáти*—*спáтки*; *ѣсти*—*ѣстки*, *ѣсточки*; *гуляти*—*гулятки*.

Въ разныхъ часпяхъ рѣчи буквы *у* и *в* употребляются одна вмѣсто другой: *взявѣ* и *узавѣ*, *встанѣ* и *устанѣ*, *вслѣдѣ* и *услѣдѣ*, *впавѣ* и *упавѣ*, *ужѣ* и *вже*, *улѣсѣ* и *вѣлѣсѣ*.

Часто *в* прибавляется къ словамъ: *вóвцѣ*, *вóвцѣ*—овца, овцы; *вóнѣ*, *вонѣ*, *вонѣ*—онъ, она, оно; *о́ко*, *очѣ*—*во́ко*, *вóчѣ*. Окончаніе *ца* въ Малороссійскомъ языкѣ все-

гда бываетъ *ця*; слѣдов. и въ женскомъ родѣ множественнаго числа не на *цы*, но на *цѣ*: опца—*отцѣ*, молодица—*молодѣцѣ*, молодѣцы—*молодѣцѣ*.—Иногда буква *в* употребляется вмѣсто *л*: *вовкѣ*—волкъ, *вóвна*—волна (шерсть).

Часто Рускія слова отъ Малороссійскихъ опличаются переспановкою буквъ: *вѣдѣмѣдѣ*—медвѣдѣ, *Комлыкѣ*—Калмыкъ, *намисто*—монасты, *намастырь* (какъ въ Сербскомъ)—монастырь.

Буква *з* и слогъ *из*, а равно и буква *с*, въ началѣ словъ употребляются безъ разбора одна вмѣсто другой: *стрáтила*, *зтратила*; *знявѣ* (снялъ), *изнявѣ*; *зѣвѣ*, *изѣвѣ* (сѣлъ). Такъ и предлоги *изѣ* и *сѣ* поставляются безъ разбора одинъ вмѣсто другаго.

Въ дательномъ и предложномъ падежахъ единственнаго числа из-

мѣняющагося окончанія именъ женскаго рода: *га* на *зѣ*, *ка* на *цѣ*, *ха* на *сѣ*.

Имен.	<i>нога</i> ,	дат.	<i>нозѣ</i> .
—	<i>небога</i>	—	<i>небозѣ</i> .
—	<i>тайка</i>	—	<i>тайцѣ</i> .
—	<i>дѣвка</i>	—	<i>дѣвцѣ</i> .
—	<i>сваха</i>	—	<i>свасѣ</i> .

Но въ словахъ мужскаго рода такія измѣненія принимають предложный падежъ :

Имен.	<i>порѣзѣ</i> ,	предлож.	на <i>порѣзѣ</i> .
—	<i>лугѣ</i>	—	у <i>лугѣ</i> .
—	<i>байракѣ</i>	—	въ <i>байракѣ</i> .
—	<i>горохѣ</i>	—	у <i>горохѣ</i> .

Вотъ нѣкоторыя измѣненія мѣстоименій :

Им.	<i>я</i> ,	<i>ты</i> ,	<i>вѣнѣ</i> ,	<i>вонѣ</i> ,	<i>мѣй</i> ,	<i>моѣ</i> .
Род.	<i>мене</i> ,	<i>тебѣ</i> ,	<i>ѣго</i> ,	<i>си</i> ,	<i>мого</i> ,	<i>моѣи</i> .
Дат.	<i>мнѣ</i> ,	<i>тобѣ</i> ,	<i>ѣму</i> ,	<i>ѣй</i> ,	<i>мому</i> ,	<i>моѣй</i> .
Вин.	<i>мене</i> ,	<i>тебѣ</i> ,	<i>ѣго</i> ,	<i>ѣѣ</i> ,	<i>мого</i> ,	<i>мою</i> .

Въ Грамматикѣ Г. Павловскаго изложены нѣкоторыя свойства

языка Малороссійскаго; подслушанныя довольно чутко; но полной Грамматики донинѣ еще не найдется, хотя можно-бы открыть постоянные законы, употребленіемъ и мѣстностями затемненныя. Во многихъ свойствахъ Малороссійскій языкъ ближе Великороссійскаго и Польскаго къ прочимъ языкамъ Славянскаго корня, такъ, что его можно считать дѣйствительнымъ среднимъ въ системѣ сихъ нарѣчій, какъ и самое положеніе странъ, гдѣ говорятъ симъ языкомъ.

При концѣ книги я приложилъ Словарь(*) и нѣкоторыя особенныя примѣчанія къ пѣснямъ, стараюсь

(*) Приводя слова другихъ Славянскихъ языковъ, я имѣлъ въ виду показаніе, къ какимъ еще языкамъ повпорились слова Малороссійскія, а не съ какого языка перешли они въ Малороссійскій: сіе требуетъ занятія людей болѣе опытныхъ.

XXXVI

пѣмъ облегчить уразумѣніе оныхъ, сколько мнѣ позволило время. Варианты, коихъ у меня собрано довольно большое количество, могутъ быть изданы послѣ.

Въ заключеніе долгомъ починою изъяснить мою благодарность Елисаветѣ Михайловнѣ *Богаевской*, Князю Н. А. *Цертелеву* и другимъ Особамъ, кои оказали мнѣ пособіе доставленіемъ пѣсень и своими содѣланными.

Михаилъ Максимовичъ.

Москва. 1827, Апрѣля 20.

КНИГА ПЕРВАЯ.

Такъ вѣчной пámяти́ бывало
У насъ въ Гетьманщинѣ коли-сь!...

Котляревскій.

Спойшь яворъ надъ водою,
Въ воду похилився ;
На козакъ невзгодонька,
Козакъ зажурился.

Не хилися явороньку,
Ще ты зелененькій !
Не журися козаченьку,
Ще ты молоденькій !

Не радъ яворъ хилишися—
Вода корнї мые ;
Не радъ козакъ журишися—
Да сѣрденько ные! —

Ой поѣхавъ въ Москóвщину
 Козакъ молодёнькій —
 Орѣхове сѣдлечко
 И кóнь воронёнькій.

Ой поѣхавъ въ Московщину
 Да памъ и загинувъ ,
 Свою милу Украину
 На вѣки покинувъ.

Казавъ собѣ : насыпали
 Высоку могилу ;
 Казавъ собѣ : посадили
 Въ головкахъ калину!

Будуть ппашки прилѣтаати
 Калиноньку вѣсти ,
 Будуть минѣ приносипи
 Одъ рóдоньку вѣсти ! . . .

Гомóнъ, гомóнъ по дубровѣ ,
 Туманъ поле покрывае ,
 Мати сына прогання :
 Пóйди, сыну, геть одъ мѣне —
 Нехай шебе Турки возьмутъ !
 Мене, нѣне, Турки знають —
 Мене кóньми надѣляють !

Гомóнъ, гомóнъ по дубровѣ ,
 Туманъ поле покрывае ,
 Мати сына прогання :
 Пóйди, сыну, геть одъ мѣне —
 Нехай шебе Орда возьме !
 Мене, нѣне , Орда знае—
 Срѣбломъ, злóтомъ надѣляе !

Спарша сестра коня веде ,
 А пóдспарша збрóю несе ,
 А мѣньшая выпышуе :
 Коли, брате, зъ войська прійдентъ ?

Возьми сестро пёску жмёно,
 Посѣй ёго на каменю ;
 Ходи къ ёму зѳроньками ,
 Поливай ёго слёзоньками ;
 Коли сестро пёсокъ зыйде—
 Тодѣ братъ пвѳой зъ вѳйська прійде !

Гомѳнъ, гомѳнъ по дубровѣ,
 Туманъ поле покрывае ,
 Мапи сына призывае :
 Вернись, сынку, до дѳмоньку ,
 Змыю побѣ головоньку !
 Мене, нѣне, змыюпъ дожчи ,
 А розчешупъ густы перны ,
 А высушупъ буйны вѣтры ! . . .

III.

Ой мала вдова сына сокола,
 Выгодовала, въ вѳйсько отдала.
 Ой старша сестра коня сѣдлала,
 А середуща хустку качала ,

А наймолѳдша выпроважала ,
 А мапи ёго выпышовала :
 Сыну мѳй, коли прійдешъ до насъ ?
 —Тодѣ я, нене, прійду до васъ ,
 Якъ павине перья на спѳдъ попоне ,
 А млинѳвый камѣнь на верхъ выплине !
 Вжежъ млинѳвый камѣнь на верхъ вы-
 плинупъ ,
 Вже й павине перья на спѳдъ попонуло ;
 А ще мого сына зъ Гостина не видно !
 Выйшла на гору : ой все полки йдушь,
 То мого сына коника ведушь !
 Пыпала вонá всей спаршины :
 Чи не бѳчили сына сокола ?—
 Чи не шо пвѳой сынъ, що сѣмъ полкѳвъ
 вбивъ,
 За вѳсьмымъ полкомъ головку зхиливъ ?
 Зозуля лѣшала надъ нимъ куючѣ ,
 А коники ржали ёго везучѣ ,
 Колѣсы скрипѣли пѳдъ нимъ копячѣсь ,
 Служеньки плакали за нимъ идучи !

IV.

Ой у полѣ снѣжокъ прошійть —
 Ажъ памѣ козакъ забить лежить ,
 На купинѣ головою ,
 Накрывъ очі муравою ,
 Муравою зеленою ,
 Червоною кипайкою .
 Въ головонькахъ воронъ криче ,
 А въ нѣженькахъ коникъ плаче :
 Абѣ менѣ пане пускай ,
 Абѣ минѣ заплату дай ! —
 Зорви коню шовковый поводъ ,
 Бѣжи коню дорогою ,
 Зеленою дубровою ;
 Выгѣжъ справы двѣ косарѣ ,
 Выпей воды два озѣрѣ ,
 Пѣдбѣжи коню пѣдъ ворота ,
 А вдаръ коню у копыта !
 А выйде до тебе ненька старѣнька ,
 Козацькая матусенька —
 Ой знай коню що казапи
 Якъ буде у тебе пытапи :

Ой коню мѣй вороненькій ,
 А де пивѣй панъ молоденькій ?
 Чи ты ёго въ вѣйську згубивъ ,
 Чи ты ёго пѣдъ себе збивъ ? —
 А ни я ёго въ вѣйську згубивъ ,
 А ни я ёго пѣдъ себе пѣдбивъ :
 Заслуживъ вѣнъ паніночку ,
 Въ чиспомъ полѣ земляночку ! . . .

V.

Береза, чому ты не зелѣна ? —
 Ой , якъ мнѣ зелѣною бѣпи !
 Пѣдо мною Тапаре стояли ,
 Копытѣми землю красовѣли ,
 Шаблѣми гѣльѣ позтынали ! . .

VI.

Вѣтеръ гудѣ , права шумить ,
 Козакъ бѣдный убить лежить

На купинѣ головою,
 Накрывъ очи осокою.
 Кѡнь вороный у нѡженькахъ,
 Орель сизый въ голѡвонькахъ;
 Вѡнь козака доглодае,
 На кучерѣ наступае. . .
 Вѡнь до ёго промовляе:
 Сизый орле, побратаймось!
 Якъ ты брате-орле станешъ
 Зъ лобу очѣ выдирати,
 Дай же моѣй нѣнцѣ знапи—
 Моѣй нѣнцѣ старѣсенъкѡй,
 Мапусенцѣ рѡднесенъкѡй.
 Ой знай орле що казапи,
 Якъ у тебе моя мапи
 Буде про мене пыпати!
 Скажи: слѹжитъ вѡнь у Хана,
 Въ пана Хана Тапарина,
 У Крымського Добродѣя;
 Да выслуживъ королѣвоньку,
 Въ чистомъ полѣ могѣлоньку!

VII.

У нѣзъ иду—вода несѣ;
 Зъ нѣзу иду—бѣда женѣ.
 Жалкується Лиманъ морю,
 Що Днѣпръ рѡбишь свою волю:
 Свои гѡрла прочищае,
 Лимановы закидае. . .

VIII.

Ой на мѡрѣ, на мѡрѣ синѣнъкѡмъ,
 Тамъ плавала бѣла лебедонька
 Изъ малѣнькими лебедяпами.
 Де ся - взявъ сизопѣрый орель,
 Ставъ лебѣдку бити й забивати,
 Спала лебѣдка до ёго промовляти:
 Ой не бѣй менѣ сизопѣрый ѡрлоньку,
 Скажу я побѣ всю щѣрую правдоньку:
 Якъ у шѡмъ мѣсьцѣ у Кистринѣ,
 Да бьется Орда ужѣ при днѣ,
 Бьется вона при днѣ и при години,
 Розбилася вона на при половини.

Течуць рѣчки, а все кровавыи ;
 Черезъ тѣ рѣчки мостяць мосты ;
 Мостяць мосты, а все головками,
 Головками, а все Московскими.

IX.

Ой бѣда, бѣда
 Чайцѣ небозѣ,
 Що вывела дѣшки
 При бѣспой дорозѣ.
Кией! кией! злепѣвши въ
 гору,
 Прійшлось втопиться въ
 Чорному морю!

Жипо поспѣло,
 Приспѣло дѣло;
 Йдуць женьци жати,
 Дѣпокъ забѣрати.
Кией! кией! . . . . .

Ой дѣти, дѣти!
 Дѣ вась подѣти?

Чи минѣ втопиться,
 Чи зъ горя убиться?
Кией! кией! . . . . .

И куликъ чайку
 Взявь за чубайку!
 Чайка кигиче:
 Згинь ты, куличе!
Кией! кией! . . . . .

А бугай: бугу!
 Гне чайку въ дугу:
 Не кричи чайко,
 Бо буде тяжко!
Кией! кией! . . . . .

Якъ не кричати,
 Якъ не лѣтати!
 Дѣшки малѣньки —
 А я ѡхъ мапи! . . .
Кией! кией! . . .

X.

По надъ моремъ, Дунаемъ
 Вѣтеръ яворъ хипае,
 Мапи сына пыпае:
 Ой сыне мѡй Иване,
 Дитя мое кохане!
 Якъ я тебе колыхала,
 Усю нѡченьку не спала;
 Якъ я тебе зростила,
 Сама себе звеселила;
 Якъ я тебе оженю,
 Всю родину звеселю;
 А якъ тебе въ вѡйсько опдамъ,
 Сама собѣ печалѣ задамъ! —
 Не журися, моя мапи;
 Не завдавай собѣ печалѣ!
 Исправь минѣ при трубы,
 Да усѣ при мѣдяны,
 А четвѣртую трубу
 Исправь минѣ золошу.
 Въ пѣршу трубу я заграю,

Якъ коника осѣдлаю;
 А въ другую я заграю,
 На конику сидючи;
 А въ прѣпюю я заграю,
 Зѣ пвого двора фдучи;
 А въ четвѣршу запрублю
 Середь вѡйска стоючи
 И шабельку держучи.

XI.

Вѡдкѡль фдешъ? — Одъ Дунаю! —
 А що чувавъ про Михайлу? —
 Эгѣ, чувавъ! я самъ видавъ:
 Ишли Ляхѣ на при Шляхѣ,
 Козаченьки на чопырѣ,
 А Татаре поле крыли.
 А въ пѡмъ вѡйську козацькому
 Фхавъ возокъ да й покрыпый
 Чѣрвѡною кипайкою,
 Заслѣгою козацькою.

А въ шѣмъ возку було шѣло
 Порубане, почорнѣле.
 За шѣмъ возкомъ конь льцарській;
 Веде коня хлопъ козацькій,
 Держить въ руцѣ списъ довгенькій —
 А у другой мечъ ясенькій —
 Ой, ще зъ меча и кровь тече!
 По Михайлѣ мами плаче...
 Не барзо вѣнъ порубаный:
 Головонька на три части,
 Бѣле шѣло на чопырѣ!
 На що, мами, праву дбати!
 Треба дощокъ добувати,
 Хорѣмину будувати!
 Дай при доски кленовыи,
 Четвертую сосновуу:
 Безъ дверь хѣпа, безъ вѣкѣнецъ,
 Бо вже прійшовъ їму конецъ!

XII.

Ой у лузѣ калина весь лугъ изкрасила:
 Породила спара мами жовнѣронька сына.
 Породила-жъ вона ёго въ темненькій
 ночѣ,
 Дала їму бѣле личко и чорныи очѣ. —
 Було-жъ минѣ бѣленького личка не да
 ваши:
 Було минѣ, моя мами, щастье и долю
 даши!
 Плаче жовнѣръ, плаче чорныи очима;
 Вечѣронька на столѣ, а смерть за пле-
 чима.
 Ой не дай же, не дай Боже въ походѣ
 умерти:
 Тамъ нѣкому доглянути жовнѣрьской
 смертѣ.
 Воронъ прилѣтае, въ вѣчи заглядае,
 Въ вѣчи заглядае—шѣло объѣдае,
 Охъ, объѣвъ вѣнъ бѣле шѣло—костѣ по-
 кидае!

XIII.

Ой на горѣ да женьці жнуть ,
 А по-пóдь горою
 По-пóдь зеленою
 Козаки йдуть.

А по переду Дорошенко
 Веде свое вóйсько
 Веде Запорóзське
 Хорошенько.

По серéдинѣ Панъ Хоружій —
 Пóдь нимъ коничéнько
 Пóдь нимъ вороненкій
 Сильне дужій.

А позáду Сагайдачный ,
 Що промѣнявъ жóнку
 На пюпюнь да люльку,
 Необачный.

Ой вернися, Сагайдачный !
 Возьми свою жóнку ,
 Оддай мою люльку ,
 Необачный !

» Минѣ зъ жóнкою не возишься ;
 » А пюпюнь да люлька
 » Козаку въ дорожѣ
 » Знадобится !
 » Гей ! хто въ лѣсѣ ? озовися !
 » Да вѣкрешемъ огню ,
 » Да попягнемъ люльки —
 » Не журися ! . . . »

XIV.

Ой спавъ пугачъ на могилѣ,
 Да й крикнувъ вóнь : пугу !
 Чи не дастъ Богъ козаченькамъ
 Хоть теперъ попугу ! . . .
 Що день , що нóчь — усѣ ждемó . . .
 Поживы не маемъ :
 Давно була ! Хмельниченька
 Уже не згадаемъ !

Ой коли-сь мы воевали,
 Да бѣльше не будемъ!
 Того щаспя и той долѣ—
 Повѣкъ не забудемъ!
 Да вже шаблѣ заржавѣли,
 Мушкеты—безъ курковъ;
 А ще сѣрце козацькее
 Не боится Турковъ! . . .

XV.

Ой не спавъ я нѣчку темненькую,
 Да не буду спати ще й другую,
 Да чому-сь минѣ нудно
 И на сѣрденьку прудно,
 Молодѣ козакъ самъ не знаю!
 Да вѣють вѣпры все буйныи,
 Да идуть дожди все дробныи,
 Землю розрушають,
 И правую успилають,
 Краснымъ цвѣшомъ изкрашають

Да теперь рѣчки не глыбокии
 И на перевозѣ не широкии;
 А луги изъ лугами,
 Береги зъ берегами,
 Де проходимъ зъ кораблями.

А теперь не проходимъ,
 И бурлакъ не проводимъ
 За вражими ворогами! . . .

XVI.

Въ недѣлю рано порано
 Не во всѣ дзвѣны дзвѣнили,
 Якъ въ вдвинѣмъ дому гомонѣли.
 Лихий вѣпчимъ козаченька молодого лае,
 Мати сыну слѣзно промовляе:
 Иди ты, сыну, межъ чужимъ люди,
 Чи не лучше побѣ на чужинѣ буде?
 Нехай тебе чужий бацько,
 Сыночку, не лае—
 Щаспя пвого козацького
 Навѣкъ не збавляе!

Тяжко, п'яжко минѣ тебе
 Зъ дому одправляпи,
 А ще п'яжче бѣля сѣбе
 Въ знегодѣ держати!
 Хоть пойдешъ ты на чужину—
 Слѣзы минѣ липи;
 Хоть зоставлю тебе, сынку—
 По всякъ часъ пужипи!...

То старшая сестра коненька выводипь,
 Середня зброю срѣбную выносипь,
 Що найменьша — рыдае,
 Словами промовляе:
 Изъ якои тебе, брате,
 Спорѳоньки ждапи?
 Чи одъ чистого поля,
 Чи одъ Чорного моря,
 Чи одъ славного Запорозья?

Возьми ты, сестро, жѳвтого пѣску,
 Да посьй ты, сестро, на бѣлому камнѣ:

Коли буде жовтый пѣсокъ выростапи,
 Зеленымъ барвѳнкомъ камѣнь устилапи—
 Въ той часъ буду, сестро, до васъ при-
 бувапи!

Бо якъ п'яжко на безводѣ
 Рыбѣ пробувапи,
 Такъ п'яжко на чужинѣ
 Безрѳдному проживапи.

То пѣе промовлявъ,
 На коня сѣдавъ,
 Опрощенье прѣймавъ,
 Смушно зъ двора опщѣвського козакъ вы-
 ѣзжавъ.
 Довго вѳны на могилѣ край села спояли;
 Довго, довго козаченька вѳчми прова-
 жали,—
 А ще дѳвше вѳны ѣго дома оплакали.

XVII.

Засвиспали козаченьки
 Въ походъ зъ полуночѣ ;
 Заплакала Марусенька
 Свои ясны очѣ. —

Не плачь, не плачь, Марусенько !
 Не плачь, не журися :
 За своѣго миленького
 Богу помолися ! —

Стоишь мѣсяць надъ горою,
 Да сонця не має ;
 Мати сына въ дороженьку
 Слѣзно проважає :

Прощай милый, мѣй сыночку,
 Да не забавляйся !
 Чрезъ чопырѣ недѣлоньки
 До дому вертайся. —

Ой радъ бы я, матусенько,
 Скорѣйше вернуться ;
 Да вже що-сь мѣй вороненькій
 Въ воропахъ спѣткнувся.

Ой Богъ знає коли вернусь,
 Въ якую годину :
 Прійми-жъ мою Марусеньку
 Якъ рѣдну дитину.

Прійми ёе матусенько —
 Всѣ въ Божіей волѣ !
 Бо хто знає : чи живъ вернусь,
 Чи ляжу на полѣ ? —

Ой рада я Марусеньку
 За рѣдну прийати ;
 Да все не такъ вона мене
 Буде шанувати. —

Ой не плачте, не журітесь,
 Въ шугу не вдавайтесь :
 Загравъ мѣй кѣнь вороненькій,
 Назадъ сподѣвайтесь !

XVIII.

У Глуховѣ у городѣ
 Во всѣ дзвоны дзвоняшь ;
 Да вже нашихъ козаченькѣвъ
 На линію гоняшь.

У Глуховѣ у городѣ
 Спрѣльнули зъ гарматы;
 Не по однѣмъ козаченьку
 Заплакала мами.

У Глуховѣ у городѣ
 Спрѣльнули зъ ружницѣ;
 Не по однѣмъ козаченьку
 Плакали сестрицѣ.

У Глуховѣ у городѣ
 Поплещены сѣпки ;
 Не по однѣмъ козаченьку
 Заплакали дѣшки.

На быспрому на озерѣ
 Геть ! плавала качка ;
 Не по однѣмъ козаченьку
 Плакала козачка.

У Грицьковѣ огнѣ горять ,
 А въ Пѣлпавѣ дымно ;
 На могилѣ Гетьманѣ сидить —
 Геть , памѣ ! ёго видно.

Допевняйся-жь, нашъ Гетьмане ,
 Допевняйся плашы !
 Якъ не будешъ допевняти ,
 Будемъ ушѣкати.

Ой идѣть-же вы , Панѣве ,
 До Петра до свапа , —
 Ой памѣ буде вамъ , Панове ,
 Вѣлика заплапа :
 По заспуно у рученьки ,
 Да щѣ и лопапа ! . . .

Їхавъ козакъ на линію
 Да й вѣлыми надувся;
 Иде козакъ изъ линіи—
 Якъ лихо зогнувся.

XIX.

Да иде чумакъ да дорогою —
 Думае, гадае. . .
 Да оглянешся да чумакъ назадъ —
 Ажъ волѡвъ не мае! . . .
 Да сѣдлай хлопку, да сѣдлай малый
 Коня вороного!
 Да бѣжи хлопку, да бѣжи малый
 Волѡвъ шукаѣти!
 Да оглянешся да чумакъ назадъ:
 Ажъ волѡвъ женушь;
 А за волами, да за возами
 Бусурмена вѣдушь.—
 Да бѣжи хлопку, да збѣрай малый
 Людей громаду!

Да берѣшь, ведѣшь да бусурмена
 На крутую гору! —
 Да вѣдушь, вѣдушь да бусурмена
 На крутую гору;
 А у Кієвѣ да на рыночку
 У всѣхъ дзвонѣхъ дзвѡняшь.

XX.

Ой ревнула корова у порога.
 —Зоставайся милая здорова! —
 Ой ревнуло малѣньке пеляпко.
 —Зоставайся мое сердечатко! —
 »Ой вернися, мой милый, вернися!
 »Варѣной горѣлки напѣйся.
 —Не вернуса, мила, не вернуса:
 Я въ дорозѣ сырою напыюся,
 До тебе въ недѣлю вернуса,
 Въ зеленый жупанъ наряжуся! —
 »Дипя плаче, а ты не колышешъ,
 »Все на мене важкимъ духомъ дышешъ,
 »Въ комору йдешъ—нагайки пышаешъ,
 »Въ сѣнечки йдешъ—сѣдѣльца шукаешъ!»

*Дума о походѣ Хмельницкаго
въ Молдавію.*

Изъ низу Днѣпра пихій вѣперъ вѣе, по-
вѣвае;

Вѣйсько козацьке въ походѣ выступаетъ:

Тѣлько Богъ Свяпый знае,

Що Хмельницкій думае, гадае!

Объ пѣмъ не знали ни Сотники,

Ни Апаманы Курѣнныи, ни Полков-
ники:

Тѣлько Богъ Свяпый знае,

Що Хмельницкій думае, гадае!...

Якъ до Днѣстра прибували,

Черезъ при перевозы переправу мали;

Самъ Хмельницкій напередъ всѣхъ ру-
шавъ,

До Хотіи прибувавъ,

У старшого Капитана на квартирѣ
спавъ,

До Василя Молдавського листы посылавъ,
Словами промовлявъ:

Що ты со мною будешъ гадати —

Чи будешъ битися,

Чи будешъ мириться;

Чи на примирѣ будешъ пріймати,

Чи славной Волѣщины половину отда-
вати? —

То Василій Молдавскій пее зачувавъ,

До Попоцького листы посылавъ,

Словами промовлявъ:

Гетьмане Попоцькій,

Що въ тебе розумъ жѣноцькій!

Ты за дорогими напипками, бенкетами
уганяешъ....

Чомъ ты Хмельницкого не еднаешъ?

Вже почавъ вѣнъ землю кѣньськими ко-
пытами орати,

Кровью Молдавською поливати!...

Годѣ Ляхи изъ города изъ Сочавы утѣ-
кали,

Василію Молдавському знати давали.
То Василій Молдавскій до Ясы прибуває,

Словами промовляє :

Ой вы, Ясы мои, Ясы!

Були есте барзо красны—

Да вже не будете такі,

Якъ прійдуть козаки! . . .

То Панъ Хмельницькій добре учинивъ:

Польшу засмутивъ,

Волощину побѣдивъ,

Гетьменьщину звеселивъ!

Въ той часъ була честь, слава,

Войськова справа —

Сама себе на смѣхъ не давала,

Непріятели подъ ноги топтала.

Дума о козакѣ Савѣ.

Ой будь Сава въ Немировѣ

Въ Ляховѣ на обѣдѣ;

И не знае, не вѣдае

О своемъ бѣдѣ.

Сѣдай хлопку, сѣдай малый,

Коня вороного!

Поѣдемо мы до дому,

Хопя насъ не много. —

Їде Сава зъ Немирова

На воронѣмъ коню. . .

Пышається челядоньки:

Чи все гараздъ дома? —

Гараздъ, гараздъ, пане Саво!

Ще лучше зъ тобою,

Якъ тебе мы побачимо

На воронѣмъ коню.

Гараздъ, гараздъ, пане Саво !
Усѣ хорошенько ;
Выглядають изъ за горы
Козаки часпенько. —

Сидить Сава въ концѣ стола ,
Да листоньки пише ;
А Савиха на лѣженьку
Дипину колыше. —

Пойди дѣвко у пивницю,
Уточи горѣлки;
Ой нехай же я напьюся
За здоровье жѣнки.

Пойди дѣвко у пивницю
Да принеси пива;
Ой нехай же я напьюся
Да за свого сына.

Пойди дѣвко у пивницю
Внеси минѣ меду ;
Чого-сь минѣ трудно-вудко,
Головы не звезду.

Тѣльки-жъ пая челядонька
На порѣгъ ступае :
Ажъ Микипка пану Савѣ
Чолѣмъ опдавае. —

Здоровъ, здоровъ, пане Саво !
Якъ ся собѣ маешь ?
Добрыхъ гостей собѣ маешь :
Чѣмъ ихъ привѣщаешь ?

Ой чи медомъ, ой чи виномъ ,
Ой чи горѣлкою ?
Прощайся зъ своимъ сыномъ ,
Зъ своею жѣнкою. —

Ой давъ бы вамъ меду й пива ,
Не хочете пиши ;
Ой вы мене молодого
Хочете згубиши. —

Ой веди-жъ насъ, пане Саво,
У нову комору ;
Да отдавай, пане Саво ,
Козацькую зброю.

А де-жъ тыи, пане Саво,
Сукні, едамашки,
Що ты наживъ, вражіи сыну,
Зъ козацькою ласки? —

Ой кинешся да панъ Сава
До ясного меча...
Его взяли на три списы
Изъ правого плеча.

Ой кинувся да панъ Сава
До ясної зброи...
Его взяли да підняли
На три списы къ горѣ.

Отсе-жъ побѣ, пане Саво,
Сукні, едамашки,
Що ты наживъ, вражіи сыну,
Зъ козацькою ласки! . . .

А Савиха молодая
Въ вѣкно упѣкала,
На молоду челядоньку
Спильна поглядала.

Хапай, хапай челядонько
Малую дшину;
Будешъ жити, пановати,
Коли я не згину. —

Не боишся козаченько
Ни грому, ни пучу:
Хорошенько въ кобзу грае,
До Савихи йдучи.

XXIII.

Дума Гетмана Мазепы (*)

Всѣ покою щире прагнушь,
А не въ одинъ гужъ всѣ пиягнушь;
Той на право, той на лѣво —
А все братья: по-то диво!
Немашь любви, немашь згоды,
Одъ Жовпои взявши Воды;

(*) Изъ IIIй части Исторіи Малої Россіи Бан-
шышъ-Камецкаго. 1822. стр. 296. —

Презъ незгоду всѣ пропали,
 Сами себе звоевали.
 Эй, братища, пора знаши,
 Що не всѣмъ намъ пановаши,
 Не всѣмъ дано всеє знаши
 И рѣчами кероваши!
 На корабель поглядѣмо,
 Много людей полѣчимо:
 Однакъ спѣрникъ самъ керуе,
 Весь корабель управуе!
 Пчулка бѣдна матку мае,
 И онои послухае! . . .
 Сжался, Боже! Украинѣ,
 Що не вкупѣ мае сыны!
 Еденъ живе изъ поганы,
 Кличе: сюда Апаманы!
 Идемъ матки ряповаши,
 Не даймо ей погибати! —
 Другій Ляхамъ за грошъ слѣжитъ,
 По Украинѣ и той шужитъ:
 Мати моя спаренькая.
 Чомъ ты вельми слабенькая!

Рѣзно тебе розшѣрпали,
 Куди ажъ по Днѣпръ Туркамъ дали,
 Весь ихъ форшель що-бъ зслабѣла
 И ажъ въ конецъ силъ не мѣла. —
 Третій Москвѣ южъ голдуе,
 И ей вѣрно услугуе.
 Той на матку нарѣкае,
 И недолю проклинае:
 Лѣпше було не родити,
 Нежли въ такихъ бѣдахъ жити!
 Опъ всѣхъ споронъ ворогують —
 Огнемъ, мечемъ руйнують;
 Опъ всѣхъ нема зычливости,
 А ни слушной учпивости;
 Мужиками называють,
 А подданспвомъ нарѣкають.
 Чомъ ты сынѣвъ не учила,
 Чомъ одъ себе ихъ пустила! . . .
 Лѣпше було пробувати,
 Вкупѣ лихо одбувати! —
 Я самъ бѣдний не здолаю,
 Хибѣ шѣлько заволаю:

Эй, Панове Енералы ,
 Чому есте такъ оспали ?
 И вы, Панство Полковники ,
 Безъ жадной полѣпки —
 Возмѣсите всѣ за руки ,
 Не допустѣте горькой муки
 Матцѣ своѣй бѣльшѣ терпѣти !
 Нуте враговъ, нуте бити !
 Санопапы набувайте ,
 Острыхъ шабель добувайте ,
 А за вѣру хочъ умрѣте ,
 И вольностей боронѣте !
 Нехай вѣчна буде слава ,
 Же презъ шаблю маемъ права ! . . .

XXIV.

Злая мать.

Охъ ужѣ сѣмъ лѣтъ Донця на Донѣ
 нѣтъ,
 А на восьмый годъ Донецъ на Донѣ вѣде.
 Пристигла ёго нѣчка темная ,
 Нѣчка темная, де невидная.

Вѣнъ самъ лѣгъ да на курганъ ,
 Привязавъ коня до дубового колка ;
 Прилѣзла къ ёму чорна гадина ,
 То не гадина — то мати ёго. —
 Охъ ты вѣдь козаче да швыдчѣй на Донѣ !
 Охъ уже свѣой двѣрь испуспошенный ,
 Уже пвоя жѣнка да за мужъ пѣшла ,
 Уже пвои дѣпки носиропѣли ,
 Уже пвои слуги безъ пана живутъ ,
 Уже пвои жупаны поношены ,
 Уже пвои меды — одпечатаны ! —
 Приѣзжае козаченько на шихій Донѣ ;
 Зуспрѣла ёго жѣнка молода .
 Ой якъ выкопивъ да оспренѣкѣй мечъ ,
 Да й изнявъ жѣнцѣ головку изъ плечъ .
 Приѣзжае козакъ да у свѣой у двѣрь .
 Въ ёго дворочокъ да якъ вѣночокъ :
 Дѣпочки ёго за споломъ сидяпъ ,
 За споломъ сидяпъ, все перомъ пишушь ;
 А слуги ёго золопомъ шиюпъ ,
 Золопомъ шиюпъ, сильнѣнько плачупъ
 По своѣй пѣнеи, да по добренькѣй ;

Якъ увойде вѣнъ въ новы коморы :
 У ёго жупаны да позлѣжовались.
 Якъ увойде вѣнъ у новыи погребы :
 У ёго меды позацвѣшали.
 Якъ увойде вѣнъ у нову свѣплицю :
 Ой пы мапи моя, моя мапи ,
 Ты не мапи—чорна гѣдина !
 Звѣла сонце, звѣжъ и мѣсяця ,
 Звѣжъ и зѣрочки—дрѣбны дѣпочки !

XXV.

Зловѣщій сонъ козака.

Якъ поѣхавъ козаченько на полованье ,
 Да й покинувъ Марусеньку на гореванье.
 Горюй , горюй Марусенько , покуль буду
 живъ ! —
 Переѣхавъ козаченько и шихѣй Дунай.
 Якъ выѣхавъ козаченько въ чистее поле,
 Пустивъ свого вѣнъ коника на попасанье,
 А самъ прицавъ къ сырой землѣ на спо-
 чиванье.

Якъ приснився козаченьку дивнѣсенъкій
 сонъ :
 Зъ подъ правой ручки злынувъ ясненъкій
 соколъ ,
 Зъ подъ лѣвой зъ подъ бѣлой сизая зо-
 зуля. —
 Якъ поѣхавъ козаченько до ворѣженъки.
 Ворѣженъко , голубонько ! одгадай минъ
 сонъ :
 Зъ подъ правой ручки злынувъ ясненъкій
 соколъ ,
 Зъ подъ лѣвой зъ подъ бѣлой сизая зо-
 зуля. —
 Вороженъка голубонька сонъ одгадала ,
 Молодому козаченьку жалю задала :
 Бже-жъ швоя Марусенька сына привела ,
 А за сыномъ Марусенька сама полягла !—
 Прѣзжае козаченько подъ ворѣпечка ;
 Спукнувъ , пукнувъ ёго коникъ у копы-
 печка ;
 Двойчатыйи ворѣпечки одчинялися
 Тройчатыйи оконечки одкрывалися

Якъ увойде козаченько у нову свѣтлицю:
Лежишь ёго Марусенька на престолицѣ?

Ударится козаченько объ дубовый споль:
Ой чомъ, ой чомъ дубовый споль не
прибранъ споминъ?

Чи вже-жъ въ шебе, дубовый споль, хо-
зяйки нема?—

Будá въ мене хозлячка Маруся швоя! . . .

Ножки мои скорѣнькiи, чомъ не пойдете?

Ручки мои бѣленькiи, чомъ не робите?

Очки мои ясенькiи, чомъ не глянете?

Уста мои сахарныи, чомъ не мовите?

» Ножки мои скорѣнькiи—находилися,

» Ручки мои бѣленькiи—наробилися,

» Очки мои ясенькiи—надивилися,

» Уста мои сахарныи—наговорилися!

КНИГА ВТОРАЯ.

Тольки минѣ й легче стане,
Якъ прѣшки поплачу!

Малоросс. пѣсня.

XXVI.

Вьютъ въпры, вьютъ буйны,
Ажъ деревья гнутся ;
Ой, якъ болишь мое сѣрце ,
Сами слѣзы льются!

Трачу лѣта въ лютомъ горѣ
И конца не бачу ;
Только минѣ ѣ легче спане,
Якъ прошки поплачу!

Не помогутъ слѣзы щаслю—
Сѣрцю легче буде !
Хто щасливѣвъ бувъ хопъ часочокъ,
По вѣкъ не забуде !

Есть же люди, що и моѣй
Завидують долѣ :
Чи щаслива-жъ та былинка ,
Що рослѣ у полѣ ?

Ой у полѣ на пѣсѣчку,
 Безъ росы на сонцѣ...
 Тяжко жиши безъ милого,
 На чужбѣ спорѣнцѣ!

Безъ милого долѣ нема,
 Спане свѣтъ шюрмою;
 Безъ милого щаспя нема,
 Нема и покою!

Дѣ ты милый, чернобривый?
 Дѣ ты? озовися!
 Якъ безъ тебе я горюю —
 Прийди подивися!

До кого я пригорнѹся,
 И хто приголубить —
 Коли нема того шупа
 Якій менѣ любить!

Полешѣла-бъ я до тебе,
 Да крылѣць не маю;
 Сохну, чахну я безъ тебе,
 Всякъ часъ умѣраю.

XXVII.

Ой самá я, самá пшениченьку жала;
 Ой прийдѹ я до дѣмоньку — нема мого пѣна!
 Челѣдонька у домѹ — ой що-жъ минѣ по
 помѹ?

Дала-жъ бы я бѣлы ручки — да немае кому!
 Пойду я до комнáты постѣлоньки слáти:
 Постѣль бѣла, спѣна нѣма, нѣ съ кѣмъ
 розмовляти!

Ой постѣль бѣлѣнька, а спѣна нѣмѣнька:
 Сжалься, сжалься, милый Боже! ще я
 молодѣнька.

Ой выйду я, выйду на крупую гору;
 Ой спану я, ой гляну я на быстрѣньку
 воду:

Щука рыба въ водѣ до волѹ гуляе;
 А я спою да дѹмаю, що пáры не маю.
 Минѣ тѣльки пары, що бѣченьки кары!
 Тѣльки-жъ минѣ всей любовѹ, що чорныи
 бровѹ!

Очі-жъ мои кары, бѣда минѣ зъ вами :
 Не хочете привыкати безъ милого сами!
 Хочь хочеше, не хочеше—треба привы-
 каши,
 Уже-жъ бо вамъ милѣнького по вѣкъ не
 видаши!

XXVIII.

Въ огородѣ хмелінонька
 Грядки успилае;
 Про-межъ людьми дѣвчинонька
 О, горько рыдае.
 Що-жъ хмелина зеленѣнька,
 Що не вѣтсѣя въ гору?
 Що-жъ дѣвчина молодѣнька
 Проклинае долю?
 Якъ хмеліні въ гору випсѣя —
 Тычины немае!
 Якъ дѣвчинѣ не журітсѣя —
 Козакъ покидае!

XXIX.

Ой летѣла зозуленька
 Черезъ поле, гай;
 Да й згубила рябѣ пѣрце
 На тихій Дунай.

Ой якъ тому рябѣнькому
 Пѣрцю на Дунаю —
 Ой такъ минѣ сиропіянѣ
 На чужому краю!

Ой покочу золотый перстень
 По крутой горѣ —
 Пойшли мои лѣта зъ свѣта
 Якъ листъ по водѣ!...

XXX.

Ой плавала сѣра утка по водѣ,
 Кликкала вона матѣнку икъ собѣ :
 Прибудь моя матѣнко икъ минѣ,
 Ой дай минѣ порадоньку, бѣдной си-
 ропѣ! —

Ой рада-бъ я , дитя мое , прибупи къ
 шобѣ —
 Насыпано сырой землѣ на грудѣ мои ,
 Склепалися черны очѣ на всѣ ноцѣ ,
 Закипѣли уста кровью — не промѣвлю !
 Ой корѣся , дитя мое , чужой споронѣ :
 Нехай дае порадоньку бѣдной сиротѣ . —
 Корилася , моя матѣнко , не разъ и не два —
 Да не дае порадоньки чужа спорона !

XXXI.

По за садомъ дорога
 До самого порога ;
 По за садомъ спѣжечка
 Да до мого сердечка .
 Ой пойдѣ я блукапи ,
 Свого роду шукапи ;
 Да не нашла родины ,
 Ни вѣрной дружины ;
 Нашла въ полѣ ялину ,
 Матѣнчину могилу . —

Устанѣ нѣне до мѣне !
 Горе минѣ безъ тебе !
 Горе минѣ на чужинѣ ,
 Нема роду при минѣ .
 Нема роду , родины ,
 Ни вѣрной дружины !
 Соловейко малѣнькій ,
 Въ тебе голосъ поненькій
 Защебечи ты минѣ ,
 Що я въ чужой споронѣ ;
 Нема роду , родины ,
 Ни вѣрной дружины .
 Да вже-жъ сіи вороги
 Кругомъ хашу обняли , —
 Не такъ хашу , ще й сѣни
 Воробеньки обѣли .

XXXII.

Ой полетѣ галко , дѣ мой рѣднѣй бѣпъчко
 Нехай мене одвѣдае , коли мене жалко !...
 Галочки немае , бапенька не буде ,
 Ой дѣ-сѣ мене нещаспную навѣки за-
 бли !

Чи ихъ порубано, чи въ полонѣ за-
 няпо ?
 Уже-жь минѣ свѣтъ немилый, ни въ
 буддень, ни въ свято !
 Ой полети орле, де мой брашникъ оре :
 Нехай волѣвъ покидае—мене одвѣдае !
 И орла немає, брашника не буде ! . . .
 и проч.
 Полетѣть синиці, де рѣдны сестриці :
 Нехай мене одвѣдають, мои жалѣбниці !
 И синиць немає, и сестриць не бу-
 де ! . . . и проч.
 Плыви, плыви ушко, пропивъ воды
 прудко :
 Скажи мой мапѣнцѣ, що я умру хупко !
 упѣнки немає, мапѣнки не буде ! . . .
 и проч.
 Ой на горѣ вербѣ, пѣдъ горою корчма ;
 Ой памѣ мой рѣдъ пѣе, гуляе, мене по-
 минае :
 Ой де-сь наша нещаспная въ свѣтѣ
 погибаетъ !

XXXIII.

Не жаль минѣ на галоньку,
 Минѣ жаль на ворононьку :
 Завѣвъ мене мой миленькій
 На чужую спорононьку !
 А на чуждѣй спорононцѣ
 Зовуть мене заволокою, —
 Кажуть плысти черезъ рѣченьку,
 Быспренькую и глыбокую. —
 Чи мнѣ плысти, чи мнѣ брести,
 Чи мнѣ въ ней упопитися ?
 Бѣда-жь минѣ на чужинѣ :
 Нѣ до кого прихилилися ? . . .
 Прихилюся до дубонька :
 Мнѣ дубонько—да не бапенько :
 Вѣперъ вѣе, гѣлья мае,
 А вѣнь спойтъ не промовляе !
 Усѣ горы ! усѣ лѣсы !
 Нѣгде воды напилися ! —
 Бѣда минѣ безъ мапѣнки :
 Нѣ до кого прихилилися ! —

Прихилюся до липоньки :
 Миѣ липонька да не матѣнка :
 Вѣсперъ вѣе, гѣлья мае—
 Вона стойшь, не промовляе.
 Усе горы, усе лѣсы!
 Нѣгде воды напишися! —
 Бѣда минѣ безъ братѣка :
 Нѣ до кого прихилишися!
 Прихилюся до явора :
 Минѣ яворъ да не братѣчокъ :
 Вѣсперъ вѣе, гѣлья мае—
 А вона стойшь, не промовляе!
 Усе горы, усе лѣсы!
 Нѣгде воды напишися!
 Бѣда минѣ безъ сестрицѣ :
 Нѣ до кого прихилишися!
 Прихилюся до березоньки :
 Миѣ березонька да не сестронька :
 Вѣсперъ вѣе, гѣлья мае—
 А вона не промовляе.
 Усе горы, усе лѣсы—
 Нѣгде воды напишися!

Бѣда минѣ безъ родины:
 Нѣ до кого прихилишися!
 Прихилюсь я до ялины :
 Миѣ ялина не родина :
 Вѣсперъ вѣе, гѣлья мае,
 А вона не промовляе,
 Бѣдна душа моя пропадае!

XXXIV.

Хилилися густы лозы
 Вѣдкѣль вѣсперъ вѣе ;
 Дивилися кары очѣ
 Вѣдкѣль мильй бѣде.
 Хилилися густы лозы,
 Да вже й переспали ;
 Дивилися кары очѣ,
 Да й плакаши спали. —
 Въ концѣ грѣблѣ шумять вербы,
 Що я насадила, —
 Нема жь шого козаченька,
 Що я полюбила!

Ой немає козаченька —
 Поѣхавъ за Десну :
 Рості, рости дѣвчинонько
 На другуу весну ! —
 Росла, росла дѣвчинонька,
 Да й на порѣ спала ;
 Ждала, ждала козаченька ,
 Да й плакаши спала.
 Ой не плачте кары очі ,
 Такá ваша доля :
 Полюбила козаченька
 Я къ мѣсяцю споя ! —
 Зеленѣньки огурóчки ,
 Жовпенъки квѣпочки !
 Нема мого миленького , .
 Плачущь кары очки !
 Боляшь, боляшь мои очкы,
 Сѣрденъко поньло . . .
 Не бачу я миленького —
 И дѣло не мило ! . . .

XXXV.

Ишовъ милый горóнькою,
 Мила пòдъ горою ;
 Зацвѣвъ милый рóжонъкою ,
 Мила калиною . —

Ой ты живешъ на горóньцѣ ,
 А я пòдъ горою ;
 Ой чи пужишъ пакъ за мною,
 Якъ я за побою ?

Ой коли-бъ пакъ ты за мною ,
 Якъ я за побою :
 Жили-бъ, жили-бъ, мое сердце ,
 Якъ рыба зъ водою ! —

Рыбалочка по бережку
 Да рыбоньку лóвить ;
 А милая по милому
 Бѣлы ручки ломить .

Рыбалочка по бережку
 Да рыбоньку ўдишь ;
 А милая по милому
 Бѣлымъ свѣпомъ нудить .

Рыбалочка по бережку
Рыбоньку хапае ;
А милая по милому
Тяженько вздыхае.

Рыбалочка по бережку
Якъ ласповка вьешся ;
А милая по милому
Якъ горлиця бьешся. —

Чи пы милый припавъ пыломъ ,
Чи метелицею ,
Що до мене пы не ходишь
Сею улицею ? —

Вже-жь я ходивъ, вже-жь я надивъ
Да пввпорá року ,
Докóль, докóль не дознались
Ворóженьки зъ боку.

Ой радъ бы я, моя мила ,
До тебе ходити :
Засѣдають вороженьки ,
Хошять мене вбити ! . . .

Копилися возы зъ горы,
Да въ долинь спали ;
Кохáлися, любилися—
Теперь перестали.

Кохáлися, любíлися ,
Що мами не знала ;
Не дай Боже розыйпíся ,
Якъ чорная хмара.

Чорна хмара розыйдется —
И дождю не буде ;
Мы зъ побою розыйдемось—
Коханья не буде !

Ой у полѣ конопѣльки ,
Верхí зелененьки ;
Покидае милый милу ,
Вороги раденьки.

Не тѣшитесь ворóженьки ,
Не тѣшитесь зъ пóго :
Коли буде Божа воля,
То буду я ёго ! . . .

Летить півень на сідало,
 Кажє: *кукурѣку!*
 Зоставайся, моя мила;
 Здорова до вѣку!

XXXV.

Болишь моя голівонька
 Водъ самого чола;
 Не бачила миленького
 Сѣгодня и вчера.

Ой бачишь не журюся,
 Въ тугу не вдаюся:
 А якъ выйду за вороты—
 Одъ вѣтру валюся.

Ой бачишь, що не плачу—
 Сами слѣзы льются;
 Одъ милого нема людей,
 Одъ нелюба шлюся.

Нема-жь мого миленького,
 Нема мого сонця:
 Нѣ съ кѣмъ минѣ розмовляти,
 Сидя у вѣконця!

Нема-жь мого миленького,
 Що карыи очі:
 Нѣ съ кѣмъ минѣ розмовляти
 Въ темненькіи ночі!

Зелененькій барвіночку,
 Стелися низенько;
 А ты милый, чорнобривый,
 Присунься близенько!

Зелененькій барвіночку.
 Стелися ще низче;
 А ты милый, чорнобривый—
 Присунься ще близче!

Нема мого миленького,
 Нема ёго тупа!
 Позходила по слѣдѣнкамъ
 Шевлѣя и рупа.

Я шевлѣю пересѣю ,
 Рупу пересажу ;
 Таки своего миленького
 Къ собѣ перенажу !

Я шевлѣю пересѣю ,
 Рупу пересмычу ;
 А до себе миленького
 Таки перекличу !

Да вже-жъ минѣ не ходипи ,
 Куды я ходила ;
 Да вже-жъ минѣ не любипи ,
 Кого я любила !

Да вже-жъ минѣ не ходипи
 Ранкомъ по - подъ замкомъ ;
 Да вже-жъ минѣ не спояши
 Изъ моимъ коханкомъ !

Да вже-жъ минѣ не ходипи
 Въ лѣски по орѣшки ;
 Да вже-жъ минѣ минулися
 Дѣвоцькіи смѣшки !

Шкода-жъ моѣй урѣдонцѣ
 Высокого росту !
 Прійшлося минѣ утопнисься
 Зъ високого мосту !

XXXVII.

Подъ горою крыніченъка ,
 Тамъ жерело бѣе ;
 Тамъ молодой козаченько
 Зъ нѣм воду пьѣ.
 Чомъ пы мене , моя маши ,
 Рано не збудила,
 Ой якъ пая компанія
 Зъ села выходила ? —
 Тѣмъ я шебе , моя дѣню ,
 Рано не збудила ,
 Що твѣй милый впередъ ишовъ ,
 Що-бъ пы не пужила.—
 Ой пы кажешъ , моя маши ,
 Що я не журюся :
 А якъ выйду на улоньку —
 Одъ вѣтру валюся.

Ой ты кажешъ , моя мапи ,
 Що я да не плачу :
 За дробными слезоньками
 Я свѣта не бачу.
 Ой ты кажешъ , моя мапи ,
 Що я не хороша ;
 А я , мапи , такъ хороша
 Якъ півная ража.
 Ой ты кажешъ , моя мапи ,
 Що я не вродлива ;
 А я , мапи , такъ вродлива
 Якъ въ лузѣ калина.
 Купи мапи , купи мапи
 За копѣйку голку ,
 За чотырѣ золотыи
 Червоного шовку ! —
 А вже тая въ свѣтѣ слава
 Давно зъ Крыму спала ,
 Що дѣвчина козаковѣ
 Вышила рукава.

XXXVIII.

Шли коровы изъ дубровы
 А овечки зъ поля ;
 Выплакала кары очѣ ,
 Край козака споя.
 Куды їдешъ , одѣзжаешъ ,
 Сизокрылый орле !
 А хто-жъ мене молодую
 Безъ тебе пригорне !
 »Пригортайся , дѣвчинонько ,
 »Къ зеленому дубу :
 »Я до тебе , мое сердце ,
 »У вечерѣ буду.«
 Вечерѣ спою , свѣтомъ ну́жу
 Тебе не видапи !
 Доведеться ледачому
 Всю правду сказати.
 Нема въ саду соловейка —
 Нема щербетанья ;
 Нема мого миленького —
 Не бере гулянье.

А якъ въ саду соловейко
 Щебече раненько :
 Ой якъ же мѣй милесенькій
 Гулять веселенько !
 Ой поросла по слѣдочкамъ
 Шевлѣя и руша :
 Нема мого миленького
 Ни дома, ни шупа !
 Я шевлѣю перевѣю ,
 А рушы не буду :
 Розсердився вражій сыну ,
 Просити не буду !
 На шевлѣю воду ношу ,
 На рушу не буду :
 Розсердився мѣй миленькій ,
 Просити не буду .
 Нехай ёго пны прсятъ
 Що перстѣнѣ носятъ ;
 Нехай ёго пны люблятъ .
 Що въ болотѣ ирублятъ .

Ой выйду я за ворота —
 Нема срѣбра—злата !
 Тѣлько спойтъ нескреба ,
 Що мивѣ не преба !

XXXIX.

Ой ишла не берегомъ — лугомъ ;
 Зуспрѣлася не зъ суженымъ другомъ .
 Здоровъ, здоровъ темный луже ,
 Не суженый—вѣрный друже ,
 Не сужена дружина моя !
 Не сама я по садоньку хожу ;
 Миленького за ручку вожу ,
 Всѣ ягодки оборвала ,
 Миленького годовѣла ,
 Я казала , що мѣй буде !
 Черезъ гору орель воду носить ,
 Дѣвчинонька козаченька просить :
 Козаченьку , мѣй собѣлю !
 Возьми мене изъ собою ,
 Помандрую я зъ тобою !

Дѣвчинонько, сухѳпонько моя!
 Кажуть люди: не будешъ пы моя!
 Кажуть люди—я й самъ бачу,
 Я по побѣ пляжко плачу,
 По побѣ, дружино моя!

Куды ѣдешъ, одѣзжаешъ?
 На що мене покидаешъ,
 Жалю серцю завдаваешъ,
 И твоему и моему?...

XL.

Да чи я въ лузѣ не калина,
 Да чи я въ лузѣ не червона!
 На що мене поламано,
 И въ пучечки повязано!
 Несчастье мое!
 Недоля моя!
 Да чи я въ батька не дипіна,
 Да чи я въ батька не кохана!

На що-жъ мене засватано,
 И свѣтъ минѣ завязано!
 Несчастье мое!
 Недоля моя!
 Ой якъ выйду за ворота,
 Сама сяду якъ сирота:
 Усѣ дѣвки въ танка грають,
 Мене къ собѣ не пріймають.
 Несчастье мое!
 Недоля моя!
 Ой пбйду я до Дунаю,
 Сама собѣ подумаю:
 Шука рыба въ морѣ грае,
 И па собѣ пару мае!
 Несчастье мое!
 Недоля моя!
 Ой пбйду я въ глыбокѣ яры,
 Чи не зѣдятъ мене люпыи звѣрѣ:
 Звѣрѣ грае, звѣрѣ грае—
 Вонѳ мене не займае!
 Несчастье мое!
 Недоля моя!

Чи не було рбченьки—ушопиться,
 Чи не було красного—полюбиться :
 Були рбчки—позпикали,
 Були красчi—позвбжали !
 Нещаспье мое !
 Недоля моя !

XLI.

По улицю хожу, и не нахожуся;
 Дивлюсь: де родина, и не надивлюся!
 Ой повй вбпроньку да на мою свбп-
   лоньку
 Зь того краю, де рoдину маю !
 И вбперь не вбе, сонечко не грбе ;
 Тблько вб спену права зеленбе !—
 Якъ прбхавь мильй до милой вб гостб,
 А вб милой хата на помоспб.
 Узбв милу пбдб бблыи боки,
 Да й укинувъ у Дунай глыбокй :
 Плыви, плыви мила пихо за водою,
 Бо не буде намъ жипья зь побою !

Ой выплыла мила на жовпый пёсочокъ,
 Промовляла—спбха голосочокъ—
 Чи я-жъ не хороша, чи я не вродлива?
 Тблько доля моя нещасплива!...

XLII.

Ой ты ковалю, коваленьку,
 Чомъ ты не куешь рано пораненьку,
 Чомъ ты челядоньки жалбешь,
 Чомъ ты залба да не грбешь?...
 Ковалёва дочка Каперина
 Вона собб сына породила,
 Вб глыбокбмъ колодязб попопила,
 За ворота выходила,
 Зб буйнымъ вбпромъ говорила :
 »Да не вбй вбпре да пихенькй,
 »Да повбй вбпре да буйненькй !
 »Да наженй хмарку чорнесеньку,
 »Да зпусти дожчикъ дробнесенькй !
 »Да залый спежки и дорожки,

»Що-бъ шуды люди не ходили,
 »Зъ колодязя воды не носили,
 »Що бъ мого сына не ворушили,
 »Що-бъ мого сердца не сушили!

XLIII.

Ой горе-жъ минѣ, горе! несчастная доля!
 Выторала вдовонька мыслоньками поле;
 Черными оченьками заволочила,
 Дробными слезоньками все поле змочила.
 Наѣхали козаки до Марусѣ въ гостѣ:
 Марусенько, панѣ! чи є пвѣй пань дома?
 Коли-жъ нема пана, выйди до насъ сама!
 Марусенька не пѣзнала, въ черевѣчкахъ
 выйшла.

Естє вы козѣки, естє Гайдамаки! —
 Марусенько, панѣ! по чѣмъ пы пѣзнала?
 По чѣмъ пы пѣзнала, правдоньку сказала?
 По тѣмъ я пѣзнала, правдоньку сказала,
 Що я своего пана коника пѣзнала. —
 Марусенько, панѣ! не правдоньку-жъ пы
 кажешъ:

Мы того коника въ твого пана ку-
 пили,
 Въ зеленѣй дубровѣ грошѣ полѣчили,
 Въ холодной крыницѣ могорычъ запили,
 Пѣдъ гнилу колоду пана пѣдкопили.

XLIV.

Ой не жаль минѣ да шакъ нѣ на кого,
 Якъ жаль минѣ на батенька своего:
 Одавъ мене за розбойника.
 Розбойничокъ—лихѣй чоловѣчокъ:
 Якъ вечерѣ—коня наповає,
 А якъ смеркає—коника сѣдлає,
 О пѣвночѣ—людей розбиває. —
 Розбивъ же вѣнъ да шого купця,
 Да шого купця—жѣнчиного опця,
 Жѣнчиного опця—жѣнчину й матерѣ.
 До двора пѣдъѣзжає—самъ приговорює:
 Одчиняй, мила, новии воропы!
 Ой чи рада, мила, пы злопу и среблу?
 А ще чи раднѣйша моему здоровью? —

Ой познала мила вороныи конѹ;
 А ще познавай новую колясу.
 Ой познала мила й новую колясу:
 Ой се-жъ коляса батенька мого,
 Вороныи конѹ матѣнки моеи!
 Ой не рада, милый, ни злопу, ни срѣблу;
 А ще не радѣйша пвоему здоровью! —
 Слуги мои, слуги молодые,
 Да везѹть-же вы милую у поле;
 Выкопайте на милу глыбоку могилу,
 Захавайте милу въ глыбоку могилу:
 На батьковѹ зелена ялина,
 На матерѹ червона калина,
 Поставте на милу червону рябину! —

Поспревай милый, я пѣсенку змовлю:
 О рада-жъ я милый и злопу и срѣблу
 А ще я радѣйша пвоему здоровью!...

Слуги мои, слуги молодые!
 Запопѹть-же вы новую лазню,
 Да поставте при горшкѹ окропу!

XLV.

Да пила, пила Лемѣриха на меду;
 Да пропила свою дочку молоду. —
 У недѣлоньку да ранесенько до сонця
 Ой плакала Лемерѡвна у вѡконця.
 »Ой загину, моя матѣнко, загину:
 »Я - жъ не люблю Шкандыбенка — по-
 кину! —
 Коли любишь, моя донечко—вѣнчайся;
 А не любишь, дитя мое—цурайся.—
 Ой якъ пошла пая Лемерѡвна горою,
 А за нею Шкандыбенко другою. —
 Ой чого-жъ пы да Лемерѡвно пѣшки
 йдешъ,
 Де-сь у тебе вороныхъ коней немаєшь?
 »Ой хочъ же еспѣ вороныи конѹ, по
 пвом;
 »Да и самъ, молодой, не до мыслоньки пы
 минѣ.«
 Ой чого-жъ пы да Лемерѡвно боса йдешъ,
 Де-сь у тебе черевикѡвъ немаєшь?

»Ой хочъ-же еспь да и пыи черевики .

по пвои ;

»Да и самъ, молодой, не до смыслоньки
пыи минъ.«

Ой чого пы да Лемерѳвню въ свипь идещъ;

Де-сь у тебе да жупанѳвъ немаешъ? —

»Ой хочъ-жъ еспь пѳ жупаны, по пвои;

»Да и самъ, молодой, не до мыслоньки
пыи минъ! «

Ой якъ узявъ тую Лемерѳвну на коня,
Да якъ повѳзъ шую Лемерѳвну по пер-
нахъ.

»Ой дай минъ, Шкандыбенку, оспрыи
ножъ ;

»Повыймаю чорный перень зъ бѳлыхъ
ногъ! «

Не влучила да Лемерѳвна въ ноженку,

Да влучила Лемерѳвна въ серденько.

»Кипи, кипи мое серденько на ножъ,

»Нѳжъ у пого Шкандыбенка на дворѳ!...«

Ой якъ везе шую Лемерѳвну до двора :

Ой одиний, моя матѳенко, воропа ;

Я везу побѳ невѳсточку пьяненьку!...—

Ой одъ чого, мѳи сыночку, впилася?

Ой одъ чого, дипя мое, впилася? —

Упилася, моя маиѳенко, одъ коня ;

А заснула, моя матѳенко, одъ ножа! —

Ой не вези, мѳи сыночку, еѳ въ дворѳ;

Да вези еѳ, мѳи сыночку, до пещѳ.—

Ой одиний, моя пѳщенько, воропы:

Я везу побѳ дочку швою пьяненьку! —

Ой одъ чого, мѳи зяпеньку, впилася ;

Ой одъ чого, дипя мое, впилася? —

Упилася, моя пѳщенько, одъ коня ;

А заснула, моя пѳщенько, одъ ножа!...

XLVI.

Въ мѳстѳ Немировѳ дѳвокъ панѳкъ хо-
дипъ ;

Молодая Бондарѳвна всѳхъ пѳредомъ во-
дипъ.

Ой прїѣхавъ Панъ Канѣвскій зъ вели-
 кого двору;
 Ой злѣзъ зъ коня, поцѣловавъ Бондарѣв-
 ну дѣвку.
 Говорили стары люди, говорили спїха:
 Впѣкай, впѣкай Бондарѣвно—буде побѣ
 лихо!—
 упѣкала Бондарѣвна да по-межъ дворами,
 А за нею да гайдуки зъ голыми шаблями.
 Ой поймали Бондарѣвну за бѣлую руку;
 Ой повели Бондарѣвну на велику муку.
 Посадили Бондарѣвну на песовѣмъ сполѣ;
 Казавъ дащи Бондарѣвнѣ и хлѣба и солѣ.
 Чи ты хочешъ Бондарѣвно меду, вина
 пиши;
 Чи ты хочешъ Бондарѣвно въ сырой
 землѣ гниши?
 Не хѣчу я, Панъ Канѣвскій, меду, вина
 пиши:
 Лучше-жъ минѣ бездольной въ сырой землѣ
 гниши.

Якъ ударивъ Панъ Канѣвскій изъ пугого
 лука,
 Учинилась Бондарѣвна нѣмая и глуха.
 Ой лежала Бондарѣвна зъ вечора до ранку,
 Поки сказавъ Панъ Канѣвскій: выкопали
 ямку.
 Ой сказавъ же Панъ Канѣвскій: музыки
 позвали;
 Молодой Бондарѣвнѣ до гробу заграли.
 У нашей Бондарѣвны смоляный лавки:
 Тамъ ѣдали, тамъ пивали пренышными
 панки.;
 Ой у пош Бондарѣвны въ долину ме-
 режка:
 Куды несли Бондарѣвну—кровавая спешка.

XLVII.

За Немень иду,
 Гей! кѣню мѣй, коню
 Заграй подо мною!
 Дѣвчино, прощай!

За Немень идёшь ты, мене покидаешь:
Чогó-жь шамь, мой милый, чогó тамь
бажяешь?

Хибá-жь побѣ красче чужа спорона, —
Своѣи милѣише, роднѣише вона?

Иду я спуды
Де рóбляшь на диво
Червóнее пиво
Зѣ кровѣ суностапъ.

Хибá-жь ты задумавъ тѣмъ пивомъ
унишься?

Чи вжé-жь ты зо мною зхопѣвъ розлу-
чяшься?

Тобѣ мои слёзы, побѣ моя кровь. . .

Да пóльки не кйдай за вѣрну любовь!

Дѣвчино не плачь,

Не рви мого сердца!

Якъ пирь пой минѣтся—

Вернусь я назадъ!

И вжé побѣ, милый, назадъ не вер-
паться!

Тамъ побѣ, сёрденько, навѣкъ зоста-
ваться!

Дмвись: пóдъ шобою и кóнь що - съ по-
нѣкъ. . .

У полѣ червóномъ заснешъ ты навѣкъ!

Якъ воронъ до шѣбе

Въ фконце закряче:

Зѣ - за мóря прискаче

Козяченько швóй! . . .

Якъ яворъ зелену голóвоньку склóнитъ,

Зозуля кукукне, дуброва заспане,

И кóнь пóдъ шобою спóдкнется, вздых-
нѣ! . . .

Тодѣ вжé не буде на свѣтѣ мене!

XLVIII.

Ѣхавъ козакъ за Дунай,

Сказавъ: дѣвчино, прощай!

Ты, конику воронѣнкій,

Неси да гулай.

Постóй, постóй, козаче!

Твоя дѣвчина плаче;

Съ кѣмъ ты мене покидаешь—

Тóльки подумай!

Бѣлыхъ ручокъ не ламай ,
 Ясныхъ очокъ не зпирай :
 Мене зъ войны со славою
 Къ собѣ дожидай.

Не кочу я нічого ,
 Тільки тебе одного ;
 Ты будь адоровъ, мій миленькій—
 А все пропадай !

Свиснувъ козакъ на коня :
 Зоставайся, молода ! —
 Я приїду , якъ не згину ,
 Черезъ при года . . .

КНИГА ТРЕТЬЯ.

Сонце низенько, вечерь близенько :
Выйди до мене, мое серденько !
Ой выйди, выйди, да не барися:
Мое серденько розвеселишся.
Черезь рѣченьку, черезь болопо
Подай рученьку, мое золото !
Черезь рѣченьку черезь быспрую
Подай рученьку, подай другую !
Подай рученьку, подай и другу—
Я къ побѣ, серденько, и самъ прибуду.
Ой тамъ крыніця пѣдъ перелазомъ :
Выйдемо, серденько, обое разомъ.
Ой выйди, выйди, серденько Гаю !
Серденько, рыбонько, дорогій кришталю !

Ой вийди, вийди, не боїсь морозу:
 Я пвои нѣженьки въ шапоньку вложу.
 Ой бѣда, бѣда, що я не вдався:
 Бѣгъ черезъ рѣченьку, да не вмывався.
 Ой завернуся да й умыюся,
 На свою милую хочъ подивлюся.
 »Ой не верпайся, да й не вмывайся:
 »Ты-жь минѣ серденько й такъ сподобався!

L.

Дѣвчино, кохана, здорова була!
 Чи ще-жь ты на мене да не забула?
 Приѣхавъ до тебе—Богъ тебе знае:
 Чи пвое серденько мене кохае? —
 Козаче, коханий, чого пыпаешъ?
 Хиба-жь ты да мене ищѣ не знаешъ?
 Скорѣйше, козаче, въ могилѣ буду,
 Нѣжь тебе серденько да позабуду! —
 Спасибѣ, дѣвчино, за добре слово;
 А може ты любишъ кого другого?
 Коли правдива мовонька пвоя,
 Такъ будешъ серденько навѣкъ ты моя.

Ты добре то знаешъ, що я сирота,
 Не маю я срѣбла, не маю злота;
 Опричь любови, що къ побѣ маю,
 Я всѣмъ убога—того не шаю! —
 Не треба мнѣ злота—я й самъ придбаю,
 А треба дѣвчины, що я кохаю!
 Ходимо до церкви, звяжимо руки,
 Хай въ насъ не буде на серцѣ муки!

LJ.

Ой ты дѣвчино, горда да пышна!
 Чому ты до мене зъ вечора не вышла?
 »Ой якъ я буду до тебе ходити,
 »А якъ же будуть вороги судити!« —
 Ой нехай судяць, якъ вони знають;
 Прийде пая годионька — вони перестануть.
 Ой нехай судяць якъ розумѣють:
 Прийде пая годионька, вони понѣмѣють.

Ой нехай судяць, да на свое лихо ;
Мы зъ побою , сердце мое , любімося
пихо!

Росла калина, близько озера :

Чому, моя мила, смутна, не весела ?

»Ой якъ же минѣ веселою бути ?

»Полубила миленького, не могу забути!

Ой ты дѣвчино, моя заморѳка !

Не спели, серденько, постѣльку широко ;

Постели, серденько, постельку узенько !

А сама присунься къ серденьку близенько !

Ой ты, дѣвчино, думаешъ, гадаешъ :

Сама ты не знаешъ, кого ты кохаешъ.

»Якъ я не знаю, кого я кохаю !

»Тѳльки не знаю, съ кѣмъ я жити
маю...»

III.

Ой ты дѣвчино, горда да пышна,

Чомъ ты до мене звечора не вышла ?

«Ой ! якъ я маю до тебе ходити :

»Кругомъ живуть ворѳженьки, бу-
дутъ насъ судити.»

Ой ! нехай судяць, вони волю маюць ;
Прійде пора, годінонька — вони понѣ-
мѣюць.

»Пока понѣмѣюць, а славы убавлять,
»Навѣкъ менѣ молодую плакати за-
спавлять.»

Ой ты дѣвчино, червоно калино,
Якъ же минѣ да на тебе дивітися мило !

Ой ты дѣвчино, повная роже !

Якъ же минѣ да на тебѣ дивитися гоже !

Якъ щуцѣ рыбѣ да безъ воды прудно,

Такъ минѣ дѣвчинонько да безъ тебе
нудно.

Якъ щуцѣ рыбѣ да безъ воды плякко,
Такъ и минѣ, сердце мое, да безъ тебе
вакко !

»И я тебе люблю, всякъ про тебе
знае :

»Карай Боже ворѳженька, що насъ
розлучае !»

LIII.

Ой у брѣду, брѣду
 Пили гѣлубѣ вѣду;
 Вонѣ пыли, польну́ли,
 Крылецками зпрепенули,
 Про лю́бощѣ зпомьянули:
 Якъ зъ побою женихались —
 Сухи дубы розвивались;
 А теперя переспали —
 Однолѣпки сухи спали! —
 Ты, козаче заволока!
 Любишь мене ты нарокомъ;
 Напускаешъ туманъ густѣй,
 Хочешъ мене зъ ума звеспи:
 Не поможе, милый Боже!
 Не зведешъ мене, небоже! . . .
 —Есть у мене грошей много,
 Изведу шебе, небого!
 Мои грошѣ не полова
 И дѣвчина чорноброва;
 Мои грошѣ не меплиця
 И дѣвчина бѣлолиця.

Запрягайте коня въ санки,
 Поѣдемо до коханки!
 Приѣзжаемъ икъ воропямъ —
 Стоишь мила красче злопа:
 Сама дѣвка милѣсенька,
 На личенько бѣлесенька;
 Сорѣчекка понесенька,
 И спѣжекка краснесенька, —
 А ще къ тому й уродлива,
 Хорошая, чорнобрива.

LIV.

Цыганочка да волѣшечка
 Шаперъ будовала;
 Дѣвчиночка до цыганочки
 Дорожку попшала.

Цыганочка да волошечка!
 Вволи мою волю:
 Ой зроби такъ да козаченьку,
 Що-бъ ходивъ за мною!

Цыганочка да волошечка
 Воленьку волила :
 Одрѣзала русу косу ,
 Да й перепалила .

Цыганочка да волошечка
 Воленьку волила :
 Изпаливши русу косу ,
 Козака поила .

»Чого вода да шака рудá ,
 »Чи фíленька збила ?
 »Чого дѣвка да шака смупна ,
 »Чи мапи побила ? «

Ой хопь била, хопь не била
 А ще буде биши :
 Прійди, прійди, вражій сыну ,
 Хопь оборониши !

Ой пы лúже, не шуми дуже ,
 Зеленый байраче !
 Не зводь зь ума да дѣвчиноньки ,
 Молодый козаче ! —

Буду шумѣть, буду густы ,
 Заколь розовьюся!
 Буду дѣвку зь ума зводіть ,
 Заколь оженюся!

LV.

Зашумѣли густы лозы,
 Козакові при дорозѣ;
 Сюда блудить, тудá блудить,
 Пóдь собою коня нудить.
 Приблудився ажъ до гаю,
 До широкаго Лиману ;
 Ставь коненька наповати ,
 Ставь плакати и рыдати—
 Стала зозуля ковати . . .
 »Зозуленько, моя ненько !
 »Закуй минѣ жалобненько ,
 »Якъ у саду соловейко ,
 »Соловейко малесенькій !
 »Скажи минѣ сю дорогу —
 »Куды ѣхати до роду ,

»Сй до роду, до родины,
 »До вѣрненькой дружины? . . .
 «Выкличь минѣ дѣвку зъ хашы,
 »Що-сь я маю ёй сказапи:
 »Чи не била еѣ мапи? . . . «
 Била-жъ еѣ матусенька,
 За козака Андрусенька;
 Що-бъ зъ козакомъ не сполла,
 Ему вѣры не доймала.
 А въ козака спѣльки вѣры,
 Якъ на синѣмъ морѣ пѣны;
 А въ дѣвчины спѣльки ласки,
 Якъ на синѣмъ морѣ ряски.

LVI.

Пустпи мене, мапи,
 Въ поле жипа жапи!
 Буду, мапи, жипо жапи,
 Дѣленьки шукáпи.,
 Ой не пуцу дѣню,
 Що-бъ не заблудила:
 Бо пы, дѣню, свою долю
 Навѣкъ загубила.

Пустпи мене, мапи,
 У лугъ погуляти!
 Буду гуляшь да гуляпи,
 Дѣленьки шукáпи. —
 Ой не пуцу, дѣню,
 Що-бъ не заблудила;
 Бо пы, дѣню, свою долю
 Навѣкъ загубила! —
 Пустпи мене, мапи,
 У спавъ покупатъся!
 Буду плавати, ныряпи,
 Дѣленьки шукáпи. —
 Ой не пуцу, дѣню,
 Що-бъ не потонула,
 Да вже-жъ, дѣню, пвоя доля
 На дно потонула! —
 Ой за мостпомъ, мостпомъ
 Трава зеленѣе;
 За хорощимъ чоловѣкомъ
 Жонка молодѣе.

Ой за мостпомъ , мостпомъ
Трава посухае ;
За ледачимъ чоловѣкомъ
Жѣнка погибаетъ.

LVII.

Ой знаѣти, знаѣти, въ кого есть дочки.
Топтаны спжечки подъ оконечки.
Ой знаѣти, знаѣти, хто любитъ Руську :
Топтаны спжечки черезъ пепрушку.
Ой знаѣти, знаѣти, хто любитъ Польку :
Топтаны спжечки черезъ фасольку.
Ой знаѣти, знаѣти, хто кого любитъ :
Той къ тому спжечку якъ ножемъ ру-
битъ.
Ой знаѣти, знаѣти, хто кого любитъ :
Сѣдае далеко—серденькомъ нудитъ.
Ой знаѣти, знаѣти, хто зъ кого кпится :
Близенько сѣдае—чорпомъ дивится.
Ой знаѣти, знаѣти, хто оженился :
Зкѣрчився, зморщився, всѣмъ зажурился.
Ой знаѣти, знаѣти, хто не женатый :
Личенько бѣленьке якъ у паняты.

Да бѣда-жъ, бѣда й не женатому,
Якъ тому горщичку да щербаному :
Кипитъ, зкипае, да все сплывае,
Де ни повернется — добра не мае.
Самъ я не знаю, чомъ не женюся :
Пѣйду въ рѣченьку да й утоплюся.
«Охъ не топись, душу загубишь!
«Ходимо вѣнчапся, коли ты любишь!...»

LVIII.

Голубъ сизый, голубъ сизый—
Голубка сизѣйша ;
Батько милый, мами мила—
Дружина милѣйша.
Зъ батькомъ, зъ маперью зойдуся—
Грѣха наберуся ;
А зъ дружиною зойдуся—
Не наговорюся
Два голуба воду пили,
А два колопили ;
Бо-дай же пѣмъ пѣжко-важко,
Що насъ розлучили!—

Розлучили рыбалочки
 Рыбоньку зъ водою ;
 Розлучили лихи люди
 Милого зо мною.
 Ой якъ п'яжко т'ой рыбонцѣ
 Пропивъ воды пльисти ;
 А щѣ п'яжче кохавшися
 Не мапи користі !
 Ой якъ п'яжко былиноньцѣ ,
 Коли вѣтеръ вѣе ;
 А ще п'яжче безъ милого ,
 Бо серденько млѣе ! —
 А де-жъ тая крыниченька,
 Що голубка пила ;
 Ой де-жъ тая дѣвчинонька ,
 Що мене любила ?
 А де-жъ тая крыниченька ,
 Що голубъ купався ;
 Ой де-жъ тая дѣвчинонька,
 Що я женихався ?
 А вже-жъ тая крыниченька
 Гашомъ загачена ;

А вже-жъ тая дѣвчинонька
 Зъ иншимъ заручена.
 А вже-жъ тая крыниченька
 Травою заросла ;
 А вже-жъ тая дѣвчинонька
 Давно за мужъ пошла.

LIX.

Туманъ яромъ, шуманъ яромъ ,
 Туманъ и горою ;
 Снѣжокъ выпавъ бѣлесенькій
 Да й взявся водою.

Не по правдѣ, козаченьку,
 Живешъ ты зо мною :
 Ой я къ побѣ зъ щиримъ сердцемъ
 А ты зъ неправдою !

Ой пій, мапи, тую воду,
 Що я наносила !
 Зови, мапи, того зяпемъ,
 Що я полюбила !

Не хочю я воды пиши —
 Стану проливати !
 Не любого зяптя маю —
 Буду проклипати ! . . .

LX.

Гнепся, гнепся калинонька —
 Де-сь памъ моя дѣвчинонька !
 Вона гнепся, погинае —
 Де-сь памъ мене поминае !
 Ой нема памъ нигдѣ добра,
 Де дѣвчина любить по два ;
 Ой немає и не буде,
 Поки по двоохъ любить буде ! —
 А я тее повѣдаю,
 Що я того не слухаю :
 Умру, умру, не забуду —
 Таки по двоохъ любить буду !

LXI.

Якъ бы минѣ зранку —
 Горѣлочки шклянку,
 И шюпюнь да люльку,
 Дѣвчину Ганнульку ! . . .
 Горѣлочку-бъ пивъ, пивъ —
 И люлечку-бъ я кутивъ —
 И дѣвчину Ганнулечку
 До серденька-бъ все шуливъ ! . . .

LXII.

Изъ за горы вѣтеръ вѣе,
 Жишо половѣе ;
 На козака худа слава,
 Що робить не вмѣе.
 А робити — не прибити,
 А жапъ — не нагнется ;
 До дѣвчины-жъ що вечора
 Зъ старостами шлется.

Ой хопъ шлися, хопъ не шлися,
 А по́йди наймися,
 Да заробі́ пару коней,
 Да пару жупановъ !

Тодѣ сядешъ край чорныхъ брѣвъ,
 Край шипыхъ рукавовъ :
 Шипы, шипы рукавчата,
 А сшаны — глыбоки !

LXIII.

Ой чїи-жь по волю по горѣ ходили?
 То-жь того козака, що при дѣвки лю-
 били. —

Перша любила — якъ сестра родима ;
 Друга любила — гостинчики слала,
 А шрепя любила — да й причаровала. —
 Лешѣла зозуля черезъ садъ, куючи ;
 Плаче козаченько одъ дѣвчины йдучи.
 Ой прїйшовъ повариць, да й зове ко-
 сипи.

«Не здужаю, брате, по свѣту ходити!»

Якъ зачула мапи, сидючи въ комнатѣ:
 Треба-жь побѣ, сынку, да людей пы-
 тапи.

«Ой не треба, мапи, людей пурбовати;
 »Треба минѣ, мапи, пона призывати!»

LXIV.

Ой чїи-же по двѣрь ?
 Припочивъ-бы свѣи !
 Хорѣшая дѣвчинонька,
 Я ходивъ-бы къ ей.
 Коли-бъ не боявся,
 То-бъ поженихався ;
 А по лихо, що боюсь —
 Изда́лека подивлюсь !
 Коли-бъ була пы моя,
 Чого-бъ хопѣть въ свѣтѣ !
 Сѣрце, любко пы моя !
 Ну́мо жипи вмѣспѣ !

LXV.

Розвизайся, сухій дубе .
 На чотырѣ лісты !
 У козака три дѣвчины—
 Немає користі .
 Одна поїшла въ вѣсенъ замужъ,
 Друга у мясницѣ ;
 А зъ прешю женихався—
 Та иде въ черницѣ .
 Пошла-жъ бы я у черницѣ ,
 Да, Боже мой милый !
 Оспається у Локопкахъ
 Козакъ чернобривый .
 Ой сѣгодня у Локопкахъ ,
 А завтра у Клышки :
 Подарую миленькому
 На заспѣжку спрѣчки .
 Носи-жъ ты ѡхъ, мой миленькій,
 Да не выхваляйся ;
 Якъ не будешъ выхваляться ,
 Не змогу розстаться .

Носи-жъ ты ѡхъ, мой миленькій ,
 Да не выхваляйся ;
 Бо якъ спанешъ выхваляясь,
 Годъ зо мной знашься !

Носивъ, носивъ козаченько
 Да й ставъ выхваляясь ;
 Да вже-жъ ёму зъ дѣвчиною
 По вѣкъ не видашься .

LXVI.

Не ходи, Грицю на вечерницѣ ;
 На вечерницяхъ дѣвки чарѣвницѣ ! 2.
 Одна дѣвчина чернобривая ,
 То чарѣвница справедливая . 2.
 Въ недѣлю рано зѣлье копала ;
 А въ понедѣлокъ пополоскала . 2.
 Прійшовъ вѣвпорокъ зѣлье зварила ,
 Въ середу рано Гриця опруила . 2.
 Прійшовъ же четверть Гриценъко умеръ ;
 Прійшла пятниця поховали Гриця . 2.

Въ субботу рано мапи дочку била :
 На що ты, суко, Гриця опруила? 2.
 Ой мапи мапи! жалю немає:
 Нехай же Гриценько двоухъ не кохае. 2.
 Нехай не буде ни той, ни минѣ;
 Нехай достанется сырой землѣ! 2.
 Оп-се побѣ, Грицю, я шакъ зробила,
 Що черезъ тебе мене мапи била. 2.
 Оп-се побѣ, Грицю, такая заплапа:
 Зъ чотырѣхъ дощокъ темная хапа! 2

LXVII.

Сидить соколъ на тополь,
 Спѣва пѣсню по неволѣ.
 Ой брлоньку, соколоньку!
 Не журь мою головоньку!
 Бо я сама зжурилася,
 Що одъ роду одбилася,—
 Ой одъ роду, одъ родины,
 Одъ вѣрненькой дружины.
 Чини, Боже! мою волю:
 Зоставъ мене да вдовою!

Нехай, нехай погуляю,
 Якъ ша рыба по Дунаю!
 Якъ ша рыба зъ окулцями—
 Я молода зъ молодцями;
 Якъ ша рыба зъ площицями—
 Я молода зъ молодицями.

LXVIII.

Ой мѣсяцю, мѣсяченьку!
 Зайди за комору:
 Нехай зъ своимъ милесенькимъ
 Трошки поговорю:
 Ой мѣсяцю, мѣсяченьку!
 Свѣпи, не ховайся!
 Хопъ поѣдешъ, мѣй миленькій—
 Хупко повертайся!—
 Ой мѣсяцю, мѣсяченьку!
 И ты, зоря ясна!
 Ой свѣпѣнь памѣ на подворю,
 Де дѣвчина красна! . . .

Стала слава, стала слава,
 Спали й поговоры,
 Да на тую дівчиноньку,
 Що чорными бровы.
 Ой зацвіла маківочка,
 Зачала бриніти;
 Иде козакъ одъ дівчины,
 Починає дивити.
 Ой зацвіла маківочка
 Блєсенькимъ цвѣпомъ;
 Иде козакъ одъ дівчины
 Блєсенькимъ свѣпомъ.

LXIX.

Чи ты гордый, чи ты пышний,
 Чи гордо несешся?
 Чи ты вѣрно мене любишь,
 Чи зъ мене смѣшся? —
 Я не гордый, я не пышний,
 Гордо не несуся;
 Ой я тебе вѣрно люблю,
 Зъ тебе не смѣюся! —

Ой чи прійдешъ, козаченьку,
 Зъ вечора до мене?
 Кажуть люди, що приходивъ
 Другая до тебе. —
 Нехай ходишь, нехай ходишь,
 Абы не ледащо;
 Ой хопъ буду я перивити,
 Да знашиму за що!
 Ой де-сь бы по, дівчинонько,
 Ты съ папѣру звива,
 Що ты мене додержала
 До бѣлого свѣпу! —
 Ой зъ папѣру, не зъ папѣру —
 Зъ кучерявой мяпы;
 Де спояла, розмовляла —
 Подкѣвочки знаши!

LXX.

Переходомъ въ чиспѣмъ полѣ
 Зацвіли волѣшки;
 Полюбивъ тебе дівчино,
 Що румяна прошки.

Гей, перестань пы до мене
 Козаче ходити!
 Гей перестань молодую
 Зъ розуму зводити!—
 Якъ я маю перестати,
 Коли люблю тебе!
 Пуспи мене, мое серце,
 Да пуспи до тебе!
 Буду ходити, дѣвчинонько,
 Поки не достану
 Твого лица румяного,
 Хорошого спану:—
 Ой якъ минѣ пуспишь тебе—
 Мпай ключѣ мае,
 Сама дверѣ дубовыи
 Замкомъ замыкае!—
 Вкрала ключѣ дѣвчинонька,
 Мпай не почувла,
 Вона-жъ свого миленького
 До себе кликнула.

LXXI.

Пріѣхали три козаки, да всѣ при однаки;
 Пытаються Марусеньки, у которѣй хатѣ?
 Одинъ спойтъ подѣ оконцемъ, другій
 коня вяже,
 Третій спойтъ подѣ дверима: добрій-
 вечеръ! каже.
 Добрій-вечеръ, старá мати! дай воды
 напишься;
 Пуспи дочку на улицу, ой хопъ поди-
 вишься!—
 Стоить вода у кубочку, коли хочъ—на-
 пийся!
 Сидить дочка край оконця, коли хочъ
 дивися!—
 Непогожа въ спаву вода—пѣйду до кры-
 ницѣ;
 Не звѣчайна дочка твоя—пѣйду до вдо-
 вицѣ.
 У вдовицѣ двѣ свѣплицѣ, а претя ком-
 напа;

А въ дѣвчины одна каша, да ѣ та не
прибраша.
У вдовицѣ двѣ свѣщлицѣ, гарны вечер-
ницѣ;
Стоятъ чарѣ, заправлены въ горшку на
полицѣ.

LXXII.

А хто по улицѣ ходитъ, а хто ѣ свеще?
Товарищъ товарища на вечерницѣ кличе.
Ходѣмо мы, пане брата, ходѣмо!
До одной дѣвчиноньки на вечерницѣ хо-
дѣмо! —
Ой якъ мы будемъ до одной ходити,
Наймѣмо собѣ песника домовѣну зро-
бѣти!
Ой одному буде домовѣна новал,
А другому буде дѣвка молодая! —
Поповинъ каже: по моя дѣвка буде;
А вдовинъ каже—хиба мене не суде!
Ой исповинъ спавъ на высокой могилѣ,
А вдовинъ спавъ на глыбокой долинѣ;

Поповинъ спрельнувъ—долину перестре-
ливъ,
А вдовинъ спрельнувъ — въ саме сердце
влучивъ.
Тѣ побѣ, поповичу! тая дѣвка —
Въ твоёмъ сердцѣ калинова стрѣлка! —
Ой, вдовинъ сыну! дарую шую дѣвку,
Выйми зъ серденька калиновую стрѣлку!
Ой якъ тяжко камѣнь подымати,
Тяжче калинову стрѣлку выимати!

LXXIII.

Чи се тая крыниченька, що я воду пивъ?
Чи се тая дѣвчинонька, що люблю ѣ
любивъ?
Ой жаль минѣ буде,
Возьмутъ еѣ люде,
Недоля моя!
Чи се-жъ тая крыниченька, що голубъ
купався?
Чи се тая дѣвчинонька, що я женихався?

Ой се-жь тая крыниченька, и ключъ,
и вѣдро;
А вже мене дѣвчинонька забула давно!
Засыпалась крыниченька золопымъ пѣ-
скомъ,
Злюбилася дѣвчинонька зъ другимъ ко-
закомъ.
Да вже-жь до пою крыниченьки степки
заросли,
Да вже-жь мою дѣвчиноньку свѣтапи
прійшли.
Шумять вербы, що надъ пою крыницею
ростуть;
Да вже-жь мою дѣвчиноньку до церкви
ведуть!
Одинъ веде за рученьку, другій за ру-
кавъ:
Третій спойть, сердце болитъ: любивъ
да не взявъ!

LXXIV.

Тече рѣчка не величка, поставлю я
яперъ;
А хто мене не полюбить—пряця ёго
матѣрь!

Тече рѣчка не величка, зхочу перескочу;
Оддай мене, моя мати, за кого я зхочу!
Ой у полѣ нивка, на ней материнка;
Тамъ дѣвчина жишо жала, сама чорно-
бривка.
Ишовъ козакъ дорогою: помогай Бѣгъ,
женче!
Вона ёму одвѣчала: здоровъ бувай, сердце!
Да вже-жь тая слава по всѣмъ свѣпу
спала,
Що дѣвчина козаченька серденькомъ на-
звала!

LXXV.

Одна гора высокая, а другая низька;
Одна мила далекая, а другая близька.
Ой упои далекой волы да коровы;
А у сеи близенькой да чорныи бровѣ.
А у пои далекой волы поздыхаюшь;
А у сеи близенькой брѣвки не злиняюшь.
А у пои далекой рушникъ на колѣчку;
А у сеи близенькой брѣвки на шнурочку.

Ой я шую далекую людямъ подарую ;
 А до сеи близенькой и самъ помаандрую!
 Ой я шую далекую мешлами помечу;
 А до сеи близенькой соколомъ полечу !

LXXVI.

Иде козакъ въ Украину,
 Мушкетъ за плечами ;
 За нимъ иде дѣвчинонька
 Зъ чорными бровями.—
 Постѣй, постѣй, козаченьку !
 Мѡй сизенькій орле ;
 Ой хто жъ тебе на чужинѣ
 Серденько пригорне? . . .
 По тѡмъ боцѣ за Дунаемъ
 Козакъ сѣно косить ;
 По сѣмъ боцѣ дѣвчинонька
 Пана Бога просить:
 Бо-дай сѣно огнемъ пойшло
 И коса зломилась,
 Що-бъ я бѡльше по милому
 Тута не журилась!

Ой надъ быспрымъ надъ Дунаемъ
 Чорный воронъ кряче ;
 Не едина дѣвчинонька
 По козаку плаче.
 Не плачь, не плачь, дѣвчинонько !
 Не плачь, не журіся :
 Ще ты, мила , замужъ нейшла ,
 Ще я не женився!
 Прийди-жъ , прийди , козаченьку ,
 Що карыи очѣ !
 Буду ждаши тебе, мильй,
 До темной ночѣ.

LXXVII.

Сидѣть голубъ на березѣ ,
 Голубка на вишнѣ ;
 Скажи сердце минѣ правду ,
 Що маешь на мыслѣ ?
 Ой я жъ побѣ присягала
 Любити якъ душу ;
 Теперъ мене покидаєшь —
 Я плакаши мушу.

Будь щасливый изъ поєю ,
 Копору кохаешъ :
 А надъ мене вѣрнѣйшой
 На свѣтѣ не найдешъ .
 Буду Бога я просипи ,
 Що-бъ ты бувъ щасливый—
 Чи зо мною , чи зъ другою—
 По вѣкъ минѣ милый!
 Якъ не зхочешъ сердце мое
 Дружиною бупи ,
 То дай минѣ таке зѣлье ,
 Що бъ тебе забупи!—
 Естѣ у мене таке зѣлье
 Близько перелазу ;
 Якъ дамъ тобѣ напипися ,
 Забудешъ одъ разу! —
 Буду пиписи черезъ силу ,
 Краплѣ не упушу :
 Хиба тебе я забуду ,
 Якъ очѣ заплюшу! . . .

Побѣдъ Малороссiянки.

У Кіевѣ на рыночку
 Пьють Ляшеньки горѣлочку ;
 Пили-жъ вони да гуляли,
 Галио вхашъ пѣдмояляи .
 Сѣдай Галио , моя ненио !
 Поѣдемо въ нашу землю !
 У насъ добре поживають :
 Въ буддень плахты надѣвають ,
 Въ празникъ мяккі паланиці ,
 Пьють горѣлку изъ барильця ,
 На крестины медъ купують
 И жѣнокъ своихъ шанують .
 Опъ-такъ Галѣ говорили ,
 И въ кибѣтку посадили ;
 Везупъ бѣдную дитину
 На безрѣдную чужину .
 Ой кинулась мапусенька :
 Дѣ подѣлась Ганнусенька ? . . .

Нема въ пущѣ, нема й дома,
 Стойть навспієжъ и комора;
 Нема въ кумы и на полѣ!
 Голѣсипь мамѣнка по донѣ.
 Спала плакашь, жалковашься,
 На сыночкѣвъ сподѣвашься:
 Сыны-жъ мои молодьи,
 Берѣть коні вороньи,
 Поспѣшайте у погоню
 За сестрою молодою.
 Доженете у Прилуки—
 Не робѣть сестрѣ розлуки;
 Доженете у Пѣлпавы—
 Не робѣть великой славы.
 Да вона-жъ у мене одна,
 Якъ у цѣломъ году весна;
 Вона диня молодее—
 Треба имья золотее.
 Ъдьте швидчѣй, не барѣтесь,
 Мою Галю привезите!—
 Пріѣзжають у Пѣлпаву,
 Бачуть сестру гарно вбрану;

Плахточка на ёй парчова,
 Галя якъ вода здорова.—
 Що ты сестро изробила?
 Нашу мамѣрѣ зпечалила!
 Вона тебе проклинае,
 Сама зъ туги умѣрае.
 Ой велѣла побѣ мами
 Недовѣрка покидапи;
 Мы тебе къ собѣ пріймаемъ,
 А Ляшкѣ твого зрубаемъ!—
 Оп-пупѣ Галя незтямилась;
 Мовъ изъ мосту провалилась,
 Пала къ землѣ якъ листочокъ,
 Тѣлько чули голосочокъ:
 »Що хочете вы робѣте,
 »Тѣльки Ляшкѣ не рубѣте.«
 Братья Галю не слухали,
 Срѣбло, злопо, все побрали—
 И Ляшенька зарубали.

LXXIX.

Ой раненько сонце зхѣдипь
 И пѣзно заходипь ,
 Що богаптьй до вбѣгои
 Женихапсья ходипь ;
 А вѣрнее жениханье
 До лиха доводипь ! —
 Иде козакъ улицею ,
 У скрипочку грае ;
 Стоипь дѣвка у порога ,
 Звычаю не знае.
 Ой ты, дѣвка гордовниця !
 Гордуешъ ты мною —
 Буде побѣ гордованье
 Все передъ побою !
 Буде пивоя руса коса
 Въ мене пѣдъ ногою ;
 Буде пивоя пиха мова
 Въ мене пѣдъ полою !
 Шумѣпеме нагѣчка .
 По-надъ головою ,
 Брязчатеме оспра шабля
 Услѣдъ за побою !

LXXX.

Не пропивъ дня—пропивъ нѣчки
 Пѣдмовляе козакъ прѣчки
 Молодую дѣвчиноньку.—
 Чи ты-жъ тыи шляхѣ знаешъ ,
 Що ты мене пѣдмовляешъ ,
 Молоденькѣй козаченьку? . . .
 »Коли-бъ же я шляхѣвъ не знавъ ,
 »То-бъ я тебе й не пѣдмовлявъ
 »Молодую дѣвчиноньку.«—
 Не пропивъ дня—пропивъ нѣчки
 Помандровѣвъ козакъ прѣчки
 Зъ молодою дѣвчиною.—
 Пытаешся дѣвчинонька
 Въ молодого козаченька :
 Дѣ будемо сю нѣчь ночавати?
 »Ой де буде житю жакпе ,
 »То шамъ будемъ ночовати ,
 »Молодая дѣвчинонько ! «—
 Пытаешся дѣвчинонька
 Въ молодого козаченька :
 Що будемо поспилати? —

»Ой у тебе запаціна,
 »А у мене сѣрячина,
 »То ще будемъ постилаши!« —
 Пытається дѣвчинонька
 Въ молодого козаченька:
 Чѣмъ будемо укриваться?
 »Якъ наступить чорна хмара,
 »То вона насъ покрывае,
 »Молодая дѣвчинонько!« —
 Пытається дѣвчинонька
 Въ молодого козаченька:
 Ой чѣмъ будемъ умываться?
 »Я вмюся рѣсоньками,
 »Ты вмешся слѣзоньками,
 »Молодая дѣвчинонько!« —
 Пытається дѣвчинонька
 Въ молодого козаченька:
 Чѣмъ будемо утираться? —
 »Ой я упрусь кияшкою,
 »Тебе упру нагайкою,
 »Молодая дѣвчинонько!...

LXXXI.

Пойду я въ лѣсочокъ,
 Вырву кленовый листочокъ:
 Чи прикрито я своєю
 Милою слѣдочокъ?...
 Ой козаче, небоже!
 И листочокъ не поможе:
 Якъ не любила и не буду любити,
 Зъ побою говориши.
 Ой пойдди, хлопче,
 Вывежь вороного коня:
 Чи промовить хочь словечко
 До мене вона?
 Ой козаче, небоже!
 И коничокъ не поможе, и проч.
 Ой пойдди, хлопче,
 Вынесь дороге сѣдельце:
 Чи промовить, заговорить
 Словце мое сердце?
 Ой козаче, небоже!
 И сѣдельце не поможе! и проч.

Ой по́йди, хлопче,
 Вынесь дорогі якпа́ны :
 Чи промови́ть, заговори́ть
 Словце́, моя пану́?

Ой козаче, небоже!

И якпань твѣй не поможе! и проч.

А по́йди-жь, хлопче,
 Вынесь нагайку-дропа́нку :
 Чи промови́ть хоть словечко́
 Моя мила зранку? . . .

Ой козаче, небоже!

Та дропа́ночка поможе :
 Якъ тебе любила и буду люби́ти,
 Зъ тобою добре жи́ти!

LXXXII.

Широкая да улица .
 Да ще й подалася ;
 Сиди́ть спы́дка зъ своимъ милымъ,
 Да ще й обнялася !

Ой, на! побѣ спы́дка - бры́дка
 На спань полопенця :
 Ты не сиди зъ своимъ милымъ ,
 Не рѣжь мого сердца!

Ой, на! побѣ спы́дка-бры́дка

Да ще й на рукава :

Ты не сиди зъ своимъ милымъ ;

Ой вѣдьмо лукава! . . .

Ишла ма́ти изъ дочкою

Оспруй копа́ти. . .

»Буде-жь побѣ, вражі́й сыну,

»Изъ на́шом ха́пы!

»Буде́шь сохну́ть, буде́шь чахну́ть,

»Сме́ртоньки бажа́ти ;

»Буде́шь въ мо́ей ма́тусеньки

»Во́дыці́ проха́ти:

»Ой дай ми́нѣ, моя ма́ти ,

»Холодно́й во́ды :

»Да вже-жь ми́нѣ зъ твое́й до́ньки

»Зну́ща́тися го́дѣ! . . .

LXXXIII.

Сама хожу по камёню ;
 Коня вожу—кѡнь лёнъ попче ;
 На дорозѣ горобѣць скаче. —
 Ой чѣжичку воробѣйчику !
 Скажи минѣ всю правдочку :
 Кому воля , кому нема ? —
 Дѣвонькамъ своя воля :
 Да за спрѣлочку , да за вѣночокъ ,
 Да на ўличку , да у паночокъ. —
 Чижечку воробѣйчику !
 Скажи минѣ всю правдочку :
 Кому воля , кому нема ? —
 Паробкамъ своя воля :
 Да за шапочку , да за спрѣлочку ,
 Да на уличку , да за дѣвочку. —
 Чижечку воробѣйчику !
 Скажи минѣ всю правдочку :
 Кому воля , кому нема ? —
 Молодичкамъ нема волѣ :

У запѣчку буркунъ бурчѣтъ ,
 У колысць—дитя кричѣтъ ,
 Подѣ порѡгомъ—поросѣ нищѣтъ ,
 А у печѣ — горцокъ бѣжитъ :
 Горцокъ каже—одспавъ мене !
 Поросѣ каже—погодуй мене !
 Дитя каже—розповый мене !
 Буркунъ каже—поцѣлуй мене !

LXXXIV.

Ой густый очерѣпъ , да ѣ лепѣховатый :
 Чи пы-жъ мене не пѡзнавъ , пришелѣпо-
 ватый ?
 Ты думаешъ , дурню , що я тебе люблю ?
 А я тебе , дурню , словами голублю !
 Ты думаешъ , дурню , що я женихашься ?
 А я зъ тебе , дурню , абѣ посмѣляшья !
 У горѡдѣ бузина перерубленая :
 Одступися , препоганый—я полюбленая !
 У горѡдѣ бузина , на ѣй листу нема :
 Не ходи и не люби , коли толку нема !

LXXXV.

Чи я-жъ въ мужа не жена,
 Чи не госпоdynя:
 Съмъ день хаты не мела,
 Смѣпя не носила!
 За що-жъ мене, мужу, бьешъ,
 За які вчѣнки:
 Чи я-жъ побѣ не напяла
 За рѣкъ при починокъ?
 Одинъ прѣла до Роздвѣ,
 Другій до Миѣолы,
 А якъ прѣпѣй почала —
 Буде й до Покровы!
 Да не сама прѣла,
 Кума помагала;
 Кумѣ дала мыску пшона
 И три куски сала.
 Да не сама прѣла,
 Були помощницѣ —
 То за хлѣбъ, то за сѣль,
 То за паляницѣ.

Ой ты пьешъ, мене бьешъ!
 Може-бъ я робила:
 Накупивъ верепѣнь —
 Нема моповила.
 Въ печѣ дрѣва не горятъ,
 Такъ я пѣдпалаила;
 Таки побѣ недовѣрку
 Борѣцу наварила!
 Де я зрѣсла, де ты зрѣсь —
 До-купы насъ лихій знѣсь;
 А ни я, а ни ты
 Не вмѣемо робити!
 Ой ты пьешъ, мене бьешъ —
 Розпытаймосъ за що:
 Охъ и я, охъ и ты —
 Обѣ ледацо!

LXXXVI.

Ой куды-жь ты, чумаче, мандруешь?
Кому мене, сердце, даруешь?

Гей ты чумаче небоже!
Чомъ ты не робишь якъ гоже?
Серце — чумаче, голубче!
Чомъ ты не робишь якъ лучше?

Люди идуть у поле орати,
А мы зъ побою у корчму гуляпи.

Гей ты. . . . .

Да вже-жь люди въ полѣ поорали;
Мы зъ побою въ корчмѣ прогуляли.

Гей ты. . . . .

Да вже-жь люди возять по покамъ:
Мы зъ побою, сѣрденько, по шинкамъ.

Гей ты. . . . .

Уже люди молошять цѣпами;
Мы зъ побою, сѣрденько, ногами.

Гей ты. . . . .

Уже люди возять и мѣшками,
Мы зъ побою, сѣрденько, пѣшками.

Гей ты. . . . .

LXXXVII.

Да оре Семень, оре
Да чорными волами;
Его жѣнка Каперинка
Гуляе зъ Москалями.
Да оре Семень, оре,
Да й на сонце поглядае;
Его жѣнки Каперинки
Изъ обѣдомъ немае.
До орався-жь той Семень
Да й до нового лану;
Пустивъ волѣвъ до дубровы,
А самъ пѣшовъ до дому.
Якъ прѣйшовъ-же той Семень
Да до новой хапы;
Пытаеця своихъ дѣтей:
А дѣ, дѣти, ваша маши? —
Ой пѣшла наша маши
Да у лугъ по шеляпы;
Забожилась, заклалася,
Що: не ваша дѣти маши!

Ой якъ кинется Семень
 Да до новой скрынъки:
 Нема добра, нема й скрынъки,
 А ни жѣнки Каперинки!
 Якъ ударится-жъ Семень
 Да объ полы руками:
 »Дѣпки мои, квѣпки мои!
 »О, пропавъ же я зъ вами!
 »Ой ударьте морозы
 »Да на шѣ густы лозы!
 »Побій Боже Каперину
 »За Семеновы слѣзы!...
 А Семеновы слѣзы
 Марне не пропали:
 На камнѣ бѣлыи спадали—
 Бѣлы камнѣ розбивали!

LXXXVIII.

Сосѣдъ уже жито сѣе,
 У сосѣда зеленѣе;
 А у мене не сѣяно,
 А ни поле не орано.

У сосѣда хапа бѣла,
 У сосѣда жѣнка мила;
 А у мене ни хашпѣнки,
 А ни щастя, а ни жѣнки!
 За сосѣдомъ молодѣцѣ,
 За сосѣдомъ и вдовицѣ,
 И дѣвчата поглядають,
 Що сосѣда всѣ кохають.
 Одна була полюбила
 И рученьку заручила,
 И ша пѣпомъ шакъ сказала:
 Що я тебе не кохала!
 Чи безъ щастя уродився,
 Чи безъ щастя охрестився?
 Чи такѣи кумы брали—
 Щастя, долѣ не вгадали!
 Ой на спаву, на спавочку;
 Тамъ плавають чириночки:
 Одна другу доганяе—
 Кожна собѣ пару мае!

Ой на ставу, на спавинѣ,
Тамъ плавають да два льнѹ:
Одинъ другого догоняе —
Кожный собѣ пару мае!

LXXXIX.

Била жѹнка мужика,
Пѹшла позываши;
Присудили мужику
Ще жѹнки прохапи.
Сидить жѹнка на припѣчку,
Нѹжки пѹдобгавши;
Стоить мужикъ у порога,
Шапочку изнявши.
Прости мене, моя мила,
Що ты мене била;
Куплю побѣ гѹрнець меду,
Коновочку пива.—
Ой одъ пива болишь спѹна,
Одъ меду голова:
Купи минѣ горѣлочки,
Що-бъ була здѹрова.

Да ще, мужичище,
Вчини мою волю:
Поскачи ты гайдука
Да передо мною!—
Кричишь мужичище,
Взявшись за боцище:
Гойя! гойя! моя мила—
Опъ и гайдучище!—

Не дивѹтся, Панове!
Що жѹнка вчинила,—
Що своѹго мужика
Гайдука навчила!
Бо вже така пора прѹйшла,
Що ще й не бувало:
Якѹй дѣдько ни побѣ—
То й ниши пропало!

ХС.

Да бурла́че , бурлаче , молодой козаче !
 Да що ты зарабатываешь , по й те про-
 пиваешь ;

А якъ загуляешь — музы́ки наймаешь :
 Ой грайте музы́ки одъ двора до двора ,
 Да що-бъ не журилась моя мами стара !
 »Поки музы́ки грали , по й насъ люди
 знали ;

»А якъ перестали , по й ля́пти спа-
 ли ! « . . .

Да ишовъ козакъ зъ Дону , да зъ Дону
 до дому ,

Да й сѣвъ надъ водою ; проклинае долю :
 »Ой доле-жъ моя , доле ! чомъ ты не
 такая , —

»Ой чомъ ты не такая , якъ доля чужая ?
 »Що люди не роблять , да хороше хо-
 дяць ;

»А я роблю , дбаю—ни́чого не маю !

»Що люди гуляють , и роскошѹ мають ;

»А я роблю , дбаю—и долѹ не маю !

Оббывалась доля по тѹмъ бо́цѹ моря :
 Ой козаче , бурлаче ! дурный розумъ
 маешь ,

Що ты свою долю марне проклинаешь .
 Да по́йшовъ-бы ты на Дону , да нанявся
 въ сапетки ;

А въ сапетки добре , памъ хлѣба до
 волѹ :

Сухарѹ да вода , по козацька ѣда ! . . .

ХСІ.

Де ты ходишь , моя доле ?
 Не до́кликнешя до тебе !

До-сѣ можно пригорнуши
 Поле дикее до себе !

А тебе ось не влажаю
 До якои поры :

Все шукаю да пыпаю ,
 Що ажъ серденько знуришь !

Чи на морѹ межъ купцями
 Лѣчишь зъ крамомъ барышѹ ,

Чи въ хоромахъ зъ панянками
 Ты регочешь у ночѹ ?

Чи на небѣ изъ вѣконца
 Сучишь дулі бѣднякамъ;
 Чи при мѣсяцѣ безъ сонца
 Чешешь кудрѣ пы дѣвкамъ?
 Чи край моря на долинь
 Дикимъ макомъ пы цвѣпешъ.
 Чи у лузѣ на калинь
 Ты зозулькою куешь?
 Ой змилуйся, моя нене!
 Да край мене хоть присядь,
 Хоть постой пы біля мене —
 То й тому я буду радъ! . . .

XСII.

Ходить башько по валу,
 Кличе дѣпокъ до дому:
 Ходить дѣпки до дому.
 Не буде вамъ розгону!
 Живи, пату, якъ Богъ давъ,
 Коли пы насъ розогнавъ!
 Мы будемо служити,
 За мапѣрью пужити!

XСIII.

Ой по горамъ снѣги лежать,
 По долинамъ вѣды споять,
 А по шляхѣхъ макі цвѣтуть:
 То не макі, а чумакі —
 Зъ Крыму идуть, рыбу везуть. —

Мапи сына визнавала,
 Да не знала — выкликкала:
 Иди, сынку, до дѣмоньку,
 Змыю тебѣ голѣвоньку!

»Измый, мапи, сама собѣ;
 »Або моѣй рѣднѣй сестрѣ!
 »Мене змыють — дрѣбны дѣжчѣ,
 »А розчешуть — густы перны,
 »А просушить — яснѣ сонце,
 »А розкудрють — буйны вѣтры! . . . «

XCIV.

Ой чумаче, чумаче,
 Въ шебе личко козаче!
 Чомъ не рано зъ Крыму идешъ,
 Не всѣхъ чумаковъ ведешъ? —
 Ой рано я зъ Крыму йду
 И всѣхъ чумаковъ веду:
 Тольки нема одного,
 Мого брата рѣдного!
 Шукавъ, шукавъ—не найшовъ,
 Запрѣгъ волы, да й пѣйшовъ!...
 Опомане, батьку нашъ!
 Порадь же ты тепѣрь насъ:
 Що будемо робити?
 Нѣ чѣмъ волѣвъ кормити! —
 А щѣ хлѣпцѣ, не бѣда:
 Естъ у полѣ лободѣ!
 Косѣть, хлѣпцѣ, лободу —
 Забувайте заботу!
 Косѣть, хлѣпцѣ, пшеницю —
 Въ чистѣмъ полѣ меплицю!

Косѣть, хлѣпцѣ, опаву —
 Пасѣть волы на спаву!
 Косѣть, хлѣпцѣ, очерешъ —
 Наварѣмо вечерашъ,
 Укѣнемо чабакѣ,
 Да помянемъ чумака!

XCV.

У полѣ криниченька
 Холодна водыченька —
 Тамъ чумакъ волѣвъ наповае:
 Волы ревупъ,
 Воды не пьють,
 Дорѣженьку чують.
 »Бо-дай же васъ, сѣры волы,
 »Да до Крыму не зходили!
 »Якъ вы мене молодого
 »Навѣкъ засмутили!...
 Помѣрь, помѣрь чумаченько
 Въ недѣлоньку вранцѣ;
 Поховали чумаченька
 Въ зеленѣмъ байрацѣ.

Насыпали чумаченьку
 Высоку могилу;
 Посадили на могилѣ
 Червону калину.
 Прилетѣла зозуленька,
 Да й сказала: ку-ку!
 Подай сыну, подай орле
 Хоть правую руку!
 »Ой радъ бы я, моя маши,
 »Обѣ-двѣ подаши;
 »Да налягла сыра земля,
 »Не можно подняти!»

XCVI.

Ой самъ же я да не знаю,
 Що робити спапи:
 Запряжу чопырѣ волы
 Да поїду орапи!
 Волы мои половьи,
 Чому не орете?
 Лѣта мои молодьи,
 Чого марне йдете? —

Якъ бы вы насъ поганяли,
 Такъ бы мы й орали;
 Якъ бы вы насъ шановали,
 Такъ бы васъ слухали. —
 Запряжу чопырѣ коні,
 Коні вороныи;
 Да поїду я доганяти
 Лѣта молодьи.
 Ой догнавъ-же лѣта свои
 Въ калиновѣмъ мостѣ:
 Вернѣтсея, лѣта мои,
 Хоть до мене въ гостѣ!
 Лѣта-жъ мои, лѣта мои,
 Лѣта молодѣньки!
 Коли доля нещаслива —
 Будьше коропѣнькѣ!

XCVII.

Лепитъ орелъ по-надъ моремъ,
 По высокѣй высокостѣ;
 Плаче козакъ старесенькій
 По своей молодостѣ.

Лѣша-жъ мой молодыи ,
 Дѣ ся вы подѣли ?
 Чи вы въ лугѣ, чи въ байраки
 Геть одъ мене полешѣли ?
 Козацькая здобиченька
 Марне пропадае , —
 Тыждень козакъ заробляе ,
 За одинъ день пропивае !

ХСVIII.

Ой израда, кары очѣ, израда !
 Чому въ тебе милый не вся щира правда ?
 Казавъ еси, що любиши буду ;
 А вже бачу, що не швоя буду !
 Ой ты , милый , думаешъ, гадаешъ :
 Мабушь мене покинути маешъ !
 Покинь, милый, коня воронѣго ,
 Що-бъ я поминала тебе молодого .
 Покинь, милый, синій жупанѣчокъ ,
 Що-бъ я поминала якій швѣй спанѣчокъ !
 «На щѣ, мила, жупанъ покидаши ?
 «Будешъ мене и пакъ поминаши ! »

Зробѣ, милый, золотии пѣта ,
 Що-бъ я наповала коня швѣго шута !
 Зроби, милый, золотии удила ,
 Що-бъ я ёго до воды водила ! —
 »На що, мила, золото збавляши :
 »Буду коня и самъ наповати ! «

ХСIX.

Козакъ и Дзюба.

Козакъ коня наповавъ, Дзюба воду брала ;
 Козакъ собѣ заспѣвавъ, Дзюба заплакала .

(Козакъ).

Не плачь, Дзюба моя люба, докѣль съ
 побою :
 Якъ поѣду на Украину, заплачешъ за
 мною !
 Хмара идѣ, дожчикъ буде — ходимо до
 хапы ;
 А памъ будемъ, Дзюбо любо, собѣ роз-
 мовляти !

А що кому до того, що я Дзюбу люблю!
 А я своєї Дзюбѣ любій черевічки куплю.
 Черевічки зъ кипаєчки, панчошка едъ
 вабна—

Якъ же Дзюбу не любиши, коли Дзюба
 ладна!

Черевічки зъ кипаєчки, панчошка зъ
 апласу—

Ходи, Дзюбо моя люба, бо не маю часу.
 Скажі, Дзюба моя люба, чи пы любиши
 мене?

А я поїду до мапюньки просипи о тебе.
 А я тебе Дзюбу люблю, самъ Богъ тое знае;
 Просі ма́мы, просі па́па, нехай насъ
 случае.

Коло млина конячина—яворъ похилився;
 Якъ ся съ Дзюбой не оженю — не буду
 женишься.

А тамъ въ лѣсѣ на гóлузѣ сорока скре-
 гоче:

Ахъ, мѡй Боже милоспивый, якъ ся тебе
 хоче!

(Дзюба).

А тамъ въ лѣсѣ при дорозѣ ^{ко́коче} ко-
 кочка:
 Ой я того хлопця люблю, що дзюбапый
 прошки.

(Козакъ).

Якъ же Дзюбу не любиши, коли Дзюба
 ладна!

А я Дзюбу поцѣлую—и на коня гайда!

(Мать).

Не вѣрь, Дзюбо, козаковѣ; що вѡнь
 люльку кúритъ;

Бо вѡнь мѡвивъ що пѣя возьме, а вѡнь
 тебе дúрипъ.

Не вѣрь, Дзюбо, козаковѣ, що вѡнь огонь
 крѣше;

Бо вѡнь поїде до другои, а на тебе
 брѣше.

(Козакъ).

Ой прибѣгъ мой кониченко да й передъ
вороба :

Выйди, Дзюбо моя люба, красенъка, зо-
лопа ! —

Ой не вышла Дзюба люба, вышла еѣ
маши :

(Мать).

А хто хоче Дзюбу взяти, нехъ иде до
хашы !

(Козакъ).

Бог-дай тебе, Дзюба люба, пвои чорны
очѣ !

Не спойвъ бы мой коничокъ до темной
ночѣ.

Нещасливый коню мой — треба одды-
хати ;

А що было серцю мило — треба занехапи.

Ой поѣду я на гороньку, а на горѣ буськи ;

Якій пакій до Дзюбы, а я до Ганнуськи ?

Ой чѣя то криниченька, що голубъ ку-
пався ?

Ой чѣя то Дзюба люба, що въ неѣ хо-
хався ?

(Дзюба).

Ой вийду я на гороньку, махну я рукою :
Завернѣся, козаченьку ! згину за побою !

(Козакъ).

А хто любить гарбузъ, гарбузъ — а я
люблю дыню ;

А хто любить Господаря, а я Господиню ;

А хто любить губы, губы, а я пехерицѣ ;

А хто любить двѣчѣпоньки, а я моло-
дицѣ !

(Дзюба).

Два голуби воду пили, а два колопили ;

Бог-дай пшым не сконали, що насъ розлу-
чили .

Хожу ну́жу надъ бѣрегомъ и пляжко взды-
 хаю :
 Бѣдна-жъ моя голѳвонька , що долѳ не
 маю!
 Хибá въ воду занурюся , шо вже не вер-
 нуся ;
 Збуду смушку и хлопѳту , памъ не за-
 журюся-
 Былѳ-жъ мене , моя мапи , малѳю впо-
 пиши ,
 Нѣжъ такую нещасную на поѳ свѣпѳ
 пустипи .
 Ой якъ пляжко конопельки въ болѳпѳ по-
 пиши ,
 А щеп я́жче , моя мапи , на по́мъ свѣпѳ
 жиши .
 Ни я въ лѳсѳ , ни въ доли́нѳ , а ни при-
 робѳпѳ ;
 Тѳльки моя голѳвонька въ журьбѳ́ и хло-
 пошѳ .
 Журѳлася мапи мною , якъ рыба водою ;
 Дала мене въ нево́леньку—жалуе за мною .

Стратила я вѳкъ цѣлый , вже ся не надѳю ,
 Дѣ-жъ я теперь себе въ свѣпѳ нещасна
 подѳю ?
 Ой ты Боже мѳй единый , ты моя по-
 пѳха !
 Попѳшь мене нещасную , вы́бавъ съ
 того лиха ! (*)

(*) Изъ Pielgrzym Lwowski , 1822 стр. 92.
 Нѣкоторыя мѣста измѣнены мною по другому
 списку сей пѣсни .

— 194 — 195 —

Шуміть , шуміть дубрѡвонька ,
 Тужить , тужить дѣвчинонька ;
 Тужить , тужить и думае ,
 На недолю нарѣкае .

Ахъ недоля всѣмъ немида ,
 Чомъ же съ мене не впопила ?
 Лучче було упопити ,
 Нѣжъ съ милонькимъ розлучити .

Куда иду обернуся ,
 Назадъ себе оглянуса ;
 Ахъ якъ плачу , гды забачу —
 Лѣша свои дормо шрачу ! (*)

(*) Также изъ Pielgrzyma. 1823.

КНИГА ЧЕТВЕРТАЯ.

ПѢСНИ ОБРЯДНЫЯ.

Веснянка.

Розлилися воды
 На чотырэ броды :
 У пёршому бродѣ
 Соловѣйко щебешавъ ,
 Зелены сады розвивавъ ;
 У другóму бродѣ
 Зозулька ковала ,
 Лѣтечко казала ;
 У прѣшѣму бродѣ
 Кóничокъ заржавъ ,
 Вóнь дорóженьку почавъ ;
 А въ чешвертómъ бродѣ
 Да дѣвчина плаче ,
 За нелюбoго идучи ,
 Свое лихо чу́ючи.

Веснянка.

Свѣтї, зоре! на все поле,
 Заколь мѣсяць зыйде,
 За коль до мене миленькій
 Вечеряпи прійле.
 Ой чи прійде, чи не прійде
 На вечерю тую;
 А я ёму ранѣсенько
 Снѣдаши згошую! —

Цвѣли лѣзы при дорозѣ
 Синѣсенькимъ цвѣшомъ;
 Ишовъ козакъ изъ улицѣ
 Бѣлѣсенькимъ свѣшомъ.
 Не жаль тому козаченьку
 Поснѣдаши дати,
 Що вѣнъ иде изъ улицѣ
 Якъ спане свѣшати.

Веснянка.

Нема лѣду, нема лѣду.
 Нема й переходу;
 Коли побѣ люба, мила—
 Вредї й черезъ воду!

Перебрѣла двѣ рѣченьки
 Її половину спаву:
 Не вводи мене, козаченьку,
 Въ великую славу! —

Ой сама-жъ ты, дѣвчинонько!
 Себе въ славу вводишь,
 Що познѣнько, неранѣнько
 Изъ улицѣ ходишь.—

Ой якъ минѣ, козаченьку,
 Да раньше ходити:
 Якъ вѣзьмешъ ты за рѣченьку,
 Не мусишь пустити!

Троицкая.

Ой бѣжйшь, бѣжйшь мѣла дѣвчйнка,
 А за нею да русалочка.
 Ты послухай мене, красна пѣнночка !
 Загадаю тебѣ при загадочки ;
 Якъ угадаешъ — до батшка пушу ,
 Коли-жъ не вгадаешъ — до себе возьму .

Ой що росте безъ кореня ,
 А що бѣжйшь безъ повода ,
 А що цвѣте безъ всякого цвѣту ?
 Камѣнь росте да безъ кореня ,
 Вода бѣжйшь да безъ повода ,
 Пѣннорощь цвѣте безъ всякого цвѣту !

Пѣнночка загадочки не вгадала ;
 Русалочка еѣ залоскопала .

Троицкая.

Ой завью вѣнки да на все свѣпкй ,
 Ой на все свѣпкй — на все прѣзничкй ,
 Да рано, рано на все прѣзничкй !
 А въ бору сосна колыхалася ,
 Дочка бѣпенька дожидалася .
 Ой мѣй бѣпеньку, мѣй голубчыку !
 Ты прйбуди ко мнѣ хоть на одно льто !
 у мене въ тѣнѣ передъ воропѣями
 Синее море розливаешся ;
 Паны и Гешманы избѣгалися ,
 Все сѣму диву дивовалися .

6.

Прйлетѣла зозуленька
 Зъ темного лѣсочку ;
 Съла, пала, заковала
 Въ зеленѣмъ садочку .

Ой якъ вийшла Марусенька
 Въ неи запытала :
 Скажи минѣ , зозуленько ,
 Довго буду въ башька ? —
 Будешъ мила Марусенька
 Сей день до вечора ! —
 Бо-дай же ты , зозуленько ,
 Съмъ лѣпъ не ковала ,
 Що ты минѣ молодѣнькѣй
 Правды не сказала !

7.

Купаловая (*).

Иване , Ивашеньку !
 Не переходь дорѣженьку.

Иване , Ивашеньку !
 Якъ перейдешъ—виновать будешъ.

Иване , Ивашеньку !
 Зроблю я побѣ у трѣхъ зѣляхъ.

(*) Припѣвъ къ *Купаловымъ* пѣснямъ послѣ
 каждого куплета : *Купала на Ивана !*

Иване , Ивашеньку !
 Прийшлось дѣвкамъ за Дунай плысти.

Иване , Ивашеньку !
 Всѣ дѣвочки переплыли ;

Иване , Ивашеньку !
 А сироточка утонула.

Иване , Ивашеньку !
 Дошли слухи до мачухи.

Иване , Ивашеньку !
 Да не жаль же минѣ дочки ,

Иване , Ивашеньку !
 Да не дочки—падчѣрочки :

Иване , Ивашеньку !
 Жаль плѣхточки-крещѣточки

Иване , Ивашеньку !
 И запѣсочки-синѣпочки ! . . .

Купаловая.

Торóхъ, торóхъ по дорожь!
 Що за гóмонъ по дубровѣ?...
 Ой братъ сестру вбивать хоче;
 Сестра въ брапа прохáлася:
 Мòй братёчку, голубчику!
 Не вбивай мене у лѣсочку.
 Убій мене въ чистóмъ полѣ;
 Ой якъ убьешь, поховай мене!
 Обсади мене прѣмя зѣльями:
 Першимъ зѣлемъ—гвоздичками,
 Другимъ зѣлемъ—васильками,
 Третімъ зѣлемъ—спрѣлочками!
 Дѣвочки йдуть—гвоздички рвуть
 И мене зпомянуть;
 Молодички йдуть—василёчки рвуть
 И мене зпомянуть;
 Паробóчки йдуть—спрѣлочки рвуть
 И мене зпомянуть!...

Купаловая.

А въ боркú на клинку
 Чий-же то лѣнь да не полотый?
 То Марусинь лѣнь, да не полотый.
 Чому-жь вона да не выполола?
 То за сѣмъ, то за шымъ,
 То за сномъ повспѣймъ.
 Ой чїя-жь то сѣножаць да не кошеная?
 То Грицькóва сѣножаць да не кошеная—
 То за сѣмъ, то за шымъ,
 То за сномъ повспѣймъ.

Пѣсня на обжинки.

Ой чїе-жь то поле
 Зажовтѣло споя?
 Иванове поле
 Зажовтѣло споя;
 Женьцї молодьи,
 Серпы золотьи!—

Ой чіе-жъ то поле
 Задрёмало стоя ?
 То Грицькóве поле
 Задрёмало стоя ;
 Женьці все спарыи ,
 Серпы все спальныи ! —
 Задрёмало стоя , —
 А мы свому пану
 Изробили славу :
 Жіпечко пожали ,
 Въ снопы повязали ,
 У копы поклали.
 А мы свому пану
 Изробили славу !
 Ой, паноньку нашъ ,
 Обжіночкóвъ часъ ! . . .

Пісня заживная.

Ой въ чужого Господаря обѣдать пора ,
 А въ нашего Господаря щé и думки нема.
 Ой паноньку нашъ ! обѣдати часъ !
 У чужого Господаря горблочку пьють ,
 А въ нашего Господаря воды не дають.
 Ой паноньку нашъ ! обѣдати часъ !
 У чужого Господаря полудновать пора ,
 А въ нашего Господаря ще й на думцѣ
 нема.
 Ой паноньку нашъ ! полудновать часъ !
 У чужого Господаря пополудновали ,
 А въ нашего багатого ще й не думали.
 Ой паноньку нашъ ! полудновать часъ !

Пѣсня жазнивная.

Закопилось да сонечко
 За виноградный садъ:
 Цѣлуйтесе, милуйтесе
 Да хто кому радъ!
 Ой *Марця* изъ *Ивашколиб*
 Цѣловалась, миловалась
 И рученьку дала:
 От - се побѣ, *Ивашеньку*,
 Рученька моя!
 Ой якъ дождешъ до осѣни,
 Буду я швоя!...

Пѣсня весѣльная

(ш. е. свадебная)

Заковала зозуденька
 У садочку,
 Прихиливши голѳовоньку
 Якъ листочку:
 Ой не буде садъ зѳмою
 Зеленѣши,
 Тѳльки буде зѳ-пѳдъ снѣжечку
 Листѣ чорнѣши!
 А якъ буде да лѣпечко
 Да й шеплѣньке,
 Такъ и буде садовѳнка
 Да й расненька!
 Заплакала дѳвчѳнонька
 У свѣшлицѣ,
 Прихиливши голѳовоньку
 До скамницѳ:
 Ой чи буде такъ у свекра
 Якъ у башька?

Ой чи пуспипть на улицю
 Погуляши? . . .
 Лихій свекорь погуляши
 Да не пуспипть ;
 Ой хоть пуспипть молодую
 Да й пригрусипть :

Иди , иди—дитя мое—
 Не баріся :
 у сѣнечки, за двѣречки —
 Да й вернися !

Увойшѣвши у свѣтлоньку
 Поклонися :
 Ой спасибу, мѣй батеньку ,
 Погуляла —
 у сѣнечкахъ , на двѣречкахъ
 Постояла ,
 И челядіна у вѣчѣ
 Не видала !

Колядка (*).

А у пана *Ивана*, да на ёго дворѣ
 Спояло древо тонке , высоке ,
 Тонке , высоке—листомъ широке .
 Изъ того древа цѣрковка рублена ;
 А въ той цѣрковцѣ споятъ три пре-
 сполы .
 На першѣмъ престолѣ—святое Роздѣ ,
 На другѣмъ престолѣ—святого Василя ,
 На третѣмъ престолѣ—Иванъ Крести-
 пель .
 Святое Роздѣ—намъ радость принесло ,
 Святыи Василя—новый годъ принёсъ ,
 Иванъ Крестипель—воду перекрестивъ .

(*) За каждымъ стихомъ изъ трехъ первыхъ поютъ : *Радуйся земли ! веселися Боже нашъ надъ нами !* а за другими : *Радуйся древо ! веселися Боже нашъ надъ нами !*

Колядка (*).

Ишовъ , перейшовъ мѣсяць по небу ;
 Да спрѣвса мѣсяць зъ ясною зорѣю.
 Ой зоря , зоря ! Дѣ въ Бога була ?
 Дѣ въ Бога була—дѣ маешъ спаши ? —
 —Дѣ маю спаши ? у пана *Ивана* ,
 у пана *Ивана*—да на ёго дворѣ ,
 да на ёго дворѣ — да у ёго хатѣ .
 А у ёго хатѣ да двѣ радости :
 Першая радость—сына жениши ,
 А друга радость—дочку отдавати ;
 Сына жениши—молодца *Евлинка* ,
 Дочку отдавати—молоду *Настусю* .
 Бувай-же здоровъ , молодче *Евлинку* !
 Да не самъ зъ собою—зъ опцемъ , зъ ма-
 тѣрю ?

(.) Въ сей и слѣдующихъ *колядкахъ* къ
 каждому стиху припѣваютъ *святый вечеръ* !

Изъ милымъ Богомъ , и зо всемъ ро-
 домъ ,
 Исусомъ Христомъ , святымъ Рождесп-
 вомъ !

Колядка

(дѣвушка).

Да чому ты , дѣвчино , гуляши не идешъ ?
 Ой якъ же минѣ гуляши поиши ,
 Що мои братѣвки зъ войська прѣхали ?
 Привезли минѣ при подарочки :
 Першій подарокъ—золотый перстень ,
 Другій подарокъ—зеленая сукня ,
 Третій подарокъ—перлова нипка .
 Золотый перстень—якъ огонь сѣе ,
 Зеленая сукня—слѣдъ замѣтае ,
 Перлова нипка—головку обвязуе .

Колядка

(дѣвушкѣ).

Ой гула, гула крутая гора,
 Що не вродила шовкова права;
 Тільки вродило зелене вино. —
 Красная пánна вина сперегла,
 Вина сперегла—крѣпко заснуло.
 Якъ налетѣли райскі пташечки,
 Обдзѣбали зелене вино,
 Да пробудили красную панню.
 Ой скоро-жъ вона пее учула,
 Своимъ рукавцемъ на ѣхъ махнула!
 Ой шугі въ лугі! райскіи пташки,
 А минѣ вина самѣй надобно:
 Брата жениши, сестру давати,
 Сама молода зарученая!

Колядка.

А въ сѣго пана скамья заслана,
 Да на сѣй скамьѣ три кубки спойть:
 Къ першому кубцѣ—медокъ-солодокъ,
 у другомъ кубцѣ—крѣпкое пиво,
 у третемъ кубцѣ—зелене вино.
 Зелене вино—для пана сѣго,
 Крѣпкое пиво—для жѣнки ёго,
 Медокъ-солодокъ—для ёго дѣпокъ.

19.

Колядка.

Ой въ Кієвѣ да на рѣночку,
 Да на жѣвпѣмъ пѣсочку,
 Тамъ дѣвочка садъ сажала,
 Садъ сажала — поливала,
 Поливаючи примовляла:
 Рости, сáду! вѣсче мѣне,
 Вѣсче мене — красче мене!

Въ тому саду при користоньки :
 Перша користь — по орѣшеньки ,
 Друга користь — по вишеньки ,
 Треша користь — по яблочки :
 Орѣшками — чечовѣлися ,
 Вишеньками — забавлялися ,
 Яблочками — подкидалися .
 Да бувай здорова зъ батькомъ зъ ма-
 тѣрю ,
 И зъ милымъ Богомъ , и зо всѣмъ родомъ ,
 Исусомъ Христомъ , святымъ Роже
 спвомъ ! "

20.

Щедрѣвка (*).

Улетѣвъ соколъ изъ улицѣ въ дворъ .
 Ой сѣвъ же вѣнъ на окѣнечку ,
 Квапырочку одчиняе ,
 У свѣпличку заглядае .

(*) Припѣвъ къ каждому стиху : Щедрый
 вѣгѣрѣ! добрый вѣгѣрѣ!

Ще свѣпличка не метена ,
 Ще Марусенька не чесана —
 Не чесалась , не вмывалась ,
 На башенька разгнѣвалась :
 Сукню пошили — покорапѣли ,
 Черевѣчки зшили — да помалѣли

21.

Щедрѣвка.

(Поюшь дѣши).

Щедрый вѣгѣрѣ! добрый вѣгѣрѣ!
 Добрымъ людямъ на здоровье!
 Чи думу дума панъ - господарь ?
 А я знаю, що вѣнъ дума .
 Сидить собѣ въ концѣ спѣла ,
 А на ёму шуба люба ,
 А на шубѣ чин - по кора ,
 На чин - по корѣ поясочкъ ,
 На поясочку да калипочка ,
 А въ калипочцѣ сѣмъ шеляжочкѣвъ
 Сѣму - тому — по шеляжочку ,
 А намъ дѣшкамъ — по пирожочку !

Посыпальная пѣсня.

(Поютъ мальчики упромъ въ Новый годъ, бродя на поля хлѣбныя зерна).

Ходить Илья
 На Василя,
 Носить пугу
 Жипяную,
 Дѣ замахнѣ —
 Жипо росте.
 Роди, Боже!
 Жипо, пшеницю
 Всяку пашницю:
 У полѣ ядро,
 А въ домѣ добро!

С Л О В А Р Ъ.

Подробнаго и полнаго Малороссійскаго Словаря мы еще не имѣемъ: исправнѣйшій приложень Г. *Котляревскимъ* къ его *Енеидѣ*; небольшіе Словари находятся также при Малороссійской Грамматикѣ Г. *Павловскаго* и при Опытѣ собранія Малороссійскихъ пѣсенъ Князя *Цертелева*. Словарь Г. *Войцеховича*, помѣщенный въ Трудахъ Московскаго Общества любителей Россійской Словесности, ч. III. 1823, полнѣе другихъ; но подлежитъ многимъ исправленіямъ.—

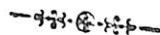

По мѣсту пребыванія и по занятіямъ своимъ, я не имѣю возможности взяться за сей предметъ; а весьма бы желалъ, что-бы кто-нибудь изъ земляковъ моихъ, знающихъ Польскій языкъ и живущихъ въ самой Малороссіи, (хотя-бы на пр. въ Харьковѣ!) принялъ на себя сей полезный и любопытный трудъ.

Въ прилагаемомъ Словарѣ объяснено значеніе встрѣчающихся въ сей книгѣ словъ, кои отличны отъ Рускихъ. — Сколько могъ, при помощи другихъ, я старался показать сродство оныхъ съ словами Польскаго и другихъ Славянскихъ нарѣчій: любители сего предмета не сочтутъ лиш-

нимъ моего труда и оцѣнятъ оный.

Что касается до измѣненія словъ и соспавленія рѣчи, то это представляетъ особаго сочиненія. Первоначальный очеркъ представляетъ Грамматика, изданная *Г. Павловскимъ*, 1818. — Исслѣдовапель наша-бы много занимательнаго, увидѣль-бы не рѣдко свойства языка, идущія прямо отъ Славянскаго корня и упрощенныя въ Рускомъ.

Або (Польск.)—или.
Ажб (Богем.)—даже, а.
Абы—лишь-бы. *Абыколи*—когда-нибудь.

Бавлюся (съ Польск.), *забавляюся*—мѣшкаю.
Багато, *багацько*—много.

Бажати, *бажаю*—сильно желать, вожделѣть.

Байракъ—буеракъ.

Барынокъ—права *Vinea reginca*.

Барзо (Польское) или *дуже*—очень.

Барило—бочка. *Барилце*—боченокъ.
 (Польск., Сербск., Франц.)

Барюся, - *рѣтися*—медлить, мѣшкать.
 Опъ Славян. *варяти*.

Басу, *бѣгити* (старин. Польск.)—вижу.
 Опшуда—*побачивъ*, *убачивъ* (О-баче).

Бѣля—возлѣ, подлѣ.

Блѣскавка (съ Польск.)—молнѣя, опъ глагола *блѣскаю*—блискаю.

Блужу, *блудити* (Славян.)—блуждать, плушать. *Заблудивъ*—заблудился.

Блужаю (съ Польск.)—блуждаю.

Бо (Славян., Польск.)—ибо.

Бог-дай или *Бо-дай* (Польск.)—желаніе да сдѣлается что-либо.

Брешу или *бѣскаю*—см. лаю.

Брибю, *брибти*—созрѣваю, собсѣв. *темнѣю*.

Брыдкій (Польск. *brzydki*)—мерзкій.
Бряцаю, *бряцц*—звено, бряцаю (съ *Бугай* (Польск.)—быкъ; выпь (птица).
 (Польск. *brzeszcz*).

Буддены—будни, будень.

Будинки (Польск.) или *хорошина*—домъ (по Нѣмец. *Bude*—хижина, лавка; и въ Руск.—будка).

Будовати (Польск.)—спроить.

Буркырѣ—ворчунъ; также означаетъ праву *Донникъ* (*Melilotus*).

Бурцѣ, *бурчати* (Польск.)—ворчать.

Буська—бусель, аистъ (птица). ?

Бути—быть: опсюда сложныя: *забуѣв*—забылъ, *добуѣв*—добылъ.

Быльничка—быльничка. *Былина* (Карпатос-Росс.)—быль, происшествіе.

Вага—тяжесть. (Съ Польск. и всѣ производныя.)

Ваги—вѣсы (коромысло на большикъ вѣсахъ—*терезы*; *шалки*—маленькія вѣски, опъ Нѣмец. *Schale*—чашка).

Важкій—тяжелый. *Важко*—тяжело, тяжко. *Важити*—вѣсить.

Вблагати—умилоспивишь, ублажать.

Воолити волю—исполнишь волю. (По Славянски и Сербски *волити* знач. очень желать, что въ Малорос. *бажати*.)

- Вдава́тися во что — предаваться чему-либо; значить также — удаваться.
- Вели́ко-дні — Святое Христово Воскресеніе (по Польски — Wielka-пос).
- Верли́ный по же, чпо рудляный.
- Весѣлье (Польск., Серб.) — свадьба.
- Ветерни́й — посидѣлки (простонар. Польск. wieszczołupka).
- Ветѣра, уменьш. ветѣронька (Славян. — по Польски wieszczerka; по Сербски ветѣра) ужинь. — Ветѣрати (Слав., Польск.) — ужинать. — Добри́ - ветѣрѣ! (по Серб. добарѣ ветѣ! ибо ветѣ знач. вечерѣ) — ужѣ.
- Взяея водою — сдѣлался, спалъ водою.
- Влцѣти — попасъ въ цѣль; и у Руск. говорится: улучшить время — попасъ въ часъ.
- Ввторокѣ — вторникъ.
- Волошка, уменьш. волошетка — женщина родомъ изъ Валахїи; а также и распеніе Василѣкъ (Centauraea Cyanus).
- Волоцюга — бродяга, волочага. (Польск. włosega).
- Вонѣ, вонѣ, вонѣ — онъ, она, оно.
- Ворогѣю, сороговати — непріятельствую.
- Ворогѣ (Польск. wróg) — врагъ, ворогъ.
- Вороженки (уменьшит. борогѣ, употр. во множ. числѣ) — враги.

- Вороженка, ворожка; (или знахорка; муж. знахоръ) — ворожея, гадальница; опъ слова ворожѣ — гадаю. — По Польск. wróżka.
- Ворци́ти — (по Польск. wzruszać) — двигать, шевелить, ворошить.
- Водѣ, одѣ — опъ. Водкѣль — ошкуда.
- Воти — тоже отъ.
- Впива́тися, цпива́тися — напиваться до пьяна.
- Врациѣ — утромъ (ранокѣ — утро).
- Вродли́ый — смотри цродли́ый.
- Втѣкати или цтѣкати (Польск.) — убѣгать.
- Втѣнки — проступки; опъ слова тшѣти — дѣлать. — Въ Польск. uszypki знач. вообще поступки.
- Вѣора (Польск.) — вчера, вѣорѣ.
- Вѣеодовати — вскормить, см. еодѣю.
- Вѣьтовати — выспрашивать.
- Вѣьопити — выхвашить, смотр. ханѣю.
- Вѣдьма — вѣдьма, колдунья. — Низшая степень: Босѣрка. — Муж. вѣдьмакѣ или бовкулака: въ особенноти любить онъ гонять овецъ.
- Вѣко (Польск.) — крышка на дѣжѣ (квашень) или на скрынѣ (сундукѣ).
- Гадати — думать. Гадки не маѣ — и не думаешь.

- Гай (Слав., Польск., Сербск., Богем.; по Нѣмец. Hain)—роща. — Въ Рускомъ языкѣ симъ словомъ выражаютъ крикъ галокъ.
- Гайда (Польск., Татарск.)—поноэль!
- Гайдина (Польск.)—опъ Слав. гадъ, змѣя.
- Гайдукъ — великорослый служитель; также и особаго рода панецъ. (Въ обоихъ смыслахъ — съ Польскаго).
- Гайль, Ганнѹлька, Ганнѹсл, Ганнѹска — Аннушка.
- Гараздъ—хорошо, благополучно.
- Гарбуздъ—тыква. Кавѹндъ—арбузь.
- Гарный (уменьш. гарнецькій, гарнесенцькій)—хорошій; опшуда нарѣчїя: гарно, гарнесенко—хорошо.
- Гармата (Польск.)—пушка. Armata.
- Гатъ (Польск.)—гать, плотина.
- Геть—прочь! вообще значить опдаленіе: геть-тамъ! вонъ - тамъ.
- Гетьманщина—Малороссія.
- Година (Польск.)—время; часъ; обстоятельство. Годиношка — времячко. (Годъ по Славян. знач. время).
- Годѹю, годовати (Польск.)—кормить.
- Годъ (Славян.)—довольно,—опшуда: гождїй, непогождїй и проч.
- Годѹю, - довати (Польск., Нѣмецк.)—служить; дань давать

- Голка—игла.
- Голька, голюка, а у Карпато - Россовъ голѹдъ—вѣшивъ. (Польск. galaz).
- Гомонію, - нѣти — кричань, шумѣнь. (Въ Польск. gomonie—звучать). Отсюда въ Рускомъ — неугомонный, угомонить.
- Голѣно (стар. Польск.)—шумъ, крикъ.— (Въ Рускомъ языкѣ оно превратилось въ слово галло, какъ колонъ — въ конь).
- Гордзгати, - дрю кѣдло — горжусь предъ кѣмъ; гордоване—гордоснь; гордованца—гордая.
- Горло—водоворотъ. Горло—горло.
- Горобѣцъ—воробей.
- Городъ—шожке, што огородъ.
- Горѣлка — водка, хлѣбное вино (Польск. gorzalka).
- Грасовати, грасѹю (Польск. grasować) — собственно значить шумѣть по ночамъ; танцовать; въ переносномъ смыслѣ значить: шоптать, нестись бѣдою. Такъ и въ Нѣмецк. говорится Pest grassirt.
- Граю, грати (grac)—играю.
- Гриць, Грицько—Григорій.
- Грѣбля (grobła Польск.)—плотина.
- Грѣбовище или лѣбилки—кладѣще.

- Громада* (Польск.)—собрание; *еромада людей* — то, что въ Рускомъ мирѣ людей.
- Грошій*—деньги (*шагѣ*—грошъ).
- Губити* (Славян., Польск.)—терять.
- Губы*—грибы.
- Гукати*—кричать; Слав. слово отъ *сукѣ*—крикъ.—*Гукѣи ёго!* знач. позови его; но также и въ Рускомъ говорятъ; покричи на него. (и въ Польск. *huczeć*; пожь и въ Богемскомъ; и въ Серб. *гукати*).
- Дбаю, дбати* (Польск.)—пріобрѣтаю.
- Дѣ*—гдѣ. *Дѣсь*—гдѣ - то; развѣ; или.
- Дзѣбати*—клюю. По Олавян. и Сербскн *гобати*.—*Жировати*—ѣсть плоды, говоря о птицахъ; съ Сербск. *жирити*—ѣсть жолуди, ибо *жирка* или *жирѣ* знач. по Серб. и Малорос. жолудь.
- Дзюба*—дѣвушка рябая отъ оспы. *Дзюбѣ*—птичій клювъ.
- Дзюбатый* или *таранковатый*—рябый отъ оспы.
- Дивоватися, дивуюся* (Польск.)—удивляться.
- Дивитися, дивлюся*—смотрю.
- Долѣ* (Славян.)—на полу, внизу. долу.

- Доловина*—гробъ, и въ Руск. домовище.
- Дрѣбный* (Польск.)—мѣлкій, частный.
- Дуля*—большая груша; кукишъ.
- Дурити*—обманывать, дурачить.
- Двѣдко* (Польск.)—демонъ, дьяволъ.
- Дякро, дяковати*—благодарить (отъ Польск. *dziękować*).
- Е*—есть, Зе лице глагола *бути* (быть); во второмъ лицѣ *еси*; въ первомъ лицѣ не употребляется.
- Едамашка* (Польск. *adamaszek*)—матерія весьма плотная съ узорами того же цвѣта—Дамаская, тогда въ великомъ уваженіи бывшая.—Изъ матерій въ старину, въ прошломъ вѣкѣ по крайней мѣрѣ, употребляемыхъ въ Малороссіи, мнѣ извѣстны: *полутабенокъ*—волнистая лоснящаяся, родъ граденая, но плотнѣе; *марѣ*—волнистая, но не столь лоснящаяся какъ полутабенокъ; *гризѣтѣ*—матерія минѣная, п. е. сотканная изъ нитокъ двухъ различныхъ цвѣшовъ; *кафа* или *ковѣ*—матерія шерстяная; *кармазинѣ*—красное сукно; *сіста*—кажешя, тонкое сукно; *парта* уважалась особенно *сѹтал*, п. е. изъ

- одного серебра, либо золота плавная, и проч.
- Едзобный* (Польск.) — шелковый.
- Жадный* (Польск.) — никакой. Употр. какъ Латин. *ullus*: *безъ жадной* — безъ всякой.
- Жаль* — муж. рода, родип. *жало* (съ Польскаго) — печаль.
- Жалковатися*, - *кюся* — жаловаться.
- Жарты* (Польск.) — шулки, отъ глагола *жартовати* — шутить, играть.
- Же* — что: слово, составляющее полонизмъ въ Малороссійскомъ языкѣ.
- Женихатися*, отпуда — *женихань*: женихъ.
- Жерело* или *джерело* — ключъ водяной.
- Жито* (Польск.) — рожь.
- Жлѣня* — горсть; отъ слова *жму*.
- Жмурити* (Сербск.) — щурить; закрывать глаза; отпуда игра *въ жмурки*.
- Жовдирь* (Польск.) — солдатъ.
- Жвнка* — женщина вообще, и собственно жена.
- Жвнѣцькій* — женскій.
- Жвнтинь* — женинъ, принадлежащій женѣ.
- Жупань* — (Польск.) — кафтанъ; собств. Польское платье, родъ длиннаго жилета, сверхъ котораго надѣваютъ *контцуб*.
- Журитися*, *рюся* — печалиться. *Журба* — печаль

- Завернутися* — воротиться.
- Заволати* (Польск.) — возгласить, возкликнуть.
- Заволока* — бродяга.
- Загубити* или *зубити* (смот. *губити*) — потерять.
- Залѣзо* — желѣзо.
- Замыкати* (Польск.) — запираеть замкомъ.
- Заморока* — очаровательница.
- Занехати* (Польск.) — осмавляеть. Отъ слова *нехай*.
- Запѣска*, *запѣсокка*, *запѣстина* — кусокъ шерстяной матеріи, которую Малороссіянки носятъ вмѣсто фартука.
- Запѣшный* — душистый, пахучій.
- Запорѣзе* — жилище Запорожскихъ козаковъ.
- Заправляный* (*zarprawiony* Польск.) — приготовленный, приправленный.
- Заробити* (Польск.) — заработать.
- Зарүтєный* (съ Польск.) — зговоренный, женихъ; отпуда и глаголь — *зарүтити*.
- Збавляти* — изтребляеть, уменьшать.
- Звѣтай* (Польск.) — обычай, приличіе.
- Звѣтайный* — учтивый; по Польски *звугаупу* значитъ обыкновенный.
- Звѣрьс* — (имя собираетельное) — звѣри.

- Згадати* — вспомнить, вздумать.
Зготую (Польск.) — пригопую.
Здобыта, *здобытенька*: Польск. *zdobucz-*
Здобыти — произнести, сказать. *Мова*
 (Польск.) — рѣчь. *Мовлявб* — дискать.
Зозуля, *зозуленька*, *зозулька* (*zeżuliska* Бо-
 гемс.) — кукушка; въ Игоревой пѣс-
 ни — *зеэзица*.
Зоря — звѣзда; заря.
Зранку (Польск.) — съ утра.
Зтѣмитися — опомнишься, смот. *тѣмлю*.
Зустрѣваю — встрѣчаю.
Израда — измѣна, обольщеніе.
Икб — къ.
Иныйй (Польск.) — иной.
Изправити или *справити*, *справляю* (Поль-
 ское) — сдѣлашь какую-либо вещь.
Ище, ще — еще.
Казанб (Серб.) — котель. — *Котлы* (Бо-
 гемс.) — липавры.
Казати — говорить, сказывать. (Серб., Бо-
 гемс.) — по Польски *казаѣ* знач. пове-
 лѣвать). *Казка* — сказка; *приказка* —
 анекдотъ.
Калитка (Польск., Рус. стар.) — мошенка,
 мѣщечекъ; *калипка* же (у воронъ)
 называется *хвортка* (*fortka* въ Поль-
 скомъ); *хворпка* (Руск. и Польск.)

- въ окнѣ — назыв. по Малороссійски
кватирка.
Карый — черный. Въ Рускомъ и Поль-
 скомъ говорится *карій* только о
 черныхъ лошадяхъ; но въ Малорос.
 выражаетъ сіе слово высшую кра-
 соту очей.
Катка (Польск.) — ушка.
Квапитися, *кваплюся* (Польск., Богемс.) —
 поропитися, спѣшишь.
Квѣтка (по Польск. *kwiatek*) — цвѣтъ; въ
 Рускихъ провинціяхъ также гово-
 рятъ: *пвѣтъ* и *квѣтъ*.
Керовати, рую (Польск.) — править, управ-
 лять.
Кией! — голосъ чайки; оптуда и глаголь
киейкати, *киейту*, *киейте*. Въ Пере-
 ясловѣ говорятъ *куей!* *куейту* . . .
Кобза — бандура.
Коваль (Польск.) — кузнецъ.
Ковати, кую — кромѣ обыкновеннаго зна-
 ченія, говорится всегда о звукахъ
 кукушки: *зозуля куде, заковала* . . .
Ковати — глопашь.
Кожныйй (или *жодныйй*) — каждый.
Колі-сь — когда-то, нѣкогда.
Колодязь — колодець; по Славян. *кладязь*,
 студенець.

- Колотіти* (Кюсіі) — болтать какую-либо жидкость.
- Ключѡ* — кромѣ ключа отъ замка, знач. еще палку съ колышкомъ, которою достаютъ вѣдра изъ колодца.
- Коло* — около.
- Коліса* (Польск.) — повозка, экипажъ. Употреб. только въ пѣснѣ и проиэх. отъ Славян., Сербск. *коло* — колесо.
- Коліиѡ* (Польск., Сербск.) — дымная труба въ печи.
- Колнѡта* (Польск.) — маленькая комната въ дому; а другая большая называется — *свѣтлиця*.
- Колѡра* (Польск.) — анбаръ.
- Колпаніа* (Польск.) — рота солдатъ.
- Конвалѣя* — ландышъ (съ Польскаго, а въ Польск. съ Латинск. спариннаго *Lilium Convallium*).
- Коновоѡкъ* — деревянный сосудъ, родъ вѣдра. Отъ Славян. *конобѡ* — сосудъ.
- Корабѣль* — корабль.
- Коритіся*, -рюся (Польск. — покоряться. По Сербски *корити* — укорять).
- Коровѡй* (Польск.) — свадебный куличъ.
- Косарь* (Польск.) — косецъ. — *Косовицѡй* — время сѣнокоса.

- Косѡти*, -жаю (Польск.) — любить. Оттуда: *коханый* — возлюбленный; *коханна*, *коханка* — возлюбленная; *коханье* — любовь.
- Кпѡтися*, *кпѡся* (Польск. простонар.) — чванишься, издѣваться.
- Краѡ* — возлѣ, близь. — Также и въ Сербск. и въ Рускихъ пѣсняхъ: *по край моря* и пр.
- Краѡѡ* (Польск.) — мѣлкій товаръ — лавка съ мѣлкимъ товаромъ; отсюда *крамарь* — торговецъ. Въ Малорос. *товарѡ* значитъ рогатый скотъ и проиэх., кажется, отъ *табарѡ*; въ Арханг. Лыноц. *товарѡ* означаетъ войско.
- Крастѡй*; *красте* — лучший; краше.
- Крешу*, *кресѡти* (Сербск. Польск.) — огонь выскать, кромсать огонь. *Кресѡло* или *кресиво* — огниво.
- Криштѡль* — хрусталь.
- Кропля* (Польск.) или *крапля* — капля.
- Крупа* (Серб., Богем., Польск.) — мѣлкій градъ.
- Крыниѡя* (Польск.) — источникъ.
- Курганѡ* — большой курганъ; малый же курганъ называется *могилою*.
- Кутерѡй* (Богемск.) — кудри.
- Кутерѡвый* — кудрявый, курчавый.

- Лазня* (Польск.)—баня. По Малорос. *баня* знач. глава на церковномъ здании.
Ланицюбѣд (Польск.; въ Сербск. *ланицѣд*)—цѣпь.
Лайб (Польск.) — поле, участокъ земли. По Серб. знач. *лѣнѣ*.
Ластовка—ласточка (птица).
Лайю, лайти—бранить. (*Брешу, брешати*—съ Польск. знач. лаять по собачьему; а также — лгать. Въ Игоревой пѣсни говорится: *лисицы брешутѣ*).
Лепѣховатый—вялый.
Лободѣ (Славян., Сербск.)—лебеда.
Лоскоту, лоскотати (Польск.)—щекочу.
Лыццати—лепѣть, исчезать; — Употреб. только въ производныхъ: *польнути* — полетѣть, *злыццати* — взлетѣть; отсюда въ Руск. *улыццати* — ускользнуть.
Лыцарскій—рыцарскій.
Лѣпше (Польск.) или *лѣтше*—лучше.
Лыцати (Польск.)—щипать. (*Гойти, гою*—какъ и въ Сербск.—значить лѣчить наружныя болѣзни).
Любошй—наслажденіе любви. Такъ въ Руск. отъ слова радость произх. *радошй*.
Любый (Польск.)—милый; *люба, любка*—милая. *Любкою* называется также растеніе *Orechis bifolia*.
Люлька (Польск.)—прубка; а *люлька* или *колыбель* наз. *колыска*.

- Лякати, лякаю*—пугаю. *Злякався*—испугался.
Ма, лас—имѣеть.
Ма-бути (п. е. имѣеть-быть)—можетъ бытъ.
Малити, малю (Славян., Сербск.)—пома-лити—дѣлать меньше, уменьшать.
Мандровати, мандрую—пшши, странствовать. — Отъ Польск. — *wędrować*; а Польск. отъ Нѣмецк. *wandern*.
Марне (Польск.)—понапрасну, щепно.
Маруся, Марусенька—Маша, Машинька.
Матерѣнка—распеніе Душица, *Orişanum vulgare*.
Мати, матѣрѣ, матѣнка, матуся—мать, матушка; *панѣ-матка* (Польск.)—госпожа; *пан-отець*—почтенный лѣтцами челоувѣкъ, но чаще—священникъ.
Маю, мати—имѣю.
Маю, маяти—двигать, помавать. Опшуда и въ Рускомъ: маяться, маятникъ.
Мерѣжка—узоръ. (Отъ Славян. *мержа*—сѣть).
Мерцѣй—скорѣе.
Млинѣвий—мѣльничный, отъ слова *млинѣ*

- (Польск., Сербск.) — мѣльница. —
Млищѣ — знач. блины; то же и въ
 Славян. языкѣ: *сковрадный млищѣ*,
 2 Цар. 6. 19. — *Мврѣшникѣ* — мѣль-
 никъ. — Мука по Малорос. *бѣрош-*
но, опть Славян. слова брашно,
 какъ видно изъ Сербскаго, на коемъ
брашно знач. мука.
Мѣва (Польск.) — рѣчь. *Умова* — уговоръ.
Молодѣця, въ Славянскомъ *юнотка*.
Мотѣило — пожъ въ Польск. и Рускомъ.
Москаль (Польск.) — солдатъ; Руской че-
 ловѣкъ, а особливо съ бороною.
Москѣщина — Велико-Россія, *Moscovia*.
Морѣати — мигать.
Мѣсити, *мѣшѣ* (Польск., Богем.) — быть
 принужденнымъ, должнымъ.
Мякій (Славян. *мяккій* превратилось въ
 Руское) — мягкій.
Мьяснѣцѣ — мясоѣдъ.
Нѣдѣтити, *нѣжу* — учащаю, привыкаю куда
 ходитъ. *Унѣдѣся журавель до бѣ-*
биныхъ конопель и проч.
Нарѣколѣ — нарочно, шутя.
Небѣга — (Польск., Богем.) родит. *небѣги*,
 дат. *небѣзѣ*; запт. *небога!* — Запт.
 муж. рода: *небоже!* — По Руски сіе
 слово можно выразитъ опчаспи

- словомъ *бѣдѣжка*. — Въ мужеск.
 родѣ: *ид небоже!* нѣтъ братья!
Недѣлл (Польск.) — воскресенье.
Недозѣрокѣ (Польск.) — изувѣръ, опщепе-
 нець.
Немѣд, *немѣсидѣ* — нѣтъ (не имѣется).
Немѣте (т. е. *не шате*), *мѣдѣ* — будто, словно.
Нѣня, *нешка*; запт. *неге!* *нешко* (Бос-
 няц.) Употреб. почти въ однѣхъ
 пѣсняхъ въ такомъ смыслѣ, какъ
 по Руски говорится — родная, ро-
 димая. У Карпато-Россовъ *неня*
 знач. старшая сестра.
Нескрѣба — нечеса.
Нехай (Польск.) или *нехѣ* — пусть. По
 Болгарски *нека*. Слово сіе сложено
 изъ оприцанія *не* и въ повелитель-
 номъ наклоненіи глагола *хайти*.
 Такъ и въ Рускомъ говорятъ: не
 замай идетъ, не пронь его идетъ;
 и въ Славянск. въ семъ же смыслѣ:
 не брани.
Нѣшколѣ, *нѣщетки* — пихомолкомъ, молча.
Нѣдѣтити (опть междометія *ну!*) — поско-
 вать. *Нѣдѣтити* — поскуептъ; понуж-
 даетъ. *Вѣдѣтити* — пошнитъ.
Нѣдно (Польск.) — пошно. *Нѣдѣга* — поска.
Нѣ (Польск.) — нѣтъ.
Нѣколи — некогда, нѣтъ времени.

- Обдѣбати*—обклевать, говорится о птицахъ; и въ Славян. *позобати*.
Обѣ-дѣв—обѣ. *Обѣ-два*—оба.
Огурокѣ, огуротокѣ—огурецъ.
Одбывати—переносить, шерпѣть.
Одвѣдати—навѣспить; (опвѣдашь — по Малорос. *попробовати, покоштовати*).
Одгнѣтити—оптворить.
Одѣ—предлогъ сей употребляется какъ и въ Сербскомъ: значить 1) отъ; 2) выражаешь сравнительную степень: *лучше одѣ тебе*—лучше чѣмъ ты, 3) всегда удерживается въ сложныхъ: *оддати*—отдать и проч.
Окрѣпѣ—(по Славян. и Польски *укрѣпѣ*) кияшпокъ. Теплая вода, назыв. по Малороссійски *лѣтепло*.
Оспалый (Польск.)—сонный.
Ось—вошь.
Отава (то-же въ Рускомъ и Сербск.)—права по снятіи сѣна выросшающая; подростъ.
Отруѣтити (Польск.)—отравить.
Отруѣ—отрава.
Огерѣтѣ—простнякъ: *Agundo Phragmies*.
Павиный—павлиный.

- Падтерця, падтеротка* или *падтерка*—(под-дочерь).
Палити—жечь. *Пали-вода* (Польск.) или *оторвой-голоза*—удалець.
Паляниця—хлѣбъ изъ грешневой муки.
Панѣжа—чулокъ.
Панѣ (Польск.—(господинъ. — *Панѣ*—госпожа. *Панѣтѣ*—сынъ господскій; *панюжка, пѣна*—барышник. *Панки*—господское дитя.
Панѣрѣ или *панѣрѣ* (Польск.)—бумага.
Паробокѣ (Польск.)—парень.
Перенадити—переманить.
Переналити—перезечь.
Перце рябѣ—пестрое перышко.
Петерѣця—шампюнь. *Agaricus campestris*.
Плѣхта (по Польски назыв. кусокъ матеріи вообще) — кусокъ матеріи, обыкновенно шерстяной, который надѣваютъ женщины сзади, навязывая пономъ спереди *запѣску*.
Побратѣма—подруга.
Повѣцый—полюный.
Повѣзѣ—мимо.
Погодовати—покормить.
Погожий—пріяпный; смотри *сѣдѣ*.
Подобѣгати нѣжки—поджечь подъ себя ноги.

- Поддмвлиати** (Польск.)—подговаривать.
Подстаршій—второй сынъ, братъ и пр.
Подѣти (Польск.)—дѣвать.
Позацѣтали—заплѣсневѣли, опъ слова цѣдль—плѣсень.
Позтынати (Польск.) или *потяти*—посрубливать; опъ Славян. *тну, тяти*—рубить.
Позывати—просить на кого въ судѣ.
Позыватися (Польск.)—имѣть съ кѣмъ тяжбу.
Полівяный (Польск.)—муравленный; опъ слова *полива*—по Руски муравя (опъ зеленого цвѣта).
Поліця (Польск.)—полка.
Полова—мякина. *Половѣ жито*—рожь со зрѣваетъ, покрывается мякиною.
Полованье, правильнѣе *полсванье*?
Понѣти—приунышь.
Порáда уменьш. *порáдонька*.
Постривай—погоди!
Потуга—(послѣ - туги)—ушѣха.
Похилитися (Польск.)—наклониться, пошатнуться.
Погійнокъ—верепено съ пряжею, початокъ.
Презъ (Болгарск.—Польск. *przez*) или *ге. резъ*—чрезъ.
Престольныйця—споль подъ образами.

- Привести дитя**—родить.
Привортатися (съ Польск.)—приклониться, прислониться. *Ослонѣ*—скамья.
Приерустити кого—дѣйствитель. глаголъ.
Присѣнутися (Польск.)—придвинуться; *сѣну*—движу.
Пришелѣповатый—(насмѣшливое слово) неповоротливый
Прицѣ или *оприцѣ*—кромѣ.
Прозати—просить.
Прѣтки—уменьш. *протъ*!
Прошйтъ (снѣжокъ)—порошить.
Прѣдкѣ—прышко.
Пуѣа—плеть.
Пуѣаць (Польск.)—филинъ. Опшуда *фамилія* Пугачевъ.
Пуѣу!—крикъ филина.
Пукнути—то же что и *стѣкнати*; междометіе: *стѣкѣ - пукѣ*.
Пустовати—шалить, дурачиться.
Пѣца (Польск.)—запущенный лѣсъ; въ бѣльшей степени это выражается словомъ *нѣтра*, и говоритса: *по пѣцалиб, да по нѣтралиб*.
Пылѣ—пыль: *припáвѣ пылѣлиб*—покрылся пылью.
Пытати (Богем.; Польск. *pytać*)—спрашивать.
Рáда (Польск.; Нѣм. *Rath*)—совѣтъ.—

- Словомъ симъ означался и совѣщаніе или собраніе Запорожцевъ.
- Регогугу*, - *тати* — хохочу.
- Робіти*, *роблю* — дѣлать, работать.
- Рѡжа* — цвѣтокъ *Althaea rosea*; но собственно значить кажепся Розу.
- Роздво* — Рождество.
- Розшарпати* (Польск.) — разорвать.
- Рѡкѡ* (Польск.) — годъ; опшуда: *то-рѡкѡ* — прошлаго года; *то-рѡгный* — прошлогодній. (Происх. опъ реку, рѣкъ, какъ Латинское *Fatum* опъ *fati*).
- Рудый* (Польск.) — бурый, рыжій.
- Ручнью* (слово Польское) — разрушаю.
- Ручкагата* — уменьш. опъ рукава.
- Ручникѡ* или *ручникѡ* — полощенцо.
- Рыбалка*, *рыбалотка* — рыбаць.
- Рябий* — пестрый. — Пестрыхъ куръ и другихъ птицъ называютъ *зозульстый* опъ цвѣта зозули (кокушки).
- Рясный* — частый; опшуда и названіе правы *ряска* (Lemna).
- Ратовати* (Польск. *ratować*; Нѣм. *retten*) — избавлять.
- Салопалы* (старинное Польск.) — ружье.
- Свита*, *свитка* — верхнее суконное платье.
- Свѣтлиця*, *свѣтлонька* — свѣтлица.

- Середуцій* — средній.
- Скленітися* — сомкнуться, смежиться.
- Скреготати* — кричанье какъ сорока.
- Слухати* — слушать.
- Смѣкати*, *смѣту* — дергать.
- Смѣти* — соръ, смѣшки.
- Смѣдати* (Польск.) — завивракать.
- Списѡ* (Польск., Нѣмец.) — копье.
- Сподобатися* — понравиться.
- Сподѣватися* (Польск.) — ожидать, надѣяться.
- Слѣвати* (Польск.) — шить.
- Срѣбло* — серебро. *Срѣбный* — серебряный.
- Ставѡ* (Польск.), *ставѡкѡ*, *ставина* — прудъ.
- Станы* — часть рубахи верхняя, которая бываетъ обыкновенно изъ лучшаго холста; *подолѡ* — нижняя часть.
- Старець* — нищій.
- Староста* (Польск.) — старшее званіе на свадьбѣ; есть и *подстароста*.
- Стѣжка* — уменьш. *стѣжетка* (Польск.) — пропинка; уменьш. стезя.
- Стѣжка*, *стѣнжка* — ленпа, заспѣжка.
- Стенѡ* — стень.
- Стѣха* — шихо.
- Стрибати* — прыгать. Муждометіе: *стрибѡ!* —

- Стрѣска* — лента.
Стыдкій — постыдный.
Стѣришкѣ (stérnik Польск.) — кормица.
 Опъ *стырѣ* (stér) — кормило.
Сухотонька — зазнобушка.
Сѹкня (Польск.) — верхнее платье.
Сѣ — часница употреб. и въ Польск. послѣ нарѣчій, какъ въ Рускомъ часница *то*.
Сѣдало — мѣсто, гдѣ садятся на ночь птицы; насѣсть.
Сѣдаю — сажусь.
Сѣножать (Польск.) — лугъ, гдѣ бываетъ сѣнной покось.
Сѣю, сѣяти или *зѣяти* — сѣю.
Танокѣ — хороводная игра.
Тесникѣ — столяръ.
Тодѣ — тогда.
Токѣ — то же въ Рускомъ и Польскомъ — гладкое мѣсто, на которомъ молошатъ.
Торокѣ — междометіе; глаголь *торохтѣти* — гремѣть, стучать.
Трѣба — должно, надобно.
Трѣхи (Польск.), *трѣшки* — немного.
Трѣситися — трястись.
Трѣсця — лихорадка (по Славян. трясавица).

- Тулѣти* — прижимать. (Опшуда: шуль, впулка).
Тѣждень (сѣ Польск.) — недѣля, седмица.
Тѣлѣти, тѣлѣю (и въ Рускомъ проспонар.) — понимаю. — *Зтѣлѣся собб!* — опомнись! *Не зтѣлѣлася* — не вспомнилась.
Тютюнѣ (Турецк., Болгарск.) — курительный табакъ; нюхательный назыв. *табака*.
Улонька — уменьш. опъ *улиця*.
Уродливый (сѣ Польск.) — хороший, который хорошо уродился. Опшуда: *урѣда, урѣдонька*.
Утѣкати (Польск.) — убѣгать.
Утѣти — услышать.
Фѣлл, фѣленька — волна.
Фартель (старин. Польск.) — хитрость, уловка.
Хай — сокращен. *нехай*.
Хапѣю или *цапѣю* (Руск., Польск.) — хватаю. *Хапѣюся* — хватаюсь; спѣшу.
Хѣта (Польск.) — изба.
Хѣбѣ (Богемск., Польск.) — развѣ.
Хилѣти (Польск.) — клонить. Опшуда и въ Рускомъ: *хилый*.

- Хитати* — качать.
Хлопѣ, *хлопець*, *хлопчикѣ* (зван. *хлопте!* *хлопкѣ!*) слуга, парень; мальчикъ.
 Опшпуда холопѣ.
Хлѣста (Польск.) — наказаніе.
Хмѣра — пуча. *Хмѣрити* — покрывать пуча-ми, помрачать.
Ховати (Польск.) — припашь, хорониль.
Хотѣ — сокращ. хочешъ.
Хотѣ, *хотѣ* или *хотѣ*.
Хрестѣ — крестъ — Буква *х* удерживается и въ производныхъ.
Хто — кто.
Хустка (Польск.) — плашокъ.
Хутко — скоро.
Цапѣ (Польск.) — козелъ. — Также междометіе (см. глаголъ *цапаю*).
Цуратися — чуждаться, опречаться.
 Говорятъ: *цурѣ ёму*, *некѣ ёму!*
Нехай ёму цурѣ!
Чарѣ — чары.
Чепурный (Польск. *szuporny*) — опрятный, красивый; и въ Руск. чопорный.
Черезѣкѣ (Польск., Руск.) — башмакъ.
Чередѣ — стадо.

- Черница* — монахиня; также ягода Черника, *Vaccinium myrtillus*.
Челядка (Польск.), *челядонка* (муж. рода-челядинѣ) — слуга.
Чи (Польск., Болгарск.) — ли, или.
Чоломѣ — бить челою, отдавать поклонъ; а теперь *дать толомѣ* значить дать руку въ руку.
Чѣмѣ, *тому?* — почто, почему.
Чотоватися — играть въ чепъ-нечепъ.
Чумакиѣ — Малороссіянинъ, отправляющійся за рыбою и солью, обыкновенно въ Крымъ и на Довъ. — Опшпуда глаголъ: *чумаковати*, *чумакую*.
Шабля (уменьш. *шабелка*; увелич. *шаблѣка*) — сабля.
Шановати (Польск., Нѣмецк. *schonen*) — беречь. *Шануйся* — берегись!
Швидкій — скорый, быстрый.
Шелѣѣ (по-жъ въ Руск. и Польск.), уменьш. *Шеляжѣтокѣ* — мѣлкая монета.
Шелѣя — шалфей.
Шерѣхѣ! междометіе, выражающее шорохъ.
Шкодѣ! ищепно.
Шкода (Сербск.) — проступокъ; изъянъ,

вредъ. Отшуда и глаголь *шкодити*
(и въ Сербск.).

Шляхъ (Польск.)—дорога.

Щуц! междометіе, которымъ прогоня-
ютъ ппиць, въ особенности хищ-
ныхъ. *Кишъ, акишъ!* — прогоняютъ
куръ; *гиль!* — гоняютъ гусей.

Шукати (Польск.)—искашь.

Ще—еще,

Щербатый (Польск.)—выщербленный.

Щирый (Польск.)—чистый, искренній.

Що—что.

Эд!—да, такъ.

Якій (Польск.)—какой.

Яктанъ—сабля вогнутая?

Якъ (Польск., Слав. *яко*) — какъ,

Ялина — ель. *Яловець* — можжевелникъ.
Съ Польскаро.

Ятеръ—верша.

Яръ (Польск.)—оврагъ.

ПРИМѢЧАНІЯ.

КЪ ПЕРВОЙ КНИГѢ.

I. Въ пятомъ куплетѣ не доставало двухъ
стиховъ; два стиха

Свою родну Украину

На вѣки покинувъ

прибавлены мною для пополненія.

II. III.—Невозможность возврата здѣсь выра-
жается весьма пиптически, особенно во III
пѣснѣ, подобная коей находится и между Ру-
скими;

Отецъ на сына прогнѣвался...

IV и VI сходныя между собою пѣсни, а равно
XI и XII напоминаютъ Байронову люби-
мую Греческую пѣсню *последнее проща-
ніе Клефта*. — Такова изъ Рускихъ пѣ-
сенъ весьма хорошо выдержанная до сама-
го конца, сходная въ особенносни съ IVю:

Ужъ какъ палъ туманъ на сине море...

Положеніе убитаго козака, и представленіе
поскующей матери (пѣсня XCV) въ видѣ
пипицы, имѣешь опчассти пѣсня Руская:

Ахъ вы горы, горы крутыя. . .

или

Ахъ ты поле мое, поле тистое,

Ты раздолье мое широкое. . .

Одинаковыя сравненія, или по крайней мѣрѣ способы сравненія, находятся въ одной изъ самыхъ лучшихъ пѣсень Рускихъ:

Не шуми мати зеленая дубровишка. . .

и во многихъ другихъ.

IX. Пѣсня сія, ошмѣнная и прогательнымъ напѣвомъ своимъ, представляеть иносказательно подъ видомъ чайки Малороссію. Увѣряюшь, что она сочинена Богданомъ Хмѣльницкимъ (пишетъ ко мнѣ Князь Цершелевъ).

XIII. Въ сей пѣснѣ чрезвычайно хорошо выражень характеръ Запорожцевъ относительно женскаго пола. Подъ именемъ Сагайдачнаго должно разумѣть какого-нибудь изъ числа чирвниковъ куреня, а не того славнаго, неустрашимаго Гешмана *Конашевича Сагайдачнаго*, который былъ и дѣйствовалъ дѣшъ за 60 до предприимчиваго *Дорошенки*, и въ память коего существовать еще и нынѣ въ Южной Россіи *Сагайдачный шляхъ* (дорога).

XIVя Пѣсня относится можетъ быть ко времени Пугачева.

XVя Перепечатана изъ Собранія Князя Цершелева, равно какъ и

XVI—Прекрасная Дума о Хмѣльницкомъ, ко

торая относится къ известнымъ происшествіямъ съ Молдавскимъ Господаремъ Василіемъ Лупулою. *Хотіл—Хошинъ. Волѣщина* — Валахія.

XXIV. Въ сей пѣснѣ, гдѣ алая мать уподоблена змѣѣ, послѣдніе стихи:

Звѣла сонце, звѣжъ и мѣсяця,

Звѣжъ и зорочки—дрѣбны дѣпочки!

весьма поэтически сказаны въ духъ народномъ; ибо и теперь еще въ Ярославской и Орловской Губерніяхъ есть повѣрье, что змѣи пьютъ солнце; а въ Малороссіи говорятъ, что вѣдьмы снимають и прячуть звѣзды.

КЪ ВТОРОЙ КНИГѢ.

XXX. За сію прекрасную пѣсню обязанъ я моею благодарностію Г. Профессору П. М. *Снегиреву*, трудами коего много народнаго приведено уже въ извѣстность.

XXXV. Сію пѣсню обыкновенно поють, начиная со втораго куплета, такимъ образомъ: *ой ты живешд на горѣ*, перемѣшавъ ея съ куплетами совсѣмъ особой, LVIII пѣсни.—

XLI. Легко можно видѣшь, что эта пѣсня составлена изъ двухъ.

XLVII. Прекрасный размѣръ сей пѣсни, принятый въ подражаніе Жуковскаго пѣсни *Дубрава шумитъ*, и другія свойства, показываютъ, что она сочинена въ новѣйшее время.

XLVIII. Сія извѣстная пѣсня сочинена Колякомъ *Семеновъ Климовскій*, которому вѣроятно принадлежатъ и многія другія, что однакожь сдѣлалось неизвѣстнымъ, какъ и вообще мы не знаемъ сочинителей народныхъ пѣсень.

Климовскій жилъ около 1724 года; написалъ силлабическими стихами поэму *о правдѣ и великодушiiи благодѣтелей*, которая хранилась при ИМПЕРАТОРСКОЙ библіотекѣ (Опытъ Краткой Исторіи Русской Литтературы, *Н. Грета*. 1822. стр. 380).

Пѣсня сія переходитъ изъ одного пѣсенника въ другой, съ чуждыми пароснами, кои едва ли можно приписать Климовскому.

Къ напечатаннымъ пяти куплетамъ прошу читателей прибавить шестой:

Тебѣ - жь, мила, не забуду,
Поки живъ на свѣстѣ буду;
Коли-жь умру на войнѣ —
Поплачь обо мнѣ!

КЪ КНИГѢ ТРЕТЕИ.

LIX. И здѣсь отчасти замѣтна смѣсь двухъ пѣсень.

LXVI. Если бы прежде напечатанія сей пѣсни въ семь собраній я увидѣлъ списокъ оной,

изъ *Львовскаго Пилиерима* перепечатанный въ *Вѣстникѣ Европы* 1827 № 11, тогда бы читатели нашли ее въ исправнѣйшемъ видѣ, нежели какъ обыкновенно поюшь ее.

XC. Не понимаю, что значить *салетка*?

XCI. Кажется мнѣ, что это довольно удачное подражаніе народнымъ пѣснямъ, но видно много искусственности.

XCIV. Въмѣсто 8го, 9го и 10го стиховъ поюшь еще такъ:

Только одного нема —
Вдовиного Ивана;
Склалась ему причина;
Головоньку пробила;
Поламались терезы,
Соль важучи на возы.

Притина здѣсь означаетъ то, что въ Рускомъ *притка*, откуда и словъ: *попритилось*, т. е. приключилось; *сорокопритозка* — трава Воронежъ *Actaea spicata* (подобно какъ *Девясилъ* есть сокращенное *Девятосиль*).

XCV. Сію пѣсню получилъ я отъ *Павла Ивановича Лузанова*.

XCIX. На стр. 150й стихъ 11й — *коло млина конятина*: слово *конятина* означаетъ траву *Дятлину* (*Trifolium pratense*), въ та-

комъ смыслъ принято сіе слово въ Нѣмецкомъ переводѣ сей пѣсни, который вмѣстѣ съ нею напечатанъ въ Пилигримѣ Львовскомъ; но мнѣ кажется, что здѣсь разумѣется не шрава, а конь.

Стр. 454. *кокогѣ кобогѣка*.—Глаголь *кокогати* по Сербски означаетъ крикъ настыди; Малороссіане сдвали про нее говорить *кокогѣ*, но чаще: *кобогѣ*, *сокогѣ*. *Кокотѣтѣ*—въ въ Рускомъ говорятся о пѣнухѣ (*котѣтѣ*).—Это слово заставило Нѣмецкаго переводчика подѣ именемъ *кокогѣски* разумѣть настыду. Правда, что въ Сербскомъ языкѣ называется курица *кокошѣ* (Славян.), *кокошица*, *кокошка*; но по Малороссійски и по Польски называется *квогѣка*; поддерживаетъ еще сомнѣніе и то, что она *кочешѣ вѣлѣсѣ, при дорозѣ*.

КЪ КНИГѢ ЧЕТВЕРТОЙ.

ВЕСНЯНКИ суть пѣсни, которыя поютъ дѣвушки, собираясь по вечерамъ, до самой Троицы, начиная обыкновенно съ Марша мѣсяца—съ того времени, когда птичка Овсянка запоешь свою веснянку, въ звукахъ которой будто слышны слова:

Покинь санки, возьми возъ!

съ того времени, когда *щучка хвостомъ разбиваетъ ледъ!*....

ТРОИЦКІЯ пѣсни поютъ обыкновенно въ продолженіи *зеленой недѣли*, начиная съ Духова дня, ибо въ Малороссіи сіимъ днемъ называется Воскресенье, а Троица ш. е. Троицынъ день бываетъ въ Понедѣльникъ: съ сей день обыкновенно *кудятся*.—Зеленая недѣля называется еще *клетѣльною*, ибо деревья, кои тогда ставяшь въ церквахъ, домахъ и на дворахъ, называются *клетѣнне* или *Май*. Около Стародуба сія недѣля называется *ереною*, а пѣсни *еренушками* или *еренушками*.

По народному повѣрью *Русалки*, живущія обыкновенно въ Дибирѣ, въ сіе время разходятся и бѣгаютъ по лѣсамъ и полямъ, до Петрова дня. Посему и недѣля сія называется *русалиною*, а пѣсни — *русалиными пѣснями* или просто *русалиями*.—Объ Русалкахъ помѣщена прекрасная статья Г. *Снегирева* въ Вѣстникѣ Европы 4827. гдѣ приложена и пѣсня Троицкая, (№ 4), весьма замѣчательная по своему слогу и замысловатости загадки Русаликиной.—Вопросъ ея: *оу що ростѣ безъ корѣня* и отвѣтъ: *камінь ростѣ безъ корѣня*—напоминають намъ признаки, которыми Линней отличилъ минералы—*Lapides crescant!*... *Папоротъ цвѣте безъ всякого цвѣту*: это относитъ къ тому повѣрью, что Папоротъ (и по Руски папоротникъ или кочедыжникъ, *Filix*) цвѣтетъ огненнымъ цвѣтомъ только въ полночь подѣ Ивановъ день, и кто успеетъ сорвать его и будетъ такъ смѣлъ, что устоитъ противу всѣхъ призраковъ, кои будутъ ему

представляться, потъ опыщеть кладъ. — Подумаешь, что это преданіе имѣло своимъ основаніемъ ботаническую истину; ибо Папоротники не цвѣтуть особыми, видимыми цвѣтами: образованіе плодовъ ихъ есть слѣдствіе цвѣтенія тайнаго, невидимаго (*Cryptogamia*).

бѣ пѣсня относится къ обычаю Малороссіи спрашивать кукушку о своей судьбѣ, услышавъ въ первой разѣ ея кукацѣ, которыми она будто отвѣчаетъ на вопросы.

КУПАЛОВЫЯ пѣсни поютъ въ Ивановъ день или въ день *Купала*, еще отъ прежней Мифологіи въ преданіяхъ и обрядахъ оставшагося. — Пѣсни сіи поются обыкновенно вечеромъ; въ сіе время скачутъ черезъ огонь, черезъ кучи крапивы и проч. — Ивановская ночь есть та, въ которую собираются сеймы вѣдьмъ на *лысой горѣ* въ Кіевѣ; туда улетають онѣ чрезъ *коминѣ*, помазавъ сперва подъ мышками отваромъ изъ разныхъ *вѣдемскихъ* травъ, въ числѣ коихъ извѣстенъ по названію какой-то *тирлігъ*. — Улетаютъ онѣ либо на *помелѣ*, либо на *вилкахъ* (ухватѣ), либо крадутъ *клучню* (ручка или упоръ отъ колеса къ верхнему бруску Малороссійскаго воза), которую крестьяне на сію ночь запякають чекою.

У Карпато-Россовъ сей день празднуется не Купаль, но *Ладъ*, и не вечеромъ, а утромъ; почему пѣсни сего обряда называются *пѣснями Ладовыми*.

ОБЖИЖКАМИ называется обрядъ, когда въ первый день жатвы возвращающіяся всѣ *женщцы* домой съ пѣньемъ: дѣвушка впереди несетъ маленькой снопу, который хозяйка ставитъ на *пѣкучѣ* (на столѣ къ подѣ образамъ) и оставляетъ у себя; а жницамъ пирь. О семъ смотр. *Малороссійская деревня Н. Кулжинскаго*, 1827. — Къ сожалѣнію не помѣнилъ я, не имѣя у себя ни одной пѣсни *осенней* или *конопельной*, которыхъ поются въ то время, когда берутъ коноплю.

ВЪ ЗАЖИВНОЙ пѣснѣ № 42 два послѣдніе стиха потому сказаны, что свадьбы у крестьянъ Малороссійскихъ бывають обыкновенно осенью, и есть пословица про дѣвушку, которая не выйдетъ замужъ въ это время: *пройшла уже и Покрѣва; заревѣла дѣвка якѣ корога*.

ВЕСЕЛЬНЫХЪ (свадебныхъ) пѣсень въ Малороссіи чрезвычайно множество, и прелестныхъ. Помѣщенную мною поюшь тогда, когда *молодая на посадѣ*, т. е. ко-

гда невѣста сидишь на парадномъ мѣстѣ за *коровѣмѣ* (свадебнымъ хлѣбомъ). — Разрѣзывая коровай, поютъ :

Свѣтитъ мѣсяць у раю
Нашому короваю,
Що - бѣ було виднѣнько
Покрайтъ ёго дрѣбнѣнько.

Есть пословица: *на гужій коровай отей не порывай, да собѣ дбай.*

Колядки суть пѣсни, которыя поютъ вечеромъ 25 Декабря, обыкновенно подъ окнами, называя по именамъ хозяина, его дѣшей и проч. Въ нѣкоторыхъ мѣстахъ однакожь *колядуютъ* и цѣлую недѣлю, кошора и называется *колядами*. —

Щедрѣвки суть пѣсни, которыя поются обыкновенно вечеромъ на канунъ Нового года; отсюда и слова: *щедрую, щедровати*. Въ Щедрѣвкѣ (№ 20) совсѣмъ непонятно для меня, что значить *гин-то корѣ*, потому и написано не вѣрно! —

П Р И Б А В Л Е Н И Е.

Когда оппечатаны были Пѣсни и Словарь, я получилъ нѣсколько Малороссійскихъ пѣсень изъ Вильны отъ Г. Профессора И. Н. Лобойки, коему свидѣтельствую мою благодарность. — Здѣсь помѣщаю только 5: прочія будушь во 2мъ изданіи, если оно состоится. Тогда-жь могутъ быть приложены и голоса многихъ пѣсень.

1.

(Поютъ около Тербовля въ Галиціи).

Гей фхали козаки зъ залога (1),
Стали собѣ конецъ перелога,
И зачали пишкомъ розмовляти:
Де будемо нѣчку ночовати?
А Маруся въ хоробѣ (2) лежала,
Хусточкою головку звязала:
А хто-жь минѣ *тройзвля* (3) достпане,
Той зо мною тай до шлюбѣ спане! (4)
Ажь приступивъ козаченько зъ боку
И розвязавъ Марусѣ головку.
Гей естъ въ мене при коники въ спанѣ!

»Еденъ коникъ якъ воронъ чорнѣнкій ;
 »Другій коникъ якъ голубъ сивѣнкій,
 »Третій коникъ якъ лебедь бѣленькій.
 »Тымъ воронымъ до моря поѣду ,
 »Тымъ сивѣнкимъ море переѣду ,
 »Тымъ бѣленькимъ пройзѣля достапу.«
 Зачавъ козакъ пройзѣлье копати ,
 Спала надъ нимъ азуля ковати ;
 Гей, не копай козаче пройзѣля ,
 Бо вже иде Маруся зъ весѣля ;
 Лѣвой ручкой старосту вѣшае ,
 А правою меча добувае ! —
 Ой у полѣ могилка бринѣла ,
 Тамъ Марусѣ головка злешѣла :
 »Отбѣ-жь побѣ, Марусю, пройзѣлье :
 »Не зачинай безъ мене весѣля !«

2.

Гей на ставкѣ, на ставкѣ,
 Злапавъ орель ластовку ;
 Злапавъ еѣ за крыльце,
 Повѣвъ еѣ на сельце.

Де - жъ ты мене поведешъ
 Такую малѣньку ;
 Мене мами згодовала
 Якъ кѣрку рябѣньку !

Де - жъ ты мене поведешъ
 Таку невеличку ;
 Мене мами згодовала
 Якъ перепеличку !

Де - жъ ты мене поведешъ
 Коли хаты не маешъ ? —
 »Поведу тя въ чужую ,
 »Заколь свою збудую ! «

Збудуй минѣ зъ лободы ,
 А въ чужую не веди ;
 Бо чужая не така ,
 И сосѣдка лиха !

3.

Не шамъ щастю, не шамъ щастю
 Де богатѣ люде ;
 Хто ся случивъ безъ любостѣ ,
 Той щастя позбуде !

Полюбивъ я дѣвчиноньку
 Высокого спашку ;
 Трудно-жъ минѣ еѣ взяти,
 Не мавши достапку.

Лешѣвъ орель по-надъ моремъ
 И ставъ голосити :
 Ой, якъ пляжко убогому
 Багату любити !

Летѣвъ орелъ по надъ моремъ
И впавъ на долину :
Немѣшь, немашъ нѣць (5) мѣльшого
Надъ мою дѣвчину!

Ой пы, Боже милостивый ,
Глянъ на мою бытю !
Любъ (6) дай помочъ въ мѣмъ нещасцю ,
Любъ скороти житю!

4.

Спелися, спелися, зеленый гороше ,
Якъ листъ по водѣ !
Гей, вы не пѣшпесе, мои вороженьки,
Моей пригодѣ !
Бо моя пригода, бо моя пригода
Якъ лѣшня роса :
Якъ вѣшеръ повѣе, а сонце пригрѣе,
Спаде вона вся.
Гей пы молодѣнькій, голубе сивенькій ,
Не въ правдѣ жѣешь :
Минешъ мою хапу и мои воропа,
А до иншой идешъ !
До иншой идучи, до иншой идучи
Пѣсеньку пѣешъ ;
Минѣ молоденькой, голубцѣ сивенькой
Жалю завдаешъ ! —

Гей пы молоденька, голубка сивенька ,
Обсадися пы садомъ,
Обсадися садомъ, самимъ (7) виноградомъ,
Що бѣ пы голбсъ не дойшовъ! —
Я садъ не садила, а ни поливала —
Самъ ся вѣнъ принявъ ;
Я козака не любила, изроду не знала —
Самъ ся до мене пригнавъ.

(Поютъ въ Галиціи).

5.

При бѣрезѣ, при морѣ
Гулявъ козакъ до волѣ ;
Ой пѣе козакъ, гуле ,
На молодцѣвъ гукае :
Ой вы, хлопцѣ - молодцѣ !
Накажѣте дѣвонцѣ ,
Нехай мене не любить ,
Свого вѣку не губить ;
Бо я хлопецъ убогий —
Сѣмсомъ волдѣ въ оборѣ (8),
Сопня коней на станѣ ,
А самъ въ сикѣмъ жупанѣ ,
Ялвнику безъ лѣку (9),
А дѣвчина въ лѣшнику (10) ! —
Скоро дѣвча учула,
Да й до гаю махнула ;

Накопала корёнья
 Съ подь бѣлого камёнья,
 Сполоскала въ рѣченцѣ,
 Намочила въ горѣцѣ,
 Приставила до жару,
 Кипить корёнь помалу...
 Ище корёнь не вскипѣвъ,
 А вже козакъ прилетѣвъ,
 Охъ пощо - жъ ты прилетѣвъ,
 Коли мене не схотѣвъ? —
 Якъ - же минѣ не лѣпать,
 Коли вмѣшь чаровать? —
 Ой есть въ мене чароньки:
 Бѣле личко, бровоньки!

(Поютъ около Дубна).

(1) Изъ за границы (2) *хороба* — болѣзнь
 (3) трилистникъ? (4) подь вѣнецъ (5) ницѣ-
 ничего (6) *любѣ* — либо. (7) *самый* — употре-
 бляется вмѣсто *одинѣ*. (8) *обора* — ограда. (9)
ялѣвникѣ — имя собирательное, означаетъ ко-
 ровъ и шеляшь; *безъ лѣкы* — безъ щоту,
 смотри въ Словарѣ — *лѣкы*. (10) *лѣтникѣ* —
 женское полосатое плашье, родъ юбки.
 ... *да* - й или *да* и выговаривается *тай*;
 часто также вмѣсто *да* говорятъ *та*.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

	Стран.
А въ боркѣ на клинку (Купаловая).....	167
А въ сѣго пана (Колядка).....	177
А у Пана Ивана да на ёго дворѣ.....	173
А хіно по улицѣ ходишь, а хіто й сви- ще.....	144
Береза чому ты не зелена.....	9
Била жѣнка мужика.....	138
Болишь моя головонька.....	62
Вѣдкѣль вѣдешъ? Отъ Дунаю.....	15
Вѣтеръ гудѣ, права шумишь.....	9
Вѣюшь вѣпры, вѣюшь буйны.....	47
Въ недѣлю рано порано.....	21
Въ огорѣдѣ хмелинѣнка.....	50
Въ мѣсьцѣ Немировѣ дѣвокъ танѣкъ ходишь.....	79
Гей на спавкѣ, на спавкѣ.....	224
Гей бхали козаки зъ залога.....	223
Гнешся, гнешся калинѣнка.....	102
Голубъ сизый, голубъ сизый.....	99
Гѣмѣнь, гѣмѣнь по дубровѣ.....	5
Да бурлаче, бурлаче, молодой козаке:	140
Да иде чумакъ да дорогою.....	28
Да оре Семень, оре.....	135
Да пила, пила Лемериха на меду.....	77
Да чи я въ лѣзѣ не калина.....	70

Да чому ты дівчино гуляти не- идешъ (Колядка).....	175
Де ты ходишъ, моя доле.....	141
Дума о походѣ Хмельницкаго въ Мол- давію.....	50
— о козакѣ Савѣ.....	35
— Гешмана Мазены.....	37
Дівчино кохана, здорова була.....	88
Зашумѣли гуспы лозы.....	95
Заковала зозуленька (свадебная).....	171
Закопилось да сонечко (зажнивная).....	170
За Немень иду.....	81
Засвистали козаченьки.....	24
Зловѣщій сонъ козака.....	42
Ишовъ милый горонькою.....	59
Иде козакъ въ Украину.....	118
Изъ за горы вѣсперъ вѣе.....	105
Иване, Ивашеньку (купаловая).....	164
Ишовъ, перейшовъ мѣсяць (колядка).....	174
Козакъ и Дзюба.....	149
Летить орель по-надъ моремъ.....	147
Не жаль минѣ на галоньку.....	55
Нема лёду, нема лёду (веснянка).....	161
Не противъ дня, противъ нѣчки.....	125
Не памъ щастю, не памъ щасню.....	225
Не ходи Грицю на вечерниці.....	107
Ой бѣда, бѣда чайць небозѣ.....	12
Ой бѣжитъ мила дівчинка (Троицк.).....	162
Одна гора высокая, а другая низька.....	117

Ой въ Кіевѣ да на рыночку (колядка).....	177
Ой въ чужого господари обѣдашь пора (зажнивная).....	169
Ой горезъ минѣ, горе нещасная доле.....	74
Ой гула, гула круная гора (колядка).....	176
Ой гуспыи очерепъ да й лепѣховатый.....	131
Ой завью вѣнки (Троицк.).....	163
Ой израда кары очі, израда.....	148
Ой знаши, знаши въ кого есть дочки.....	98
Ой кудажъ ты чумаче мандруешъ.....	134
Ой летѣла зозуленька.....	51
Ой мала вдова сына сокола.....	6
Ой мѣсяцу, мѣсяченьку.....	109
Ой на горѣ да женьци жнупъ.....	18
Ой на морѣ, на морѣ синенькомъ.....	11
Ой не жаль минѣ да пакъ нѣ накого.....	75
Ой не спавъ я нѣчку пемненькую.....	20
Ой плавала сѣра ушка по водѣ.....	51
Ой по горамъ снѣги лежать.....	143
Ой полетѣи галко де мѣи рѣдний бѣтъ- ко.....	55
Ой раненько сонце зхѣдитъ.....	124
Ой ревнула корова у порога.....	29
Ой самъ-же я да не знаю.....	146
Ой спавъ пугачъ на могиль.....	19
Ой самá я, самá я пшениченьку жала.....	49
Ой ты дівчино горда да пышна.....	90
Ой ты живешъ на горѣ.....	59
Ой ты ковалю, коваленьку.....	37
Ой у броду, броду.....	92

Ой у лузѣ калина весь лугъ изкра- сила.....	47
Ой у полѣ снѣжокъ прошить.....	8
Ой чїи-жѣ то волю по горѣ ходили.	104
Ой чїи-же цю двѣрь.....	105
Ой чумаче, чумаче.....	144
Ой чїе-жѣ то поле (на обжинки)....	167
Охъ уже сѣмъ лѣтъ.....	40
Ой шла не берегомъ лугомъ.....	69
Переходомъ въ чистомъ полѣ.....	111
Побѣгъ Малороссїянки.....	121
Пѣдъ горою криниченька.....	65
По-за садомъ дорога.....	52
Пѣйду я въ лѣсочокъ.....	127
По-надъ моремъ, Дунаемъ.....	14
По улицѣ хожу, не нахожуся.....	72
При бѣрезѣ, при морѣ.....	227
Прилетѣла зозуленька.....	163
Прїѣхали при козаки, да всѣ при три однаки.....	113
Пусти мене мами.....	96
Розвивайся сухій дубе.....	106
Розлилися воды (веснянка).....	159
Сама хожу по каменю.....	150
Свѣпи зѣре на все поле (веснянка)...	160
Сидить голубъ на березѣ, голубка на вишнѣ.....	119
Сидить соколъ на пополѣ.....	108
Сонце низенько вечеръ близенько....	87

Сосѣдъ уже жишо сѣе.....	136
Стелися, стелися, зеленый гороше...	226
Стойшь яворъ надъ водою.....	3
Течѣ рѣчка не величка.....	116
Торохъ, порохъ по дорожѣ (купаловая)	166
Туманъ яромъ, шуманъ яромъ.....	101
у Глуховѣ у городѣ.....	26
у Кїевѣ на рыночку.....	121
Улетѣвъ соколъ изъ улицѣ въ дворъ (Щедровка).....	178
у низѣ иду вода несѣ.....	11
у полѣ криниченька.....	145
Килилися густы лозы.....	57
Ходить башько по валу.....	142
Ходить Илья (посыпальная).....	180
Цыганочка да волѣшечка.....	93
Чи я-жѣ въ мужа не жена.....	132
Чи ты гордый, чи ты пышный....	110
Чи се тая криниченька, цю я воду пывъ.....	115
Шли коровы изъ дубровы.....	67
Широкая да улица.....	128
Шумить, шумить дубровонька.....	156
Щедрый вечеръ (Щедровка).....	179
Ѣхавъ козакъ за Дунай.....	83
Якъ бы минѣ зранку.....	103
Якъ поѣхавъ козаченько на полованье.	42

О ПЕЧАТКИ.

Напечатано:

Видно:

Стр. стих.

6.	16.	опдала	оддала
40.	24.	могилюнку	да могилюнку
44.	19.	минѣ	минѣ
28.	8.	не має	не має
32.	40.	Польщу	Польщу
40.	2.	оспали	оспали
40.	9.	самоналы	самоналы
61.		XXXV.	XXXVI.
69.	3.	спойшь	спойшь той
78.	2.	мыслоньки	мыслоньки.
89.	7.	ходѣмо, звяжѣмо	ходѣмо, звяжѣмо
90.	2.	любѣмося	любѣмося
93.	40.	широкаго	широкаго
108.	40.	чотырѣхъ	чотырѣхъ
122.	14 и 18.	маши	маши
124.	3.	богатый	богатый
125.	15.	ночавши	ночавши
154.	8.	щѣт яжче	щѣ тяжче
156.	12.	дармо	дарма
206.	26.	свиша	свиша (Славянс)
248.	28.	разбивашъ	разбивашъ

Вмѣсто *Хмелвицкій* должно писати *вездѣ*:
Хмелвицкій.

ТВАРДОВСКІЙ (*).

—235—

»Нуше, хлонци! швидко, шпарко!

»Музыкы, заграйше!

»Гей, шынкарю! гей, шынкарко!

»Горилкы давайше!»

Рижунь скрынкы и бандуры;

Дивчана гонцююнь;

Хлонци, пинь ажъ лвеця зъ шкуры,

Коло ихъ гарцююнь.

Бражцань чаркы, люльки шварчашъ,

Шумуе горилка;

Спукъ, гармыдерь, свысцяшь, крычашъ,

Голосыть сонилка.

Панъ Твардовскій въ концѣ спола,

Съ поставця черкае:

»Гулля, душа! тра-ла-ла-ла!»

На ввесь шынкъ гукае.

(*) Баллада сія помѣщена была въ Вѣстникъ Европы, 1827 № VI и Славянскій 1827 № XXVII. Благодарю усерднѣйше Автора за позволеніе напечатать оную здѣсь; но не имѣя его согласія на мое правописаніе, хдерживаю правописаніе подлинника.

Въ батька й матирь Опамана
И громаду лае;
Скрупывъ Жыда якъ гамана,
Ще й усомъ моргае!

Сыкиувсь Уланъ, — винъ вздовжь іого
Шаблюкою приснувъ:
Уланъ—пю-пю, га-га, го-го!
Зайцемъ въ купку приснувъ.

Взявъ на бакыръ Пысарь шапку;
Панъ гришмы забрязкавъ:
Ажъ—гулькь! пысарь—верпъ въ собаку
И на всихъ загавкавъ!

А Шевцеви Панъ Твардовскый
Въ такіи знакы дався,
Що, мабушь, изъ часъ Московскый
Барыломъ качався:

Въ нисъ вперербывъ пры бурульки,
Зъ буруліокъ—мовъ зъ кухвы—
Бьють пидъ спелю черезъ рухвы
Джерела сывухы!

Бьють джерела,—Панъ гульвиса
Кухоль пидспавляе,
Ажъ, зыркъ въ кухню!... що у биса?
Вьюнь на дни играе!

«Гвалпъ, мыране! що це зъ нами!
»Вилунишь лишъ банькы:
»Вьюнь ушникъ, а цапъ зъ рогамы
»Вылазынь изъ шклянкы!»
Мекнувъ, (мовъ іого родымець
Почавъ мордовапы),
Та-іи спрыбъ въ коминъ! ажъ гулькь...
Нимецъ
Споишь середъ хашы!

Нисъ—карлючка, родъ свинячий,
Гыря вся въ щепыни;
Курлячкы нижкы, собачый
Хвистъ, рижкы цаныни!

Дрыгъ ногою, крупъ рыжкамы,
Въ полсъ поклонився:
»Ну, Твардовскый! часъ, изъ нами
»Щобъ шы розплатывся.

»Гулявъ есы, верховодывъ,
»И всимъ въ знакы дався;
»Дивчашъ любовъ, жиндкъ зводывъ,
»Надъ всимы знуцався.

»Чого душа забажала,
»Мавъ всіого пы спилкы!
»Журей, ковбасъ, мяса й сала,
»Бочкамы горилкы!

»Нагривъ и намъ шы чупрынѹ,
 »Икъ самъ здоровъ знаешъ :
 »Окульбачышь мовъ скопыну,
 »Та всюды и гасашъ !

»Годи жаршовашь зъ чоршамы !
 »Слова не полова ! . . .
 »Чы забувъ яка мижъ намы
 »Съ тобою умова ?

»Лыса горà... брышва... палець...
 »Шанеру пивъ каршы?...
 »Гайда въ некло! кровь не смалець ;
 »Съ чоршамы не жаршы !

»Въ письміі стоить—чынай смилò !
 »На кагалò бисовскый
 »Зò нагышкою душѹ и тило
 »Одрысаò Твардовскый.

»Служить їòмѹ горты мають—
 »Такъ прыйшлось въ умову!
 »Пока єò Рыми не піймають :
 »Алинь селѹ словѹ.

»Щò теперь, Твардовскый, буде,
 »Про те въ некли знаютъ :
 »Сю корчму хрещени люде
 »Рымомъ называютъ ! «

Бачъ, чортяка! бачъ, падлюка!
 Якъ умудровася!
 Се вже, бачъ, Нимецька шпука!
 Твардовскый озався.

»Та вжежъ,—чы йшы въ некло справди,
 »То й пидемъ, бандуже ;
 »Алє й шы роботы поправди
 »И не чванься дуже !

»Заглянь въ контрактъ пвѹй зо мною:
 Яка шамъ умова ?
 »Ще пры шпукы за тобою :
 »Вышнешъ?—ни пивъ-слова !

»Опть бачъ, высышь надъ дверыма,
 »Завбилшкы изъ цапа,
 »Передъ пвоимы очыма,
 »Маліòвана шкапа?

»Нехай шкапа пидо мною
 »Огыромъ гарцюе ;
 »Нехай крупынь головою,
 »Стрыбá и басуе.

»Ты, шимъ часомъ, писку въ жменю ;
 »Гараныкъ пройчашый
 »Слепты зъ писку—якъ зъ ременю,
 »Коня поганяшы.

»Щежъ попасать коня треба,
 »Спать на одночинокъ:
 »То вже гляды, щобъ якъ зъ неба
 »Вродься будынокъ!
 »Будынокъ зъ лушпынъ гориха,
 »Опъ-тамъ за байракомъ;
 »Изъ боридь Жыдивськихъ сприха,
 »Цвѣйхована макомъ.
 »Опъ и гвиздокъ на починокъ:
 »Чверть локтя завздовжкы;
 »По пры въ кожу вбый зъ матынокъ,
 »А менше ни прошкы!
 Бисъ перистый свыснувъ, клянувъ —
 Ажъ кинь вже басуе;
 Башигъ зъ писку въ лани ляснувъ...
 Твардовський сумуе.
 Скикъ въ спремена! давай драла!
 Ажъ, що за одминокъ?
 Сприха въ хмарахъ заблыщала,
 И стойшь будынокъ!
 »Выгравъ справу!.. бачь, псюха,
 »Здыхавсь мовъ скаженный!
 »Ну! пеперь скупайсь по уха
 »Въ водыци свяченый!» —

»Змылуйсь, свате!... я въ сій зъ роду
 »Лазни не кунався!
 Скорчивсь, зморщывсь, шубовспь въ
 воду!
 Та-й назадъ порвався.
 Захлынувся, чхнувъ и прыснувъ;
 Трычи закрутивсь;
 Трычи тупнувъ, прычи свыснувъ
 Ажъ шынкъ запрусывся.
 Хмара—якъ ничь—налепила,
 И сонце зховалось!...
 Галокъ, воронъ, крюкивъ сыла
 На сприси зибралось!
 Крюкають, кавчють, мекечуть
 Всимы голосамы;
 То завьюють, шо шепечуть,
 Бряжчють ланцюгамы! —
 »Ну, Твардовський! другу справу
 »Выграли чортякы!» —
 —»Не квапсьеь лышь! ще на славу
 »Впру я вамъ кабакы!
 »Куць програвъ, куць выгравъ справу—
 Ще якъ доведецця;
 »Выграй прешю: глянъ на лаву!
 »Що шоби здаецця?

»Цмокнись съ жинкою моею :

»Вона пвоя буде !

»Якъ я живъ на свипи зъ нею ,

»Про те знають люде .

»Будь ты ий за чоловіка ;

»Оспання умова :

»Присягайся любышь до вика ,

»Та погди й ни слова !

»Нехай пипъ вамъ руки звяже :

»Тѣперъ , по сій мови —

»Люды добри ! що чорпъ скаже ?

»Бувайше здоровы ! «

А чортови не до солы :

Хвостыкомъ кывае ;

Ропъ копылыть—мовъ крынджолы ,

И дверей шукае !

Спрыбъ по хапи ! хапъ за клямку ! —

Твардовський по пыци !

Трисъ по гыри !... розбывъ шклянку

И горщыкъ зъ польци ! —

»Ой не быйсь, кажу, Твардовський !

»Гвалтъ ! ряпуйше, люде !

Бо вылаю по бисовськы ;

»Соромъ слухать буде ! « —

А пымъ часомъ—скивъ къ одвирку !

Ну цаномъ спрыбашы !

Зъ прогонуца зуздрийв дирку ,

Та-й шморгнувъ изъ хапы ! —

»Ой ! держить, ловить псяюху ! «

Хлопци загукалы ,

А псяюхы нема й духу—

Помынай якъ звалы !

»Жинко любя, годи плакати ! «

Твардовський озвався ,

»Хопивъ зъ чорпомъ вась посвапашъ ,

Та-й чорпъ излякався !

»Мабуть вси чорпы бурлакы ,

»Та ще й розумъ маюшь :

»Знаюшь—де зимують ракы —

»Одъ жинокъ впикаюшь !

»Може въ пекли ынше дило ,

»Въ насъ сього не мае :

»Жинка грызе душу й пило ,

»Мужыкъ попывае !

»Нутежъ , хлопци ! швидко, шпарко !

»Музыкы , заграйше !

»Гей, шынкарю ! гей, шынкарко !

»Горилкы давайше ! «

ПЕРШИЙ ЗБІРНИК
УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

I

Друга половина XVIII ст. і перші десятиліття XIX ст. були часом, коли в Росії та на Україні ще панувала феодально-кріпосницька система, але вже розкладалася під тиском нових, капіталістичних відносин.

Низький рівень кріпосницького натурального господарства і жорстока експлуатація призводили до значного погіршення економічного становища селянства. Відбувалися масові виступи селян з вимогою звільнити їх від кріпосної залежності. Коліївщина на Правобережній Україні в 60-х роках XVIII ст., велике повстання в Росії під проводом Пугачова в 70-х роках XVIII ст., селянський рух у 20—30-х роках XIX ст. на Поділлі, очолений Кармалюком, численні заворушення на Київщині, Волині, в Слобідській Україні не могли не впливати на політику, ідеологію та культуру.

В цей час, коли поглибився розклад феодальної системи і далі розвивалися капіталістичні відносини, відбувалося формування української народності в націю. В умовах колонізаторської політики царизму поряд з прагненням до соціального визволення посилювався процес національного піднесення культури, літератури, науки. З'явився великий, небувалий раніше попит на народну пос-

зію. Селянство було оголошене самобутнім творцем, найкращим охоронцем національних скарбів мови, поезії, мистецтва. Народна творчість вважалася взірцем і для нової національної літератури, і для нового мистецтва. Аналогічний процес (звичайно, в різних варіаціях) відбувався в той час і в інших слов'янських і неслов'янських країнах.

Прагнення до соціального і національного визволення, до знищення всякого гніту і поневолення об'єднало всі народи царської Росії в боротьбі як проти внутрішніх ворогів — царизму і експлуаторських класів, так і проти зовнішніх ворогів — іноземних загарбників.

Вітчизняна війна 1812 р. проти наполеонівських полчищ була подією величезної історичної ваги. Як всяка справедлива, народна війна, Вітчизняна війна 1812 р. підняла в масах потяг до свободи, викликала почуття народної самоповаги, загальнонародської гідності.

Кращі дворяни-патріоти усвідомили всю ганебність рабського становища народних мас, які в час Вітчизняної війни 1812 р. виявили надзвичайний героїзм і самопожертву. Передові діячі Росії та України прийшли до переконання, що народний добробут, прогрес і свобода можливі тільки внаслідок повалення самодержавства і знищення кріпосного рабства. Для здійснення цього завдання почали виникати напівлегальні, просвітительські, а потім таємні, революційні, переважно дворянські організації, які 14 грудня 1825 р. підняли збройне повстання проти царизму.

Повстання декабристів було відірване від народних мас, тому воно зазнало поразки. Проте рух декабристів відіграв велику роль у розвитку передової суспільно-політичної думки, культури, літератури, науки XIX ст. в Росії і на Україні. В

статті «Пам'яті Герцена» В. І. Ленін писав: «...ми бачимо ясно три покоління, три класи, які діяли в російській революції. Спочатку — дворяни і поміщики, декабристи і Герцен. Вузьке коло цих революціонерів. Страшенно далекі вони від народу. Але їхня справа не загинула. Декабристи розбудили Герцена. Герцен розгорнув революційну агітацію»¹.

Декабристи піднесли патріотичні й визвольні мотиви в літературі, обстоювали гасла її народності й самобутності, протестували проти рабського схилання перед іноземними, зокрема французькими зразками, вказали на значення народної творчості як основи національної літератури й культури.

Декабристи та літератори, причетні до їх угруповань, звернули особливу увагу на народну поезію героїко-патріотичного, народно-визвольного характеру. К. Ф. Рилєєв у своїх творах (поема «Наливайко», дума «Богдан Хмельницький» та ін.) наголошував на важливості народної героїчної епіки, зокрема української.

Першою відповіддю на великий попит на народну творчість був невеликий збірник українських народних дум, виданий у Петербурзі в 1819 р. М. А. Цертелевим (Цертелі) під назвою «Опыт собрания старинных малороссийских песней». Цей збірник Рилєєв мав у своїй бібліотеці й вивчав його².

Цертелев був членом «Вольного общества любителей российской словесности», де вели провід майбутні декабристи. Але вже і тоді Цертелев зай-

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 18, стор. 13.

² «Литературное наследство», т. 60, кн. 1, М., 1956, стор. 563.

мав відмінну позицію, не розуміючи проблеми народності в усій її повноті. Він вважав, що фольклор поступово занепадає і вмирає в самому народі. Цертелєв не поділяв погляду декабристів на народну творчість як на невмирущу, дійову силу, важливу не тільки як пам'ятка минулого, а й як знаряддя сучасної політичної боротьби, як основа для нової, демократичної літератури.

Значно ближче до позицій декабристів і Герцена стояв Максимович. Хоч він і не належав до будь-яких революційних організацій, але в молодості зазнав певного впливу декабристів і по суті продовжував їх роботу в галузі фольклористики, про що свідчать знайдені нещодавно матеріали.

Максимович не випадково зацікавився насамперед сучасними йому ліричними піснями. Це були саме ті пісні, в яких якнайяскравіше відбивалися повсякденні думи й почуття простих людей, звичайних чоловіків і жінок, юнаків і дівчат, рядових козаків, чумаків, хліборобів України.

Збірника таких пісень ще не було. Тільки окремі зразки подібного роду пісень раніше друкувалися в різних періодичних і неперіодичних виданнях. Отже, поява збірника Максимовича в перші роки після розгрому декабристського руху була великою культурною подією.

Перш ніж докладно говорити про самий збірник 1827 р., дамо хоча б стисло характеристику його видавця і упорядника. Це тим більш необхідно, що деякі фольклористи (М. Азадовський), етнографи (С. Токарев), історики (Л. Коваленко) висловлювали невірні, застарілі думки про цього видатного діяча, необгрунтовано знижували роль і значення Максимовича в історії науки й літератури. Такі погляди не відповідають фактам, що з

них окремі, правда, стали відомі тільки останнім часом.

II

Життя і діяльність Михайла Олександровича Максимовича становлять важливу сторінку в історії багатьох галузей вітчизняної, як російської, так і української, науки.

Творча діяльність Максимовича виразно розподіляється на два періоди: ранній, московський, коли він працював переважно в галузі природознавства (ботаніка, фізіологія, фізика, хімія, методологічні питання природознавства), і пізніший, київський, коли вчений найбільшу увагу приділяв гуманітарним наукам: історії, археології, археографії, етнографії, фольклористиці, літературознавству, мовознавству. На Україні Максимович був, по суті, засновником більшості названих суспільних наук.

Друг багатьох декабристів та діячів, близьких до цього руху, приятель Пушкіна, Гоголя, Шевченка, Максимович був прогресивним ученим-просвітителем. Він сприяв освіті широких мас, обстоював їх права на культуру, знання, співчував справі визволення селян від кріпосної залежності. Максимович не був причетним до революційної діяльності. Проте це не завадило йому користатися повагою з боку декабристів, Герцена, революційних демократів Белінського і Добролюбова.

М. О. Максимович народився 3(15) вересня 1804 р. на хуторі Тимковщині кол. Полтавської губернії (поблизу м. Золотоноші) в родині службовця, механіка Шосткинського порохового заводу. Батько Максимовича походив з дрібнопомісних дворян, мати — з освіченої родини Тим-

ковських. Всі п'ять братів матері Максимовича були видатними прогресивними ученими.

Після закінчення Новгород-Сіверської гімназії (1812—1819) Максимович учився на філософському факультеті Московського університету (1819—1823), спочатку на словесному відділі, а потім на природничому.

Є відомості про те, що в юнацькі роки Максимович був у сфері впливу декабристів. Цьому сприяв його дядько по матері — В. Ф. Тимковський, якого декабрист Пестель згадував як відомого йому члена Кавказького таємного товариства¹.

У 1823 р. в Москві виникла організація, яка в основному мала просвітительський характер, але зв'язана була з декабристами. Маємо на увазі Московське літературне товариство, організоване членом «Союза благоденствия» Семеном Раїчем. На зібраннях цього товариства Максимович зустрічався з декабристами В. К. Кюхельбекером, К. Ф. Рилєєвим, а також з літераторами О. М. Сомовим і М. І. Гнедичем, близькими до декабристського руху².

Максимович був також близький до лівого крила товариства так званих любомудрів, з яких частина додержувалася декабристського розуміння однієї з основних ідей тієї епохи — ідеї народності.

Про співчутливе ставлення молодого Максимовича до декабристів після їх розгрому говорить

¹ «Избранные произведения русских естествоиспытателей первой половины XIX в.», Изд-во соц.-экон. литературы, М., 1959, стор. 596.

² «История Москвы в 6 томах», т. III, Изд-во АН СССР, М., 1954, гл. IX, разд. 6: «Московское общество С. Е. Раича», стор. 371; Б. С. Земсков, Памятные места Москвы. Страницы жизни деятелей науки и культуры, «Московский рабочий», М., 1959, стор. 128, 132, 170.

факт вміщення в його альбомі вірша поетеси Серафими Теплової з висловленням скорботи з приводу страти К. Ф. Рилєєва. Звертаючись до Рилєєва, поетеса писала:

Слезами горькими, тоскою
Твоя погибель почтена. —
О верь, о верь, что над тобою
Стон скорби слышала волна.
О верь, что над тобой почало
Прощенье, мир, а не укор,
Что не страшна твоя могила,
И не постыден твой позор!¹

Максимович опублікував цей вірш (звісно, не називаючи Рилєєва) в своєму альманаху «Деница». Царська влада розцінила це як підтримку декабризму. Видавець Максимович, авторка вірша Серафима Теплова і цензор альманаху С. М. Глінка, що дозволив до друку цей вірш, мали великі неприємності.

У 1824 р. Максимович опублікував свою першу книгу «Главные основания зоологии, или науки о животных». У 1827 р. він блискуче захистив магістерську дисертацію «О системах растительного царства». На захисті були присутні, крім учених, представники громадськості, серед них, до речі, був Адам Міцкевич.

Ця дисертація була видатною науковою працею. Вона свідчила не тільки про велику срудитію молодого вченого, а й про його прогресивність. Максимович піддав критиці погляди послідовників ідеалістичної натурфілософії німецького мислителя-ідеаліста Шеллінга. Хоч дисертант і сам в свій час зазнав впливу шеллінгіанства, але тепер він його критикував з позицій матеріалізму, хоч і не

¹ С. И. Пономарев, Альбом М. А. Максимовича, «Киевская старина», 1882, кн. I, стор. 162.

послідовного. Висловлена Максимовичем думка про походження всього органічного світу від єдиної матерії була передовою і сміливою, надто в умовах миколаївської реакції.

Природознавчі праці Максимовича 20—30-х років XIX ст. характеризують його як одного з попередників еволюційного вчення Дарвіна, остаточно сформульованого і опублікованого, як відомо, значно пізніше (в 1859 р.)¹.

Лекції Максимовича в Московському університеті користались великою популярністю. Вони, зокрема, вплинули на формування природознавчих поглядів Герцена в період його навчання в Московському університеті.

Сам Герцен свідчить, що в своїй першій науковій праці «О месте человека в природе», написаній в грудні 1832 р., він використав один «прекрасный» вираз із праць Максимовича (йдеться про народну ботанічну термінологію)². Говорячи про магістерську дисертацію Максимовича «О системах растительного царства», Герцен радить своєму кореспондентові «прочеть это изящнейшее творение»³.

У книзі «Былое и думы» Герцен розповідає, що коли в 1833 р. революційна студентська мова Московського університету (Герцен, Огаров, Сатін, Соколовський та ін.) організувала товариський бенкет, то з старших, почесних гостей запросили тільки М. Максимовича і М. Полевого.

¹ Б. Е. Райков, Русские биологи-эволюционисты до Дарвина, т. II. М.—Л., 1951, стор. 496—609; його ж. Предшественники Дарвина в России, М.—Л., 1951, стор. 80—82.

² А. И. Герцен, Собр. соч. в тридцати томах, т. I. Изд-во АН СССР, М., 1954, стор. 14.

³ А. И. Герцен, Собр. соч. в тридцати томах, т. XXI, стор. 7.

редактора-видавця прогресивного тоді журналу «Московский телеграф»¹.

Закінчуючи університет, Герцен писав Огарову в листі від 5 липня 1833 р. про своїх університетських викладачів: «Я с одним Максимовичем останусь знаком»².

Зв'язки Максимовича з Герценом тривали й пізніше. Так, у 1834 р. на запитання царської слідчої комісії, кого Герцен знайомив з рукописами своїх творів, він відповів: Максимовича, і серед своїх найближчих знайомих назвав Максимовича³.

Максимович і Герцен не були політичними однодумцями, вони йшли різними шляхами, але ці шляхи не були ні протилежними, ні ворожими. Обидва діячі поважали один одного.

У 1833 р., коли Максимовичу було всього 29 років, він здобув вчений ступінь доктора біологічних наук і звання ординарного професора Московського університету. Максимович залишив значний слід в історії вітчизняного, почасти світового природознавства. За висловом прогресивного вченого Г. Е. Щуровського, праці Максимовича з природознавства були «понстине замечательным явлением того времени»⁴.

У 1834 р. Максимович переселяється з Москви в Київ, де працює як перший ректор новоствореного університету, як перший декан філософського факультету і перший професор кафедри вітчизняної мови й літератури. Пізніше М. П. Дра-

¹ А. И. Герцен, Собр. соч. в тридцати томах, т. VIII, стор. 153.

² А. И. Герцен, Собр. соч. в тридцати томах, т. XXI, стор. 18.

³ Там же, стор. 411, 415.

⁴ «Юбилей М. А. Максимовича (1821—1871)», СПб., 1872, стор. 48.

гоманов назвав Максимовича «цілим ученим історично-філологічним закладом і, вкупі з тим, живим народним чоловіком»¹.

Хоч Максимович не брав безпосередньої участі в революційному русі, проте в основному суспільно-політичному питанні того часу — в питанні про боротьбу з кріпосництвом — вчений стояв на боці трудового народу. Він розвінчував реакційні «ідилії» в душі «єднання» панів з кріпаками. Так, коли в 1827 р., тобто майже одночасно з його «Малоросійськими песнями», з'явилась книжка І. Г. Кулжинського «Малоросійская деревня», в якій автор свідомо ідеалізував українське закріпачене село, Максимович (під псевдонімом Пец-Голуховського) виступив у журналі «Московский телеграф» з різко негативною рецензією. Рецензент писав, що в фальшиво-сентиментальній книжці Кулжинського багато «двусмысленного и поддельного». На доказ цього він наводить уривки з книги Кулжинського, супроводжуючи їх своїми іронічними репліками: «Много есть деревень на свете (довольно-таки!), но под кротким небом Малороссии всякая деревня есть сокращенный эдем, где иногда недостает только добродетели и чувствительного сердца, чтобы людям быть совершенно блаженными (безделицы недостает!..)». Максимович з гирким гумором звертається до закріпачених дівчат-українок: «Вы, девы Малороссии, коих сердца не испорчены романами Вальтера Скотта, у коих був тільки один Роман на винниці — да й того батюшка (поміщик. — П. П.) оддав у рекрути, — вы поймете, оцените, полюбите «Малоросійскую деревню»².

¹ «Розвідки Михайла Драгоманова», т. I, Львів, 1899, стор. 65.

² «Московский телеграф», 1827, ч. VIII, стор. 230—236.

Максимович прохоплювався антикріпосницькими нотами і в інших працях. У статті «О правописании малоросійского языка. Письмо к Основьяненку» (1842) він писав: «Украинские думы, изданные князем Цертелевым, не находили себе сочувствия у наших панов-земляков, которые, при выхвисти в народе своем видеть только рабочего мужика или горького пьяницу, не подозревали и в песнях народных ничего, достойного внимания»¹.

Крім першого збірника українських пісень 1827 р., Максимович згодом видав (за іншими планами) ще два збірники: «Украинские народные песни» (М., 1834) і «Сборник народных украинских песен» (К., 1849). Збірник 1834 р. Гоголь назвав «прекрасным» і написав з приводу цього видання свою знамениту статтю «О малоросійских песнях». До збірника 1834 р. Максимович видав нотний додаток з мелодіями 25-и пісень («Голоса украинских песень»), гармонізований відомим російським композитором О. О. Аляб'євим. Творча співдружність Максимовича з Аляб'євим — один з яскравих прикладів російсько-українського культурного єднання.

Пізніше, в 50-х роках, Максимович написав цінну фольклорно-етнографічну монографію: «Дни и месяцы украинского селянина». В ній учений зробив спробу не тільки описати, а й дослідити річне коло трудового життя та побуту українських селян у зв'язку з їх пісенністю. Показавши в основі цього огляду саме трудове життя селян, Максимович почав монографію не з різдвяно-новорічних обрядів (як це звичайно робилося), а з весняних робіт селянина.

¹ Альманах Максимовича «Киевлянин», кн. II, 1842. Передруковано у виданні «Собрание сочинений М. А. Максимовича», т. III, К., 1880, стор. 312—313.

Першу частину цієї праці «Весна» автор сам опублікував у 1856 р. Пізніше М. О. Некрасов використав «Весну» Максимовича при створенні свого вірша «Зеленый шум».

Другу частину — «Лето» Максимович цілком підготував до друку, але вона чомусь залишилась неопублікованою і навіть невідомою в науці. Цю частину нам пощастило розшукати і вперше опублікувати в 1947 р. в одному з видань Академії наук УРСР¹.

Важливо відзначити, що в цій праці Максимович заперечував спроби представників реакційної «теорії офіційної народності» використовувати етнографію і фольклор для релігійної пропаганди, зокрема для обгрунтування «єдинобожия». Крім того, на матеріалі поезії й звичаїв українського селянства вчений прагнув показати багатобікову спільність російського і українського народів між собою і з іншими слов'янськими народами.

На Україні Максимович працював також в галузі історії. Він одним з перших вбачав у Київській Русі спільний початковий період історії трьох східнослов'янських народів: російського, українського і білоруського.

Слідом за Ломоносовим і декабристами Максимович боровся з антиісторичною і антинародною «норманською теорією» про походження держави й культури Києво-Новгородської Русі від завойовників — норманів. Відомо, що декабристи, зокрема Михайло Орлов і Микита Муравйов, ви-

¹ П. М. Попов, «Дні і місяці українського селянина» М. О. Максимовича (Неопублікована частина). — «Наукові записки Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії», т. I-II, Вид-во АН УРСР, К., 1947, стор. 206—254; його ж творчість, «Наукові записки Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії», т. III, К., 1954, стор. 140—151.

сунули положення про те, що історія належить не царям, а народам і що задовго до так званого «призвання» варязьких князів існував у східних слов'ян тривалий «дюрюриковський» період на-родовладдя¹.

Позиція Максимовича в питанні про слов'янське походження Русі дістала позитивний відгук у російських революціонерів-демократів. Так, М. О. Добролюбов у рецензії на роботу М. Погодіна «Норманский период русской истории» (1859), розгромивши «норманську теорію» Погодіна, схвалив спробу Максимовича боротися проти цієї теорії².

В особі Максимовича історична наука того часу знайшла особливо послідовного поборника дружби й єднання українського і російського народів. Учений високо цинив не тільки єднання в минулому — у предків східнослов'янських народів, — а й пізніше їх возз'єднання під проводом Богдана Хмельницького.

Як і Рилеев та близький до декабризму Ф. Глінка, Максимович виявляв особливий шітет до Богдана Хмельницького, якого вважав геніальним виразником волі українського народу до возз'єднання з Росією. «Московская и Киевская Русь, — писав учений, — две стороны одного русского мира, надолго разрозненные и даже противостоящие друг другу, сошлись *воедино* усилиями Богдана... это дает Богдану полное право, чтобы память его была драгоценной и для великороссіянина, и для всей Руси»³.

¹ «Литературное наследство», т. 59. Декабристы-литераторы, I. Изд-во АН СССР, М., 1954, стор. 557—598.

² Н. А. Добролюбов, Полное собр. соч. в шести томах, т. 5, М., 1941, стор. 360—363.

³ «Собр. соч. М. А. Максимовича», т. I, К., 1876, стор. 397. Підкреслення Максимовича. Слово «русский» у зна-

Про возз'єднання України з Росією Максимович написав кілька розвідок. Богдан Хмельницький належав до його улюблених історичних героїв. Вчений був ініціатором спорудження пам'ятника Хмельницькому в Києві.

Все своє життя Максимович обстоював ідею про те, що Росія і Україна — країни, генетично та історично близько споріднені між собою; він ніколи не протиставляв їх одна одній, як робили це буржуазні націоналісти.

Для возз'єднаної, могутньої Русі вчений-патріот передбачав славне майбутнє. Максимович був переконаний у тому, що настане час, коли «Росія должна будет явить собою новое, самое высокое, полное и прочное, самое жизненное образование человеческого духа и составит средоточие просвещенного мира»¹.

Будучи вченим прогресивного, демократичного напрямку, Максимович звертав велику увагу на розробку теми про збройну визвольну боротьбу народних мас. Його, зокрема, цікавило повстання селян проти панів-кріпосників під час Коліївщини 1768 р.

У 1840 р., готуючи до друку першу книгу свого альманаху «Киевлянин», Максимович написав для неї історичну розвідку «Сказание о Колывшине». На цю роботу вчений особливо розраховував як на провідну, програмну. Але царська цензура не тільки заборонила друкувати цю статтю, а й надіслала її до Петербурга «при особом инении». Максимовичу треба було давати письмове пояснення. Тільки після смерті автора це цінне

ченні «східнослов'янський» Максимович завжди писав з одним с (від слова «Русь»).

¹ М. А. Максимович, О русском просвещении. — «Телескоп», М., 1832, № 2, стор. 181.

дослідження надруковано як архівний матеріал¹. Були у Максимовича й інші сутічки з цензурою.

Та невдача з працею про Коліївщину не спинила вченого. У 1845 р. він знов повернувся до теми народних повстань у дослідженні «Известия о гайдамаках», де по суті розгромив книгу реакційного історика Скальковського «Наезды гайдамаков на Западную Украину в XVIII стол.» Не випадково в тому ж 1845 р. Шевченко в творі «Холодний Яр» піддав нищівній критиці ту саму книгу Скальковського. У співдружності з Шевченком Максимович виступав і в інших випадках (проти Т. Падурри, П. Куліша).

Взаємовідносини Максимовича з Шевченком були давніми (з 1843 р.) і дружніми, однак складними. Максимович не був політичним однодумцем Шевченка, не розумів глибоко революційної суті його творчості. Шевченко, однак, високо цинив наукові праці Максимовича і зберігав їх у своїй особистій бібліотеці.

Видатними були заслуги М. О. Максимовича в галузі філології, у вивченні мови й літератури східних слов'ян.

У своїх мовознавчих працях Максимович вперше висловив багато положень, які ввійшли в основний фонд історії слов'янських мов. Як і в інших галузях науки, Максимович і в мовознавстві був свідомим продовжувачем традиції Ломоносова, якого вважав геніальним, універсальним ученим, «нашим русским первославянином и учителем»².

Досі зберігають свою першорядну цінність дослідження Максимовича про «Слово о полку

¹ «Русский архив», 1875, № 5, Передрук. у «Собр. соч. М. А. Максимовича», т. I, стор. 623—653.

² «Собр. соч. М. А. Максимовича», т. III, стор. 188—189.

Ігоревім», особливо з боку його народності та художності. Одним з перших Максимович порівнював «Слово» з народною поезією, притому однаково — як з українською, так і з російською. Своїм дослідженням «Слова о полку Ігоревім» як спільної спадщини східнослов'янських народів Максимович першим став на правильну, справді наукову позицію, якої, з деякими уточненнями, дотримується і наша, радянська наука.

Великими є заслуги М. О. Максимовича в галузі історії нової та сучасної літератури. Про правильну позицію Максимовича в дискусійному тоді питанні про народність «Полтавы» Пушкіна і «Вечеров» Гоголя схвально писав Белінський. Крім того, критик дав позитивний відзив про альманах Максимовича «Киевлянин» (кн. I, 1840).

Слід відзначити прогресивну позицію Максимовича в спірному тоді питанні про розвиток мови й літератури Західної України. Вчений закликав письменників Галичини рівнятися не на штучне, архаїчне галицьке «язычіє», а на справжню народну мову, на мову трудящих мас, на мову їх прислів'їв, казок і особливо — чудових народних пісень.

Підтримка Максимовичем єдиної літературної української мови в той час, коли український народ був розділений політичними кордонами і реакційні іноземні уряди намагалися відірвати Західну Україну від Східної, а тим самим від Росії, — мала безумовно прогресивне значення.

Після виходу у відставку в 1845 р. Максимович переїхав на постійне життя на свою дачу «Михайлова гора» поблизу с. Прохорівки на Дніпрі. Це було свого роду добровільне заслання, в якому вчений страждав (як він говорив) від трьох

бід: безлюддя, безкнижжя, безгрошів'я. Не забезпечений матеріально, не задоволений морально, Максимович не раз ставив питання про повернення його на штатну посаду, але царський уряд незмінно відхиляв ці пропозиції вченого з світовим ім'ям, не будучи зацікавлений в роботі прогресивного діяча¹. Лише наприкінці життя Максимович був обраний членом-кореспондентом Петербурзької Академії наук та почесним членом ряду університетів і наукових товариств.

М. О. Максимович помер 10(22) листопада 1873 р.; поховали його на Михайловій горі.

В короткому нарисі життя і творчості Максимовича немає можливості розглядати всю його величезну спадщину, яка налічує до 400 праць. Ми, зокрема, не сказали про нього як педагога, археолога, бібліолога, поета, журналіста. Це — завдання докладної біографії вченого, яка, на жаль, досі ще не написана. Але і без цього можна вважати встановленим, що Максимович був видатним прогресивним вченим, вченим-демократом, вченим-просвітителем.

Громадськість СРСР високо оцінила заслуги М. О. Максимовича перед вітчизняною та слов'янською наукою. В 1927 р. було відзначено сторіччя першого збірника українських народних пісень Максимовича. З нагоди цього ювілею Московській державній університет надіслав Академії наук УРСР адрес, в якому підкреслено прогресивність і універсальність Максимовича, але особливо — його глибоку відданість ідеї російсько-української дружби. Наводимо його текст: «Первый

¹ «Скорбяная страничка из жизни М. А. Максимовича». — В зб. «Памяти М. А. Максимовича», К. 1898, стор. 56—90 (відбитка з журналу «Киевская старина»).

Московский государственный университет горячо приветствует Украинскую Академию наук с вековой годовщиной издания «Малороссийских песен», обнародованных великим ученым Михаилом Александровичем Максимовичем.

Московский университет неизменно чтит память Максимовича, своего воспитанника и преподавателя, естествознателя и филолога, ученого и общественного деятеля, философа и поэта. Разносторонность интересов, знаний и работ ставят Максимовича в ряд универсальных мыслителей Европы.

Труды Максимовича по выяснению национальной поэтической стихии в языке и литературе восточных славян, бывшие откровением для своего времени, и в текущие дни остаются источником творчества русских литературоведов и филологов. Украинцев по своему национальному влечению, Максимович, подобно Гоголю, трудился с редким беспристрастием в общерусских интересах, и нет культурного центра России, где бы не воспитывались его трудами»¹.

У травні 1954 р. під час урочистого святкування 300-річчя возз'єднання України з Росією не раз згадувалося ім'я Максимовича. Так, на ювілейній сесії Верховної Ради РРФСР у доповіді голови Ради Міністрів РРФСР названо було трьох найвидатніших представників української науки: енциклопедиста Максимовича, філолога Потебню і математика Вороного.

У вересні 1954 р. відзначалося 150-річчя з дня народження Максимовича. Заслуги вченого були підсумовані в доповідях, виставках, у дру-

¹ Адрес цей у 1927 р. демонструвався на виставці, присвяченій 100-річчю першого збірника Максимовича і був опублікований у тодішній пресі.

кованих працях¹. Ім'ям Максимовича названо одну з вулиць м. Києва.

Постать і спадщина Максимовича продовжують цікавити вчений світ і широку громадськість Радянського Союзу та слов'янських країн. Наше видання є відповіддю на цей широкий інтерес.

III

За яких обставин М. О. Максимович видав «Малороссийские песни», який склад і які особливості цього збірника, яке його значення в історії культури й громадськості?

У своїй автобіографії Максимович писав: «В январе 1827 года я выдержал магистерский экзамен. Утомленный этим экзаменом, я взял отпуск на 21 день и, отгуляв масленицу в Малороссии в доме отцовском, воротился в Москву с богатой жатвою малороссийских песень. В продолжение великого поста написал я магистерское рассуждение «О системах растительного царства» и, напечатав оное, публично защитил 30 июня. Между тем, уже печатались мои «Малороссийские песни» с объяснением и сравнительным словарем, для которого я в продолжение вакаций прочел и славянскую грамматику Дубровского, и сербский словарь Вука Стефановича (Караджича. — П. П.)... а напечатались они изданием С. А. Соболевского.

¹ Д. Остришин, М. О. Максимович — видатний український учений, «Комуніст України», К., 1953, № 5, стор. 52—56; П. М. Попов, М. О. Максимович, «Вісник АН УРСР», К., 1954, № 10, стор. 55—65; Д. Остришин, Світлогляд М. О. Максимовича, Держполітвидав УРСР, К., 1960. Багато зробили для з'ясування заслуг Максимовича історики вітчизняного природознавства С. Р. Миклушинський, А. А. Щербаківа, Б. Е. Райков, на Україні — І. П. Білоконь та ін.

И вышли они тогда в великую славу, и у нас, на Руси, и в славянщине западной...»¹.

Треба тільки дивуватись, яким чином 23-річний Максимович міг водночас написати й захистити дисертацію на природознавчу тему і працювати над підготовкою до видання збірника українських пісень. Уже одне це свідчить про виняткову талановитість і працездатність молодого вченого. Пізніше він признавався: «Ботаника не мешала мне заниматься русскою историею и русскою словесностью»².

В автобіографії Максимович зазначає, що надрукував свій збірник українських пісень 1827 р. «иждвением С. А. Соболевского». Треба внести деяке уточнення. Як видно з листа Соболевського до Максимовича з Петербурга від 28 травня 1835 р., Соболевський позичив тимчасово Максимовичеві потрібну суму грошей (близько 500 крб.) і пізніше просив її повернути³. Хоч це була не пожертва, а тільки позика, проте вона відіграла велику роль у справі видання українських пісень. Без цієї допомоги збірник 1827 р. навряд би побачив світ.

С. О. Соболевський, відомий бібліограф і бібліофіл, був приятелем Пушкіна і Міцкевича. В 20—30-х роках він і сам захопився думкою видати, разом з Пушкіним, великий збірник російських народних пісень. Можливо, ідея про окреме видання українських народних пісень з'явилася у Максимовича не без впливу Пушкіна і Соболевського.

¹ Цит. за автографом автобіографії Максимовича, який зберігається у відділі рукописів ДПБ АН УРСР, № 1, 577 (1471), арк. 8.

² «Собр. соч. М. А. Максимовича», т. III, стор. 244.

³ Автограф цього листа зберігається у відділі рукописів ДПБ УРСР, № III, 5334.

Збірник українських пісень, що його переведаємо, має заголовок: «Малороссийские песни, издаваемые М. Максимовичем. Москва. В Типографии Августа Семена при императорской Медико-Хирургической Академии, 1827». На звороті — цензурний дозвіл, підписаний у квітні 1827 р. ординарним професором Московського університету Іваном Снігирьовим, що був одним з тодішніх видатних знавців фольклору.

Книга видана в невеликому, майже кишеньковому форматі, в 16-у долю аркуша (10 см × 13 см). Друкарський склад книжки: дві титульні сторінки нумеровані + XXXVI («Предисловие») + 234 (основна частина) + 9 сторінок (Додаток). Папір має філігранну дату «1827» і фабричний водяний знак: «ГФБУ», тобто Глинковская фабрика бумаги Усачева» (в Богородському пов., Московської губ.)¹.

В заголовку Максимович назвав пісні, видані ним, «малороссийскими». Він пізніше пояснював цю термінологію: «Название «Малороссийский язык» взято мною с заглавного листа «Энеиды» Котляревского». В заголовках наступних своїх фольклорних збірників (1834 і 1849 рр.) Максимович називає пісні вже інакше — «українськими».

Після «Предисловия» на 36 сторінках, нумерованих римськими цифрами, маємо на 180 сторінках тексти пісень, розподілені на чотири книги. В трьох книгах міститься 100 пісень, і в четвертій книзі — 22 обрядові пісні, чомусь нумеровані

¹ С. А. Клепиков, Філіграні і штемпелі на бумазі російського і іноземного виробництва XVII—XX століть. Изд-во Всесоюзной книжной палаты, М., 1959, стор. 47, філігрань № 224.

окремо. Далі, на стор. 181—212, — «Словарь»; на стор. 213—222 — «Примечания»; на стор. 223—228 — «Прибавление» з 5 піснями, одержаними від І. М. Лобойка; на стор. 229—233 — «Оглавление»; на стор. 234 — «Опечатки».

Отже, всіх пісень у книзі 127.

Розглянемо основні складові частини збірника за їх змістом.

Спинимося передусім на передмові до збірника «Малороссийские песни» (1827). Передмова ця являє собою надзвичайно важливу, по суті першу теоретичну працю, з якої і слід починати історію української фольклористики як науки.

У цій передмові Максимович декларував демократичну позицію у підході до фольклору і — через фольклор — до літератури: їх творить народ, а не панівні класи. Народність і самотність проголошено основними рисами національної літератури.

Пізніше Т. Г. Шевченко і російські критики-демократи піднесли принцип народності на новий, революційно-демократичний щабель, а — на противагу цьому — урядова царсько-бюрократична верхівка згодом, у 1834 р., оголосила реакційний принцип так званої «офіційної народності».

У передмові до збірника 1827 р. важливим було вже те, що тут вказувалося на найтісніший, органічний зв'язок творчості народу з його життям, побутом і звичаями, з національною літературою, вільною від рабського наслідування іноземних зразків. Відомо, що саме ці принципи були покладені в основу теоретичних поглядів і поетичної та критичної практики декабристів, Пушкіна, Гоголя.

Перший збірник українських народних пісень Максимовича вийшов у світ всього через півтора

року після збройного повстання декабристів. Урядник мав зв'язок з особами, причетними до декабристського руху. Отже, не дивно, що й на збірнику це позначилося.

Близьким соратником декабристів був О. М. Сомов, який звичайно виступав під псевдонімом Порфирія Байського. В 1825—1833 рр. Сомов, разом з Дельвігом, видавав альманах «Северные цветы». В 1823 р. Сомов надрукував у декабристському журналі важливу програмну статтю «О романтической поэзии». Рівняючись на поетичну практику Рилеєва та інших декабристів, автор обстоював передусім героїчні мотиви в народній творчості й літературі. Сомов урочисто проголошував: «...пусть... певцы русские станут на чреде великих певцов древности и времен позднейших не заимствованными новыми красотами поэзии! Пусть в их песнях высокие отвечиваются, как в чистом потоке, дух народа и свойства языка богатого и великолепного, способного в самых звуках передавать и громы победные, и боренье стихии, и пылкие порывы страстей необузданных, и клики радости, и унылые отзвуки скорби!»¹

О. Сомов тут говорить про високу історико-героїчну поезію. Для декабристів це було дуже цінно, оскільки народна поезія давала літературі багато героїчних сюжетів з минулого, які були зразком і для сучасності.

Як не поважали декабристи та діячі, що їм співчували, давні героїчні традиції, але ще вище вони ставили сучасність. Основною проблемою була для них боротьба проти царизму і кріпосництва.

¹ «Соревнователь просвещения и благотворения», 1823, ч. 24, стор. 146—147 і окремо: СПб., 1823.

Саме такого напряму тримався один з найвидатніших декабристів — В. К. Кюхельбекер, зокрема в своїй програмній статті «О направлении нашей поэзии, особенно лирической, в последнее десятилетие»¹.

В цьому блискучому трактаті Кюхельбекер пішов далі Сомова в з'ясуванні ролі й визначення народної поезії для сучасності й для сучасної літератури. Кюхельбекер обстоював думку, що література повинна бути не тільки «справді руською», без плазування перед іноземними зразками, а й глибоко демократичною; не тільки історично-значущою, а й поєднаною з сучасним моральним станом народу, з «правами отечественными», з «песнями и сказаниями народными».

Ось рядки з цієї фольклорно-літературної декларації Кюхельбекера: «...да создастся для славы России поэзия истинно русская; да будет святая Русь не только в гражданском, но и в нравственном мире первой державой во вселенной! Вера праотцев, нравы отечественные, летописи, песни и сказания народные — лучшие, чистейшие, вернейшие источники для нашей словесности»².

Як видно вже з заголовка статті Кюхельбекера «О направлении нашей поэзии, особенно лирической, в последнее десятилетие», першорядна увага віддавалася сучасній (тобто за останнє десятиріччя після Вітчизняної війни 1812 р.— П. П.) і саме ліричній поезії.

Цю настанову Максимович прийняв до виконання. Свій перший фольклорний збірник він не випадково присвятив переважно сучасній і саме

¹ Альманах «Мнемозина», ч. II, М., 1824.

² Тут і далі в цитатах розрядка наша. — П. П.

ліричній пісні. Але дослідивши спеціально це питання, ми можемо сказати й більше. Незважаючи на зовсім ще недавній політичний розгром декабризму, Максимович у своїй вступній статті перекаликається (навіть текстуально) з програмною статтею Кюхельбекера. Вчений дослівно цитує її, розуміється, не називаючи імені автора — Кюхельбекера, засудженого на каторгу. Вираз: «Да создастся поэзия истинно Руская!» дослівно взятий Максимовичем з декларації Кюхельбекера. Ми можемо тільки дивуватися, як ні в той час, ні пізніше цього не помітили.

На побажання, висловлене Кюхельбекером: «Да создастся для славы России поэзия истинно русская!», — Максимович на початку своєї передмови відповідає позитивно:

«Наступило, кажется, то время, когда познают истинную цену народности; начинает уже сбываться желание — да создастся поэзия истинно Руская! Лучшие наши поэты уже не в основу и образец своих творений поставляют произведения иноплеменные; но только средством к полнейшему развитию самобытной поэзии, которая зачалась на родимой почве, долге была заглушаема пересадками иностранными и только изредка сквозь них пробивалась.

В сем отношении большое внимание заслуживают памятники, в коих полнее выражалась бы народность: это суть песни — где звучит душа, движима чувством, и сказки — где отсвечивается фантазия народная» (стор. I—II).

Як бачимо, перекаликання між Кюхельбекером і Максимовичем не тільки цитатне, а й посутне. Максимович урочисто заявляє, що уже настав час, коли пізнають справжню ціну народності, уже збувається бажання, висловлене одним з вождів де-

кабризму, палким провісником народності й найтіснішого зв'язку літератури з народною поезією, в першу чергу ліричною.

Зосереджуючи в збірнику 1827 р. свою увагу переважно на ліричних піснях, Максимович не відкидав і казкового епосу (у Кюхельбекера це позначено ширше: не «сказки», а «сказання»).

Далі в передмові підкреслюється, що особливою цінністю і красою («изяществом») відзначаються пісні слов'янських народів і серед них — українські народні пісні, які «между песнями племен славянских занимают одно из первых мест» (стор. III). Автор публікує їх, будучи переконаний, що українські пісні «будут любопытны и даже во многих отношениях полезны для нашей словесности» (стор. III).

Дуже важливо відзначити, що в 1832 р. Кюхельбекер, перебуваючи в Сибіру, прочитав «Малороссийские песни» Максимовича і знайшов там пісні «превосходные». Цей відзив нещодавно знайдений в ще не опублікованому щоденнику Кюхельбекера¹.

Далі в своїй передмові Максимович, шукаючи особливості, своєрідні риси українського народу і його творчості (само по собі це шукання природне, бо кожна своєрідність передбачає і подібне, і різне), вказує як на одну з найважливіших особливостей українського народу, його мови, його поезії, — на проміжне становище між Європою і Азією, Заходом і Сходом, Північчю і Півднем.

Дослідник говорить далі про багату складність історичного життя українського народу: «Скоропостижное (в значенні «одночасове»). — П. П.) сое-

¹ В. Базанов, Очерки декабристской литературы. Поэзия, ГИХЛ, М.—Л., 1961, стор. 307, прим. 2.

динение трех первоначальных образов жизни — некогда наезднической, буйной, беззаботной, — с ленивым однообразием и скудостью жизни пастушеской и оседлостно земледельческой — вот что составило потом особенность малороссиян, заметную еще и доньше, по причине малолюдскости. Из сего очерка может сделаться несколько понятным и содержание и характер их песен» (стор. V—VI).

Певну увагу Максимович приділяє українським думам. Ці думи «и ныне еще поют слепцы-бандуристы, коих можно назвать малороссийскими рапсодами» (стор. VII).

Хоч перший збірник українських дум і був уже виданий у 1819 р. Цертелєвим, але жанрово думи не були цим видавцем відокремлені від пісень. Максимович вперше (можливо, під впливом ранішої спроби Рилєєва) ввів у науку термін «дума» в застосуванні до тих народно-поетичних творів, які відрізняються від пісень і становлять особливий, специфічний жанр української народної поезії.

У збірнику 1827 р. Максимович дав тільки дві думи в передруку із збірника Цертелєва: «Виїзд козака на війну» (№ XVI, без заголовка) і «Дума про похід Хмельницького в Молдавію» (№ XXI). Упорядник у примітках сумлінно позначив джерело, звідки взяв ці тексти (стор. 214—215).

Хоч Максимович і заявив, що не ставить своїм завданням дати повну систематизацію українських народних пісень («предоставляю другим приводить оные в систему и выводит дальнейшее последствия», стор. III—IV), однак насправді він робить таку спробу, — вперше в українській фольклористиці. Він визначає головні групи україн-

ських народних пісень за їх змістом та історично-побутовим характером.

Переходом від суто історичних пісень і дум до побутових ліричних пісень є, за Максимовичем, пісні козацькі — з домашнього побуту козаків, а також українські балади, пісні про «вимишлені події», наприклад про Твардовського або про побудову Києва.

Виходячи з своєї, на наш погляд, невірної концепції про певну роз'єднаність в українському народі жіночої і чоловічої половини внаслідок особливо войовничого характеру історії України (тут невірне ототожнення українського народу з козацтвом), а також внаслідок впливу класифікації сербських народних пісень у збірниках основоположника сербської фольклористики, літературної мови та правопису Вука Караджича Максимович поділяє і українські народні пісні на дві головні групи: пісні жіночі й пісні чоловічі.

Розподіл народних пісень на чоловічі й жіночі, можливо, був більш виправданий у південних слов'ян у добу їх боротьби з турецькою навалою, але він не відповідає характеру народних пісень у поляків і українців. Проте цього погляду додержувався не тільки Максимович, а й, слідом за ним, Я. Головацький. У поляків приймав цей розподіл Вацлав з Олеська.

Вбачаючи в жіночій половині головні властивості «корінного племені» (стор. V), Максимович відносить до жіночих пісень передусім пісні оповідальні (про *Лемерівну*, *Бондарівну*), що показують, на його думку, ті «притеснення і неистовства, какиє терпела действительно Малороссия от Канёвских и других панов» (стор. VIII). Сюди ж, до жіночих пісень, Максимович відносить більшу частину пісень про кохання («любовные»);

чоловічі пісні про кохання здаються дослідникові належними до пізнішого часу.

До жіночих пісень Максимович зараховує більшість пісень обрядових, в яких відчувається «печать древней славянской мифологии». Обрядові пісні, на думку Максимовича, «представляют собою образцы весьма изящной, естественной идиалли» — веснянки, троїцькі, весільні, обжинкові та інші пісні, зібрані в IV книзі збірника 1827 р. «В сем отношении едва ли какая страна может назваться столь песенною, как Малороссия: там каждое время года, каждое занятие, к сельскому быту и жизни семейственной относящееся, сопровождаются особенными песнями» (стор. IX).

Окремі групи становлять, за системою Максимовича, пісні «веселі», «забавні», «карикатурні», нарешті, пісні танечні, які часто відзначаються «весьма хорошою» музикою і за змістом дуже дотепні.

В поетичній формі українських народних пісень, як і в їх мові, Максимович вбачає щось середнє між російськими й польськими піснями. З російськими їх об'єднує тонічний розмір, а з польськими — часта рима та нахил до зменшувальних зворотів, які надають їм ніжності й гармонії (стор. XII—XIII).

Далі Максимович подає порівняльну характеристику російських і українських пісень за їх змістом, характером і загальним тоном. В цій характеристиці є явно невірні, з нашого погляду, твердження, але для історії фольклористики вони мають певний інтерес.

Автор цілком невірно характеризує російські пісні як вияв покірності долі, відриву від дійсності, як вияв глибокої туги, а українські — як вияв активності, сили почуття, драматизму форми, лаконізму мови. Тільки в піснях обрядових автор не

вбачає такої різниці, вважаючи їх дуже близькими між собою, розглядаючи їх як спільну слов'янську спадщину.

«Что касается до пения, — пише Максимович, — то у русских гораздо лучше поют мужчины — это как бы их принадлежность; в Малороссии сею способностью, и часто в высокой степени, обладает пол женский» (стор. XVIII—XIX).

Власне музикальну сторону Максимович вважає однаково високою в російських і українських піснях, але в останніх вбачає більше різноманітності. За автором, у російських піснях більше роздолля, широти, простору, а в українських, — мовляв, сильніша пристрасть (стор. XIX).

Характеризуючи зібрання, Максимович вважає його першим: «Особого собрания собственно малороссийских песен еще не было» (стор. XIX). Окремих пісень у періодичних виданнях та в популярних, не наукових (так званих любочних) пісенниках автор справедливо не бере до уваги.

Свій збірник Максимович побудував як збірник ви б р а н и х пісень, найцікавіших, на його думку, — або за змістом, або за поетичною формою, або за побутовими ознаками. Упорядник не подавав варіантів вибраних пісень, але, очевидно, добре усвідомлював важливість проблеми варіантності народної поезії, бо в кінці вступної статті пише: «Варианты, коих у меня собрано довольно большое количество, могут быть изданы после» (стор. XXXVI).

Упорядник спиняється далі на інших особливостях зібраних пісень, наприклад, на їх мові й правописі, на їх віршовій структурі.

У передмові Максимович посилається на праці своїх попередників, як вітчизняних, так і іно-

земних. Цертелеву Максимович висловлює подяку за доставку деяких пісень і за поради (стор. XXXVI). Упорядник посилається також на статтю Цертелева в журналі «Вестник Европы» (1827, № 12), солідаризуючись з його думкою про те, що в російських піснях кращий описовий (епічний? — П. П.), а в українських — «драматичний» (діалогічний? — П. П.) виклад предмета.

З сучасних російських фольклористичних праць Максимович посилається на важливий збірник, виданий близьким до декабристів письменником М. І. Гнедичем, — «Простонародные песни нынешних греков» (СПб., 1825). В цьому збірнику опубліковані повстанські пісні клефтів, революційних борців за визволення Греції від турецького гніту. В примітці до подібних між собою IV, VI, XI, XII, XCV пісень Максимович зауважує, що ці прекрасні українські пісні нагадують Байронову любиму грецьку пісню «Останне прощання клефта».

Цінне зауваження Максимовича і про сподненість українських пісень про смерть одинокого козака або чумака в полі з класичними російськими піснями «Уж как пал туман на синее море», або «Ах вы горы, горы крутые», або «Ах ты поле, поле мое, поле чистое». «Одинаковые сравнения, или, по крайней мере, способы сравнения находятся в одной из самых лучших песен русских: «Не шуми, мати, зеленая дубравушка» и во многих других» (стор. 213—214).

Із зарубіжних праць Максимович використовує сербські (ми вже говорили про його знайомство із збірниками сербських пісень та з спробою їх класифікації Вуком Караджичем) та польські.

Максимовичу відома була (в російському перекладі) стаття польського поета і естетика родом

з Галичини Казимира Бродзінського. В статті Бродзінського «О народных песнях славян» («Вестник Европы», 1826, № 13), за словами Максимовича, «багато сказано дуже хорошого», зокрема про те, що «славяне остаються ныне народом единственным, которого вкус, обычаи и песни — напоминают нам картину Греции древней» (стор. III). Максимович наводить з цієї статті цікаве порівняння сербських пісень з українськими думами: «Малороссийские думы известнее сербских песней. В них гораздо более сладкой меланхолии; в песнях же военных более силы и картин притических» (стор. VI).

Максимовичу були відомі праці польського археолога, етнографа і фольклориста Зоріана Доленги-Ходаковського. Він познайомив Максимовича з українськими закливальними піснями, які, на його думку, подібні до скандинавських пісень.

Максимович не обминає й західноукраїнських пісенних текстів, які запозичає з львівського видання польською мовою «Pieśngzyp Lwowski» 20-х років XIX ст.

Західноукраїнські пісенні тексти упорядник вводить у свій збірник і з іншого джерела — із збірника професора Віленського університету І. М. Лобойка. Лобойко був вихованцем Харківського університету в добу його заснування. З 1821 р. Лобойко завідував кафедрою російської історії та літератури у Віленському університеті.

До переїзду у Вільно Лобойко жив у Петербурзі, де був членом та бібліотекарем продекабристського «Вольного общества любителей российской словесности». Він брав участь у періодичному органі цього товариства «Соревнователь просвещения и благотворения» (СПб., 1818—1825), в якому співробітничали К. Ф. Рилеев, Ф. М. Глін-

ка, В. К. Кюхельбекер, О. О. Бестужев, А. А. Дельвіг та ін. Тут же виступав згаданий нами, теж близький до декабристів О. С. Сомов.

Зв'язки Лобойка з декабристами не могли не відбитися на його суспільно-політичних поглядах. Хоч він і не належав до декабристів, але співчував їм і висловлював волелюбні думки. Лобойко залишив цікаві спогади про Рилеева¹.

Лобойко був добре знайомий з Максимовичем. Довідавшись, що Максимович готує до видання збірник українських пісень, Лобойко надіслав йому з Вільна збірник західноукраїнських пісень. Максимович вибрав з них п'ять зразків і вмістив їх у «Додатку», бо основна частина книги вже друкувалася. Решту пісень він обіцяв опублікувати у другому виданні збірника. Тоді, мовляв, будуть видані й мелодії («голоси») цих пісень, теж, мабуть, надіслані Лобойком. Окремі пісні Лобойка мають позначення про місцевості, де вони побутують: першу пісню «співають біля Тереховля в Галичині», четверту «співають у Галичині», п'яту — «співають біля Дубна».

Одна з пісень, надісланих Лобойком (№ 2), згадує про бешкетника — чарівника, пана-кріпосника Твардовського. Подібну баладу під назвою «Твардовський» в літературній обробці П. П. Гулака-Артемовського Максимович вміщує як додаток на сторінках з окремою пагінацією (стор. 1—9). В примітці Максимович зазначає, що балада «Твардовський» передрукована ним з «Вестника Европы» (1827, № 6) та з «Славянина» (1827, № 27).

¹ Докладніше про І. М. Лобойка див. В. В. Данилов, Воспоминания о Рилееве И. Н. Лобойко. — В зб. «Декабристы и их время», Изд-во АН СССР, М.—Л., 1951, стор. 23—26.

Характеризуючи зміст збірника Максимовича 1827 р., слід відзначити, що він, за тогочасним звичаєм, не позбавлений і мовознавчих частин. Як при «Енеїді» І. Котляревського (СПб., 1798), при «Опыте» М. Цертелева (СПб., 1819), при «Грамматике малороссийского наречия» О. Павловського (СПб., 1818) були видані невеликі словники незрозумілих для російського читача українських слів, так і тут, на стор. 181—212, вміщено «Словарь», тобто список слів, відмінних від російських, із зазначенням (не завжди правдивим) їх споріднення з іншими слов'янськими мовами, переважно польською і сербською.

У передмові Максимович обстоював винайдений ним етимологічний правопис: «Я хочу удерживать коренные буквы; а в тех случаях, где они выговариваются иначе, отмечать только их особенным знаком...^А» (стор. XXV—XXVI). Автор обгрунтовує цю свою систему бажанням сприяти російсько-українському культурному єднанню: «...пишу не для одних малороссиян, но и для русских, кои непонятно будет многое, если писать по произношению (тобто коли писати за чисто фонетичним принципом.— П. П.) и не сблизить хотя несколько правописания малороссийского с руским» (стор. XXVI). В цьому є певна рація, але практика не підтримала правопису Максимовича, і в наш час цей правопис має лише історичне значення.

Тексти пісень для свого першого збірника Максимович, за всіма даними, записав особисто, з уст народу, крім тих випадків, коли одержував готові записи від інших осіб: М. А. Цертелева, І. М. Снігирьова, І. М. Лобойка, Є. М. Богаєвської, П. І. Лузанова.

Невелика частина пісень, вміщених у збірнику,

була попередньо надрукована в журналах і альманахах. У цих часткових публікаціях Максимович іноді робив точніші фольклорні «паспорти», яких в основному збірнику не повторював. Наприклад, пісню «Хилилися густі лози» (№ XXIV) він попередньо надрукував у альманаху М. П. Погодіна «Уранія» (М., 1826) з приміткою: «Сию песню поют на берегах Десны, близь Новгорода-Северского, в селе Чаплиевке».

Іноді Максимович уточнював місце запису окремих пісень пізніше, вже після надрукування збірника 1827 р.

Так, наприклад, у своїй праці «Дни и месяцы украинского селянина» (1856) Максимович позначив, що веснянка «Розлилася води на чотирі броди», опублікована в IV частині збірника 1827 р. за № 1 (стор. 159), була записана ним «на берегах р. Шостки, яка спадає в Десну». Троїцька пісня «Ой зав'ю вінки да на всі святкі» (№ 5, стор. 163), за свідченням упорядника в тій же його праці¹, була ним записана теж «на берегах Десни». Це збігається з свідченням автобіографії Максимовича, в якій він розповів, що основну частину збірника 1827 р. записав на початку того ж року протягом трьох тижнів під час відпустки. Кінець цієї відпустки («маслиниці») він провів «в доме отцовском», тобто в Золотоніському повіті на Полтавщині та на Шосткинському пороховому заводі. Пізніше в передмові до третього збірника 1849 р. Максимович визначив походження своєї пісенної збірки так: «Половина их (тобто пісень.— П. П.) собрана мною самим, преимущественно в Полтавской губернии. Другая половина их и множество вариантов получены мною

¹ «Собр. соч. М. А. Максимовича», т. II, К., 1877, стор. 473, 505.

от разных лиц, со всех концов южной Руси» (стор. 3).

Паспортизація пісень — взагалі слабе місце в збірниках Максимовича, як і майже в усіх збірниках того часу. Вчений не дотримувався особливої документальності в фольклорних записах — можливо тому, що розглядав пісні переважно як літературно-художній матеріал.

Фольклорні збірники, видані Максимовичем, різко відрізняються від збірок слов'янофільського і офіційного напрямів (П. Киреевського, О. Терещенка, І. Сахарова, П. Безсонова та ін.). У виданнях Максимовича зовсім немає релігійних пісень, які тоді особливо високо цінилися і залюбки публікувалися слов'янофілами і представниками так званої «офіційної народності». Максимович видавав справді народні пісні — ліричні, героїчні, історичні, сатиричні, гумористичні. Погляди Максимовича на фольклор збігалися з поглядами декабристів, Пушкіна, Гоголя, Шевченка.

Опубліковане Максимовичем народнопісенне багатство довго лишалося в українській фольклористиці неперевершеним — до появи збірника А. Л. Метлинського «Народные южнорусские песни» (К., 1854) і пізніше — до «Трудов этнографическо-статистической экспедиции в западнорусский край. Юго-западный отдел», особливо до величезного п'ятого тома (СПб., 1874), присвяченого українським ліричним пісням.

Про додатки до основного змісту збірника ми вже говорили. Тут треба лише пояснити, чому серед додатків маємо баладу в літературній обробці П. П. Гулака-Артемовського під назвою «Твардовський». Вміщення цієї балади у збірник народних пісень свідчить, по-перше, про антикріпосницький напрям упорядника, по-друге, про один

з виявів польсько-українського єднання, по-третє, про усвідомлення Максимовичем позитивного зв'язку між фольклором і літературою.

Останнє потребує пояснення. Більшість зібраних і опублікованих Максимовичем пісень були суто народними — як за походженням, так і за поширенням. Але серед цих пісень у збірнику трапляються вірші та пісні літературного походження. Такими є, наприклад, пісня № IX — «Ой біда, біда чайці-небозі», авторство якої Максимович приписує Богдану Хмельницькому; або пісня № XXIII — «Всі покою щиро прагнуть» (типовий книжний вірш, що співався); пісня № XXVI — «Віють вітри, віють буйні» — з пісень Котляревського «Наталка Полтавка»; пісня № XLVII: «За Немень іду» — вірш С. Писаревського; пісня № XLVIII: «Іхав козак за Дунай», авторство якої приписувалося С. Климовському, з чим Максимович погоджується; пісня № XCI: «Де ти ходиш, моя доле?» С. Писаревського.

Вірші й пісні літературного походження вміщені в збірник Максимовича не через його необізнаність або недбалість, а цілком свідомо. Упорядник знав про індивідуальне походження деяких пісень, які він опублікував у своєму збірнику поряд з суто народними. Так, наприклад, щодо останньої з позначених вище пісень — «Де ти ходиш, моя доле?» — Максимович сам пише в примітці: «Кажеться мне, что это довольно удачное подражание народным песням, но видно много искусственности» (стор. 217).

Багаті благородним змістом і високою художньою красою пісні, видані в збірнику Максимовича 1827 р., стали не тільки засобом для зображення внутрішнього світу пригнобленого українського селянства; не тільки одним із допоміжних зна-

рядь критики царсько-кріпосницького ладу, а її значним кроком на шляху демократизації тодішньої української і російської літератур, на шляху створення художньо узагальнених образів українського селянства.

Фольклорні збірники, з яких першим був збірник Максимовича 1827 р., сприяли успіху в боротьбі не тільки за народність і самобутність, а й за реалізм у літературах українській і російській.

IV

Збірник пісень М. О. Максимовича 1827 р. дістав загалом дуже сприятливу оцінку. Вона виявлялася в рецензіях, відгуках сучасників, у наслідуваннях цього видання.

Цей успіх добре усвідомлював сам упорядник. Крім наведеного вище місця з його автобіографії, згадаємо зауваження його ж у передмові до другого збірника «Украинские народные песни» (М., 1834): «...я имел удовольствие видеть полный успех оного (тобто попереднього збірника 1827 р.— П. П.), оправдание и распространение некоторых там высказанных мыслей и замечаний моих о языке и песнях малороссийских» (стор. III).

По виході книжки в світ на неї з'явилось п'ять рецензій. Першою і найцікавішою (при всій її короткості) була рецензія Ореста Сомова, вміщена в журналі «Сын отечества»¹.

З Сомовим у Максимовича були давні й близькі стосунки. Обидва однаково негативно виступали в 1827 р. проти угодницької «Малороссийской деревни» І. Кулжинського. Обидва захищали від нападок «Полтаву» Пушкіна і «Вечера» Гого-

¹ «Сын отечества», 1827, т. 115, № 20, стор. 403—405.

ля. Обидва прославляли Богдана Хмельницького як народного героя.

Факт найшвидшого відгуку саме з табору представників розгромленого, але нескореного декабризму знаменний. Сомов називає збірник Максимовича 1827 р. «дуже приємним і важливим подарунком для любителів поезії і мелодії нашої батьківщини». Рецензент вважає Україну «руською Італією», а Максимовича — «людиною, яка досконалим знається в мові та поезії Малоросії». Рецензія закінчується побажанням, щоб автор продовжував свою так щасливо розпочату справу і в другому збірнику вмістив би «багато чудових складом і мелодією пісень, які не ввійшли в це перше видання».

Московський професор історії словесності С. Шевирьов, представник слов'янофільського табору, в журналі «Московский вестник»¹ зробив спробу фахової характеристики збірника Максимовича. Рецензент спиняється на оцінці змісту та систематизації українських пісень, виданих Максимовичем, рекомендує цей збірник російським ученим як взірць для аналогічної роботи.

У рецензії Шевирьова пояснюється особливе значення для науки й літератури ліричних народних пісень, яким віддав перевагу Максимович у своєму першому збірнику. На думку рецензента, в народній ліриці більше, ніж в інших родах поезії, і більше, ніж в образотворчому мистецтві, виявляється дух народу, своєрідний характер його думок і почуттів. Лірична поезія, пише рецензент, як і музика, особливо яскраво відображає різноманітні враження, які робить на людей зовнішній

¹ «Московский вестник», 1827, ч. 6, № XXII, стор. 310—317.

світ. Ось чому в ліричній поезії, як і в музиці, найкраще відбивається характер як цілого народу, так і кожного громадянина, кожного поета. Ось чому музика є постійною супутницею ліричної поезії, мови і освіти кожного народу.

З цими міркуваннями загалом не можна не погодитись. Вони виправдані не тільки теоретично, а й історично. Першим-ліпшим прикладом може бути і сам обговорюваний рецензентом збірник.

При своїй появі і при дальшому поширенні збірник Максимовича 1827 р. зробив велике враження не тільки серед фахових читачів, а й серед широких громадських кіл.

Так, цей збірник одразу ж став любимою книгою юнацтва. Гоголя і Бодяньського ця книжка застала ще в школі. Гоголь заносить у свою учнівську «Книгу всякой всячины» (1826—1827) матеріали з цього збірника. У Бодяньського, як свідчать його товариші по Переяславській семінарії, «благородную охоту к занятиям языком, историей и поэзией его родины» викликали «Малороссийские песни» Максимовича, «и в особенности — одушевленное введение к ним»¹.

Велике враження зробили українські пісні, видані Максимовичем у 1827 р., на тодішнього студента Харківського університету М. І. Костомарова. Про це він розповідає в автобіографії: «Первий раз в жизни добыл я малорусские песни издания Максимовича 1827 года... Меня поразила и увлекла неподдельная прелесть малорусской народной поэзии; я никак не подозревал, чтобы такое изящество, такая глубина и свежесть чув-

¹ А. А. Котляревский. Описи Максимович Бодяньский. — «Сочинения А. А. Котляревского», т. II, СПб., 1889, стор. 432; Н. А. Коидрашов, Описи Максимович Бодяньский, Изд-во МГУ, 1956, стор. 12.

ства были в произведениях народа... Малорусские песни до того охватили все мое чувство и воображение, что в какой-нибудь месяц я уже знал наизусть сборник Максимовича (1827 р.— П. П.), потом принялся за другой сборник его же (1834 р.— П. П.), познакомился с историческими думами и еще более пристрастился к поэзии этого народа»¹.

Народною поезією на основі наміток її, опублікованих Максимовичем, захопився також молодий П. О. Куліш. У своїх спогадах про Костомарова Куліш розповідає, що з обома ними, на двох віддалених кінцях України, трапилася однакова пригода, яка відіграла велику роль в їхньому житті,— Костомарову пощастило придбати в Харкові збірник українських пісень Максимовича 1827 р., а Кулішу — в Новгороді-Сіверському — збірник українських дум і пісень того ж Максимовича 1834 р.²

Вилучив публікації Максимовича 1827 р. на молоді незабаром поширився і за межами тодішньої Росії. Я. Ф. Головацький, будучи студентом Львівського університету, на початку 30-х років власноручно переписав увесь збірник Максимовича 1827 р. з примірника, що був у бібліотеці Осолінських, спочатку в чорновій зшиток, а потім дома весь збірник переписав начисто³.

Незабаром «галицька трійця» — Шашкевич, Головацький і Вагилевич — захопилися думкою «имѣти национальный сборник в родѣ Максимовича».

¹ «Литературное наследие. Автобиография Н. И. Костомарова», СПб., 1890, стор. 28.

² П. А. Кулиш, Воспоминание о Н. И. Костомарове, «Новь», 1885, май, т. IV, № 13, стор. 63.

³ Н. П. Дашкевич, Отзыв о соч. г. Петрова «Отчет о 29 присуждении наград гр. Уварова», СПб., 1888, стор. 92—93.

вича»¹. Так з'явилася згодом «Русалка Дністрова» (Будапешт, 1837).

Іван Франко згадує про працю Максимовича (очевидно, передусім збірник 1827 р.) серед праць, які сприяли тому, що в Галичині звернули увагу «на пісні й оповідання свого рідного народу»².

Але не тільки українська громадськість захоплювалася збірником Максимовича 1827 р. Це видання зробило велике враження і на діячів російської культури.

Пушкін зустрів обидва збірники Максимовича (1827 і 1834 рр.) з великою прихильністю. Поет мав їх в особистій бібліотеці і уважно перечитував. З пісень першого збірника Пушкіну подобалася пісня № XIII (стор. 18—19) «Ой на горі да жінці жнуть». Українські народні пісні Пушкін використав при створенні поєми «Полтава» (написана в 1828 р.). Про це Максимович згадує: «Приятно мне вспомнить, что о «Полтаве» Пушкина я первый (1829) в «Атенее» писал как о поэме народной и исторической. Незабвенно мне, как Мерзляков журил меня за мою статью и как благодарил потом Пушкин»³.

У своїй змістовній промові про Максимовича М. П. Драгоманов у 1873 р. розповідав: «Михайло Александрович розказував нам, що за одної з візит своїх у Пушкіна він застав знаменитого поета за своїм збірником.

— А я обираю ваші пісні,— сказав Пушкін. Він писав тоді «Полтаву», що вийшла у 1829 р. «Полтава» (котру М. А. Максимович мусів обороняти від сучасних критиків) — один із перших

¹ Н. П. Дашкевич, Отзыв о соч. г. Петрова «Отчет о 29 присужденных наград гр. Уварова», стор. 95.

² І. Франко, Твори в двадцяти томах, т. XIX, Держлітвидав України, К., 1956, стор. 651.

³ «Собр. соч. М. А. Максимовича», т. III, стор. 491.

У нас поетичних творів з рисами живої народності в сюжеті і в характерах. Марія Кочубіївна, при всій своїй відносній (по теперішнім поняттям) блідості змалювання,— одна з перших живих руських жіночих осіб у нашій літературі. Годі не бачити, що риси її у Пушкіна навіяні жіночими українськими піснями, так повинні жіночості й палкості»¹.

Цей момент, важливий в історії російсько-українських взаємин, художньо зобразив Максим Рильський у вірші «Рідна мова». Поет згадує, як

І Пушкінові Максимович
Пісні українські позичав...²

Пушкін вважав Максимовича «нашим літератором» і підкреслював як головну його заслугу видання «Малоросійських песен». Про це сам Максимович цікаво розповів у автобіографії: «Когда я приехал в назначенный день к нему на обед (до С. С. Уварова, товарища министра освіти, що ревізував тоді Московський університет.— П. П.), он (Уваров) стоял у камина, возле него одесную — А. С. Пушкин и ошую — И. И. Давыдов. Он (Уваров) тотчас же сказал:

— А я только что говорил с Иваном Ивановичем (Давыдовым, ректором университета) о вашей лекции... Я удивляюсь вашему дару слова... У вас совершенно литературное выражение...

На это заговорил Пушкин:

— Да мы г. Максимовича давно считаем нашим литератором, он подарил нас «Малоросійскими песнями» etc.»³.

¹ «Розвідки Михайла Драгоманова», т. I, стор. 56.

² М. Рильський, Трудні дні, Держлітвидав України, К., 1960, стор. 175.

³ Цит. за автографом автобіографії, що зберігається в ДПБ УРСР.

Пізніше, в листі до Максимовича від 8 серпня 1871 р., московський професор-історик М. П. Погодін писав: «Пушкин любив тебе, радовался появленню «Малороссийских песен» и дал тебе начало «Бориса Годунова» в «Деницу»¹.

Велике значення мав збірник Максимовича 1827 р. і для творчості Гоголя. Вище вже згадувалося, що Гоголь, ще будучи учнем Ніжинського ліцею, познайомився із збірником Максимовича. Пізніше, в Петербурзі, Гоголь взяв з цього збірника мотиви, образи, вирази, епіграфи для своїх «Вечеров на хуторе близ Диканьки».

Не вичерпуючи цього питання, наведемо кілька прикладів.

Так, у повісті «Сорочинская ярмарка» епіграф до V розділу:

Не хилися, явороньку,
Ще ти зеленький,
Не журися, козаченьку,
Ще ти молоденький—

взятий Гоголем з пісні № 1 збірника Максимовича. Це — другий куплет пісні, що має початок: «Стоїть явір над водою, в воду похилився».

Улюблену пісню Параски в XIII розділі «Сорочинской ярмарки»:

Зеленький барвіночку,
Стелся низенько,
А ти, мнаний, чорнобривий,
Присунься ближенько і т. д.—

Гоголь взяв з того ж збірника (пісня № XXX).

Початок цієї пісні — «Болить моя головонька від самого чола».

¹ «Юбилей М. А. Максимовича (1821—1871)», изд. 2-е. СПб., 1872, стор. 51—52. «Деница» — альманах Максимовича.

В основу повісті «Вечер накануне Ивана Купала» Гоголь поклав народне повір'я про папороть, зафіксоване Максимовичем у примітках до пісні № 4 IV частини збірника, до виразу пісні: «Папороть цвіте без всякого цвіту» (стор. 162). В примітці Максимович пише, що за українським народним віруванням «папоротни .. цветет огненным цветом только в полночь по Иванова день, и кто успеет сорвать его и будет так смел, что устоит противу всех призраков, кои будут ему представляться, тот отыщет клад» (стор. 219—220).

У V розділі «Майской ночи» Левко співає під бандуру пісню:

Ой, ти, місяцю, мій місяченьку,
І ти, зоре ясна!
Ой, світить там по подвір'ю,
Де дівчина красна!

Цей уривок відповідає чотирьом серединним рядкам пісні, виданої Максимовичем під № LXVIII. Початок цієї пісні — «Ой місяцю, місяченьку! Зайди за комору».

У повісті «Ночь перед Рождеством» Гоголь зображує за народними переказами, як чорт краде місяць, а відьма краде зірки на небі. В одній з пісень збірника Максимовича (№ XXIV), під назвою «Злая мати», є такі рядки:

Ти не мати — злая гадина!
З'їла сонце, з'їла і місяця,
З'їла і зірочки, дрібні діточки.

У примітці до цієї пісні Максимович пояснює: «... Малороссы говорят, что ведьмы снимают и прячут звезды» (стор. 215).

В тій же повісті говориться, що коваль Вакула насвистував пісню «Мені з жінкою не воститься». Пор. у збірнику Максимовича пісню № XIII («Ой на горі да жінці жнуть»).

У повісті Гоголя «Страшная месть» (розділ XIII) Катерина співає пісню про смерть козака:

Біжить возок кривавенький,
У тім возку козак лежить,
Постріляний, порубаний.

Збірник Максимовича 1827 р., а з ним і його упорядник швидко набули популярності. Біограф Максимовича С. Пономарьов свідчить про особливу увагу до Максимовича як видавця українських пісень не тільки з боку Пушкіна і Гоголя, а й від інших російських письменників. Для нас особливо важлива увага тих письменників та діячів, які були близькі до декабристського руху. Ми вже говорили про О. Сомова, першого рецензента збірника 1827 р. Але були й інші шанувальники з цього ж табору. Дружнім привітанням відгукнувся до Максимовича Дельвіг; проїжджаючи через Москву в лютому 1828 р., він завітав до Максимовича і зробив йому кілька влучних зауважень про народні пісні.

Відомо і про зустріч Максимовича з його земляком-полтавцем, близьким до декабристів, М. Гнедичем. У серпні 1831 р., ще не будучи знайомий з Максимовичем, Гнедич розшукав його в Москві, щоб привітати видавця «Малороссийских песен». У розмові Гнедич висловив думку про подібність українських пісень до італійських¹.

¹ С. Пономарев, М. А. Максимович. Биографический и историко-литературный очерк. — «Журнал мин-ва нар. просвещения», 1871, октябрь, і окремим виданням.

Збірник Максимовича набув авторитету і серед тих українських письменників та діячів, які працювали над вивченням українського фольклору та літератури. Так, професор Харківського університету, відомий видавець «Запорожской старины» І. І. Срезневський, високо цінуючи перший збірник Максимовича взагалі, у листі до упорядника від 4 серпня 1834 р. заперечував, однак, те положення його передмови, що, мовляв, уже настав час перемоги принципів народності і самобутності. З цього приводу Срезневський писав: «Мне не верится вашему уверению, что будто пришло уже время, когда познают истинную цену народности. Народностями большею частью презирают и, что того хуже, — играют как куклой»¹.

Очевидно, Срезневський мав тут на увазі не тільки українську народність, а й російську в умовах царсько-кріпосницького режиму, а також слов'янські народності в умовах іноземного поневолення і реакційного панславізму. В цьому аспекті Срезневський безперечно мав рацію.

З фахового боку Срезневський вважав «Малороссийские песни» Максимовича виданням «любопытным по разнообразию», але закидав йому, що «некоторые песни напечатаны в неполном, а иногда и неправильном виде»². Подібну думку висловлював і письменник Левко Боровиковський³.

Цей закид в окремих випадках мав підстави. Ряд пісень у збірнику Максимовича 1827 р. і справді надруковано в фрагментарному вигляді

¹ «Україна» К., 1929, № 10—11, стор. 28 (ст. В. В. Данилова).

² «Ученые записки Моск. ун-та», 1834, ч. 6, отд. IV, стор. 144.

³ «Вестник Европы», 1830, № 1, стор. 113—116.

або не в кращих варіантах. Сам упорядник це визнавав і пізніше, переддруковуючи деякі пісні з цього видання в збірнику 1834 р., вніс відповідні виправлення.

За свідченням Срезневського, збірник Максимовича 1827 р. зацікавив і таких письменників, як Г. Ф. Квітка-Основ'яненко та П. П. Гулак-Артемівський. «Г. Ф. Квітка говорив мені, — повідомляв Срезневський Максимовича, — що пише замечання на Ваше правописання»: «... решають просить у Вас екземпляра себе: Артемівський взяв у мене — и вот три года, как читает»¹.

Авторитет Максимовича серед харківських фольклористів після появи першого збірника 1827 р. стояв надзвичайно високо. Ім'я Максимовича було свого роду прапором, під яким молоді члени харківського гуртка фольклористів починали свою працю. Так, О. Шпигоцький у листі до І. Срезневського від 9 травня 1832 р. пише: «На первых порах, что могу, делаю. Порадуйся случаю, воспользуйся случаем — вот перед тобою Максимович, довольно одного слова, одного имени»².

Не підлягає сумніву знайомство Шевченка з першим збірником Максимовича 1827 р. У власній бібліотеці поета, правда, були тільки другий (1834) і третій (1849) збірники пісень, видані Максимовичем. Але важко уявити собі, щоб Шевченко не знав і першого збірника. Це знайомство могло статися ще під час перебування поета в майстерні Ширяєва і в Академії художеств.

¹ «Україна», К., 1929, № 10—11, стор. 28.

² А. Ш а м р а й, Харківська школа романтиків, т. I, Х., ДВУ, 1930, стор. 28, 242.

Дослідження збірників Максимовича як одного з джерел поезії Шевченка ще не зроблене. З першого видання пісень Максимовича Шевченко міг ознайомитися, наприклад, з піснями № 1 — «Стоїть явір над водою», № XIV — «Ой спав пугач на могилі». До останньої пісні Максимович зробив цікаву примітку, яка могла привернути увагу Шевченка: «Песня относится, может быть, ко времени Пугачева» (стор. 214). Шевченко також називав Пугачова Пугачем: «І пугав Пугач над Уралом».

В ліричних піснях першого збірника Максимовича виступають зворушливі образи, чоловічі і особливо жіночі, так геніально перетворені Шевченком у блискучі діаманти української і світової поезії. Тут — і козак або чумак, який вмирає на самоті у степу, далеко від свого роду; тут і мати-вдова, що виряджає у військо єдиного сина — єдину надію; тут і бідна дівчина-сирота, яка передчасно в'яне на роботі і не має собі дружини, та багато інших.

Мелодії пісень з першого збірника Максимовича гармонізували композитори Алоїз Єдлічка, Микола Лисенко.

* * *

Збірник М. О. Максимовича «Малороссийские песни» 1827 р. незабаром після свого виходу набув і світової слави, в першу чергу — в слов'янських країнах.

Видатний славіст, відомий історик слов'янської філології академік І. В. Ягич вважав Максимовича одним з найвидатніших слов'янських вчених. Щодо видання і вивчення української народної поезії Ягич дорівнював Максимовича до

засновника сербської фольклористики Вука Караджича.

Обидва — Караджич і Максимович — були справді невтомними збирачами й видавцями рідного фольклору, зокрема пісенного. Ми вже відзначали, що досвід і приклад Караджича, який видавав сербські пісні ще з 1814 р., були безперечно використані Максимовичем. Але і Караджич, як член-кореспондент Петербурзької Академії наук, що у свій час особисто відвідав Україну (Київ, Львів), не міг не знати збірників Максимовича.

Діяльність Максимовича як одного з перших видавців українських народних пісень ще більше пов'язана була з західним слов'янством.

Великий чеський славіст-просвітник Шафарик добре знав перші збірники Максимовича 1827 і 1834 рр.; він обмінювався з українським вченим думками й матеріалами. Як видно з листа Шафарика до Максимовича від 25 вересня 1835 р. (лист цей зберігається у відділі рукописів ДПБ АН УРСР), чеський вчений прагнув до тісного наукового співробітництва з Максимовичем, зокрема в питанні публікації та вивчення українського пісенного фольклору.

Максимович, поряд з Бодянським, був посередником при обізнанні Шевченка з слов'янським фольклором і слов'янською фольклористикою, зокрема з діяльністю Шафарика, якого великий Кобзар славив у присвяті до поеми «Єретик»:

Слава тобі, Шафаріку,
Вовіки і віки!
Що знів еси в одно море
Слав'янській ріки!

Чеський поет і вчений Ф. Л. Челаковський, палкий прихильник ідеї слов'янської взаємності,

ширий друг російського і українського народів, своїми фольклорними збірниками безперечно був відомий Максимовичеві. Сама ідея створення національного пісенного збірника у Максимовича, певно, зародилася за прикладом не тільки попередніх вітчизняних спроб, не тільки спроб серба Вука Караджича, а й чеха Франтишека Челаковського.

Челаковський (як це недавно з'ясовано)¹ особливо пильно приглядався до тієї літератури й фольклористики, які були у сфері впливу декабризму, читав журнал «Соревнователь просвещения и благотворения», що перебував під впливом майбутніх декабристів, читав статті декабристськи настроєних авторів А. Гевлича, О. Сомова та ін.²

Збірник Максимовича 1827 р. зайняв певне місце і в польській літературі та фольклористиці. Адам Міцкевич добре знав збірник Максимовича 1827 р. З ним познайомив польського поета С. Шевірьов, рецензент цього видання³.

Міцкевича міг зацікавити той факт, що у збірнику Максимовича, крім жіночих пісень, є і чоловічі, які затушковував польсько-шляхетський ліберальний поет і вчений Бродзінський. У 1826 р. Міцкевич висловив своє незадоволення з приводу листа Бродзінського редакторові газети «Dziennik Warszawski», в якому Брод-

¹ С. В. Никольский, О знакомстве Ф. Л. Челаковского с декабристским журналом. — «Ученые записки Института славяноведения», т. VIII, Изд-во АН СССР, М., 1954, стор. 323—349.

² «Краткие сообщения Института славяноведения АН СССР», № 3, Изд-во АН СССР, М., 1951, стор. 45—50.

³ Henguk B a t o w s k i, Przyjaciele słowiane. Szkice historyczne z życia Mickiewicza, Warszawa, 1956, стор. 31.

зінський вважав слов'янські народні пісні «иділіями», ігнорував в усній творчості слов'янських народів мотиви протесту і боротьби проти соціального й національного гніту. З приводу цього Мідкевич у листі до Одниці писав: «Що значить дивне безпідставне твердження (Бродзіньського.— П. П.), що все бурхливе і навіть високе і трагічне чуже характерові слов'ян? Хіба у нас тільки жіночі пісні про кохання? Всіх цих дивних тверджень я досі не можу зрозуміти»¹.

З'ясовано, що збірник Максимовича 1827 р. привернув увагу і іншого великого польського поета — Юліуша Словацького. Це природно. Словацький був зв'язаний з Україною своїм народженням і вихованням.

Знав і використовував збірник Максимовича 1827 р. польський поет Богдан Залеський. Так, пісня Максимовича № I (стор. 3—4) стала за основу для створення думки Б. Залеського «Wyjazd bez powrotu».

В розвідках вказувалися й інші переконливі приклади.

Перший збірник Максимовича відіграв велику роль у створенні й розвитку так званої «польсько-української школи». Цей збірник значно збагачував і поширював у представників цієї школи обізнаність з українською народною поезією. Переконливим доказом цього є поезія Олександра Грози. Збірник Максимовича 1827 р. зробив на молодого польського поета таке величезне враження, що Гроза (тоді студент Віленського університету) «майже весь збірник 1827 р. переписав і багато з нього переклав (wytłuma-

¹ Korespondencija Adama Mickiewicza, t. IV, Paryż, 1885, стор. 86.

czył)»¹. Наслідком цього захоплення була, зокрема, рання поема Грози «Starosta Kaniowski». Поема ця є переспівом української пісні-балади, виданої в збірнику Максимовича за № XLVI². Пісня того ж збірника про від'їзд сина вдови на війну відбулася у вірші Олександра Грози «Zarogozes». В драмі «Gruc» Гроза використав дві пісні із збірника Максимовича: «Стоїть явір над водою» (№ I) і «Береза, чому ти не зелена» (№ V)³.

У польській науковій фольклористичній також відчутний був вплив збірника Максимовича 1827 р. Один з перших польських збірників українських пісень, виданий Жеготою Паулі, «Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi» (Львів, 1839—1840), включив у себе багато пісень, виданих Максимовичем⁴.

Все сказане дозволяє зробити висновок, що збірник М. О. Максимовича «Малоросійские песни» був справді визначним явищем у багатьох відношеннях. Поява його стала важливою подією в історії літератури й фольклору не тільки у вітчизняному, а й у всеслов'янському масштабах.

Ця праця Максимовича відіграла велику роль в історії науки і громадської думки, у встановленні дружби і єднання між українським і російським народами, а також між слов'янськими народами.

¹ A. G r o z a, Mozaika kontraktowa, Wilno, 1857, стор. 123.

² В. Г н а т ю к (Житомир), Вплив Максимовича на польсько-українську школу.— «Україна», К., 1927, кн. 6, стор. 104.

³ Там же, стор. 105—106.

⁴ А. Н. П ы п и н, История русской этнографии, т. III, СПб., 1891, стор. 136.

В одному з своїх віршів, перегукуючись з Шевченком, Максимович писав:

Як би добре, як би гарно
Сталося на світі,
Коли б усім слов'янам
По-братерськи жити!

Але тільки в наш час, коли слов'янські народи ввійшли в могутній табір соціалістичних країн, здійснилася ця палка мрія великого Кобзаря і визначного вченого Максимовича.

П. М. Попов

ЗМІСТ

Михайло Максимович. Передмова 5*

КНИГА ПЕРША

Стоїть явір над водою	43
Гомін, гомін по діброві	45
Ой мала вдова сина сокола	46
Ой у полі сніжок п[о]рошить	48
Береза, чому ти не зелена	49
Вітер гуде, трава шумить	—
Униз іду — вода несе	51
Ой на морі, на морі синенькім	—
Ой біда, біда чайці-небозі	52
Понад морем, Дунаєм	54
Відкіль ідеш? — Од Дунаю!	55
Ой у лузі калина весь луг ізкрасила	57
Ой на горі да женці жнуть	58
Ой спав пугач на могилі	59
Ой не спав я нічку теменькую	60
В неділю рано-порано	61
Засвітали козаченьки	64
У Глухові у городі	66
Да іде чумак да дорогою	68
Ой ревнула корова у порога	69
Дума про похід Хмельницького в Молдавію	70

* Сторінки подано за загальною нумерацією книги.

Дума про козака Саву	73
Дума гетьмана Мазепи	77
Злая мати	80
Зловісний сон козака	82

КНИГА ДРУГА

Віють вітри, віють буйні	87
Ой сама я, сама пшениченьку жала	89
В огороді хмелинонька	90
Ой летіла зозуленька	91
Ой плавала сіра утка по воді	—
Поza садом дорога	92
Ой полети, галко, де мій рідний батько	93
Не жаль мені на галоньку	95
Хилилися густі лози	97
Ішов милий горонькою	99
Болить моя головонька	102
Під горою криниченька	105
Йшли корови із діброви	107
Ой ішла не берегом — лугом	109
Да чи я в лузі не калина	110
По вулиці ходжу і не нахожуся	112
Ой ти, ковалю, коваленьку	113
Ой горе ж мені, горе! Нещасная доля	114
Ой не жаль мені да так ні на кого	115
Да пила, пила Лемериха на меду	117
В місті Немирові дівок танок ходить	119
За Немаю іду	121
Іхав козак за Дунай	123

КНИГА ТРЕТЯ

Сонце низенько, вечір близенько	127
Дівчино кохана, здорова була	128
Ой ти, дівчино, горда та пишна	129

Ой ти, дівчино, горда та пишна	130
Ой у броду, броду	132
Циганочка да волошечка	133
Зашуміли густі лози	135
Пусти мене, мати	136
Ой знати, знати, в кого єсть дочки	138
Голуб сизий, голуб сизий	139
Туман ярмом, туман ярмом	141
Гнеться, гнеться калинонька	142
Якби мені зранку	143
Із-за гори вітер віє	—
Ой чні ж то воли по горі ходили	144
Ой чній же то двір	145
Розвивайся, сухий дубе	146
Не ходи, Грицю, на вечорниці	147
Сидить сокіл на тополі	148
Ой місяцю, місяченьку	149
Чи ти гордий, чи ти пишний	150
Переходом в чистім полі	151
Приїхали три козаки, да всі три однакі	153
А хто по улиці ходить, а хто й свище	154
Чи се тая криниченька, що я воду пив	155
Тече річка невеличка, поставлю я ятір	156
Одна гора високая, а другая низька	157
Іде козак в Україну	158
Сидить голуб на березі	159
Втеча українки	161
Ой раненько сонце сходить	164
Не проти дня — проти нічки	165
Піду я в лісочок	167
Широкая да улица	168
Сама ходжу по каменю	170
Ой густий очерет, да й лепеховатий	171
Чи я ж в мужа не жона	172
Ой куди ж ти, чумаче, мандруєш	174
Да оре Семен, оре	175

Сусід уже жито сіє	176
Била жінка мужика	178
Да бурлаче, бурлаче, молодий козаче	180
Де ти ходиш, моя доле	181
Ходить батько по валу	182
Ой по горах сніги лежать	183
Ой чумаче, чумаче	184
У полі криниченька	185
Ой сам же я да не знаю	186
Летить орел понад морем	187
Ой ізрада, карі очі, ізрада	188
Козак і Дзюба	189
Шумить, шумить дібровонька	196

КНИГА ЧЕТВЕРТА

ПІСНІ ОБРЯДОВІ

Веснянка («Розлилися води»)	199
Веснянка («Світи, зоре, на все поле»)	200
Веснянка («Нема льоду, нема льоду...»)	201
Троїцька («Ой біжить, біжить мила дівчинка»)	202
Троїцька («Ой зав'ю вінки...»)	203
Троїцька («Прилетіла зозуленька»)	—
Купальська («Іване, Івашеньку»)	204
Купальська («Торох, торох по дорозі»)	206
Купальська («А в борку на клинку»)	207
Пісня на обжинки («Ой чие ж то поле»)	—
Пісня заживна («Ой в чужого господаря»)	209
Пісня заживна («Закотилось да сонечко»)	210
Пісня весільна («Заковала зозуленька»)	211
Колядка («А у пана Івана...»)	213
Колядка («Ішов, перейшов...»)	214
Колядка («Да чому ти, дівчино...»)	215
Колядка («Ой гула, гула клутая гора»)	216

Колядка («А в сього пана...»)	217
Колядка («Ой в Києві да на риночку»)	—
Щедрівка (Улетів сокіл із улиці в двір»)	218
Щедрівка («Щедрий вечір, добрий вечір»)	219
Посипальна пісня («Ходить Ілля...»)	220
Словник	221
Примітки	253
Додаток	263
Гей, їхали козаки з-за логу	—
Гей, на ставку, на ставку	264
Не там щастю, не там щастю	265
Стелися, стелися, зелений гороше	266
При березі, при морі	267
Алфавітний покажчик пісень («Оглавление»)	269
Твардовський (балада)	275

П. М. Попов. Перший збірник українських народних пісень	285
---	-----

Українські пісні,
видані М. Максимовичем

Фотокопія з видання 1827 г.

Редактор видавництва *Х. Ю. Берлінська*
Художнє оформлення *В. І. Юришина*
Художній редактор *В. М. Теляков*
Технічний редактор *Є. Н. Розенвейс*
Коректор *Ц. І. Щупак*.

Зам. № 1710. Вид. № 32. Тираж 9000. Формат паперу
60×84¹/₃₂. Друк. фіз. аркушів 10,75. Умовн. друк.
аркушів 9,81. Обліково-видавн. аркушів 9,54. Підписано
до друку 4.XII 1962 р. Ціна 53 коп.

Друкарня Видавництва АН УРСР, Київ, Реліна, 4.